

KALAN KUN FOLLO

MALI JAMANA

MINISIRISO

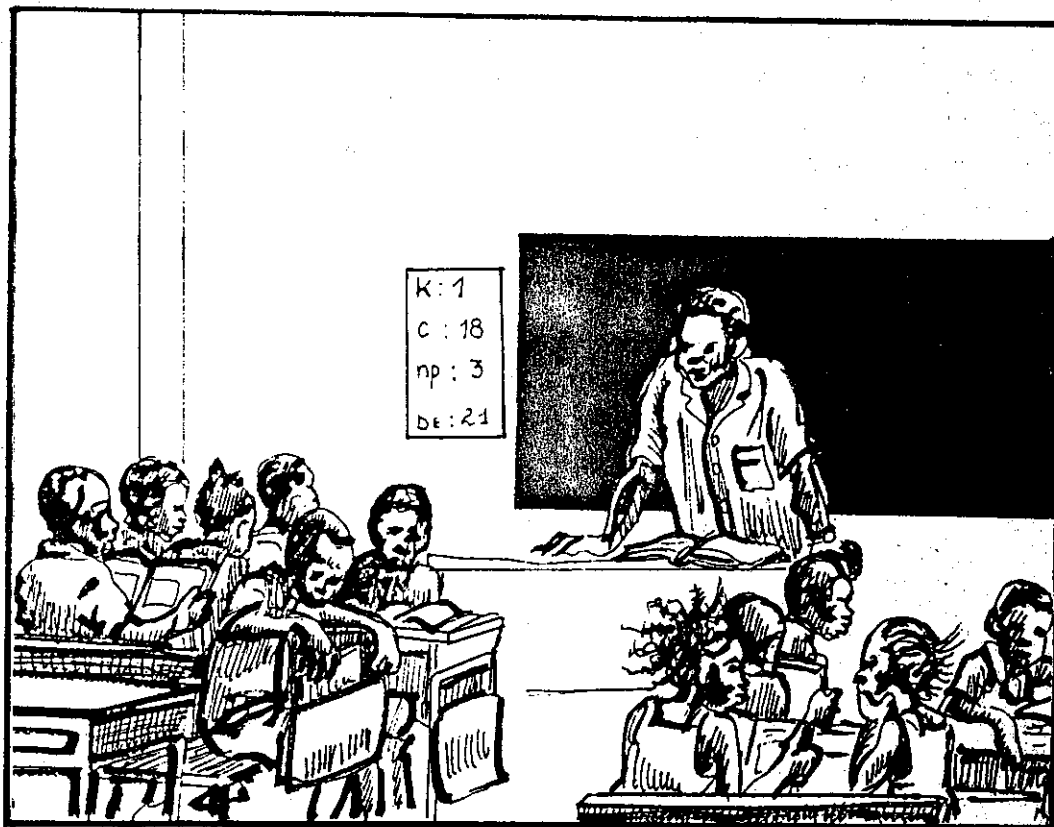
FASOJAMA KELEN - KUNTILENNA KELEN
ŊANIYA - KELEN

BAMANANKAN KALANGAFE

SAN 3 - NAN

* Balikukalan nemogoso

* Kalan nejinini nemogoso

BAMANANKAN
KALANGAFE

SAN 3-NAN

* Balikukalan jemogoso

* Kalan jepinini jemogoso

San 1996

jebila

Gafe in dilanna lakolikaramogojekulu fe min ka baara jesiinnen be kalan jetaa feerew jepinini n'u waleyali ma bamanankan na. Jekulu in mogow bora kalan kunfolo minisiriso bolofara bee la.

Baara in kera jnon, Segu mara la, k'a ta utikalo tile folo k'a bil'a tile 22 la, san 1996.

Gafe in dilanna bamanankankalan kalansen kura (<<PédagogieConvergente>>) hukumu de kon. A jesinnen don san sabanan kalansow ma. Baara in kuntilenna ye ka nogoya don kalandenw ka kumajonyali n'u ka sebenniko geleyaw la.

An ka foli kerengerennen be ka taa <<USAID>> ma a ka deme koson nin baara in siratige la.

ገጽ 10

Gafe in tilalen be yaro 10 ye : Kumanoonya, korfo menta, kalanje teliman, lakalitaw, donniyamasalabolow, dajelatulon, ja dilannenw, nsiirinw, poyiw, baara bolodalenw.

Kalansen ninnu kelenkelenna be n'a degeliw don.

Min ye nsiirinw ni korfo mentaw degeliw ye, u bilalen be karamogo yere ka bolo kan. Dajelatulon ni poyiw siratige la, karamogo be se ka gafe konotaw ke misaliw ye, ka dowerew sugandi.

Be k'a to i hakili la k'a fo dance kerengerennen te kalansen ninnu ni jagon ce. U be bolo donne don jagon bolo, ka jagon dafa donniya siratige la.

An b'a naniya gafe in ka ke dembe ye ka taa karamogow ma.

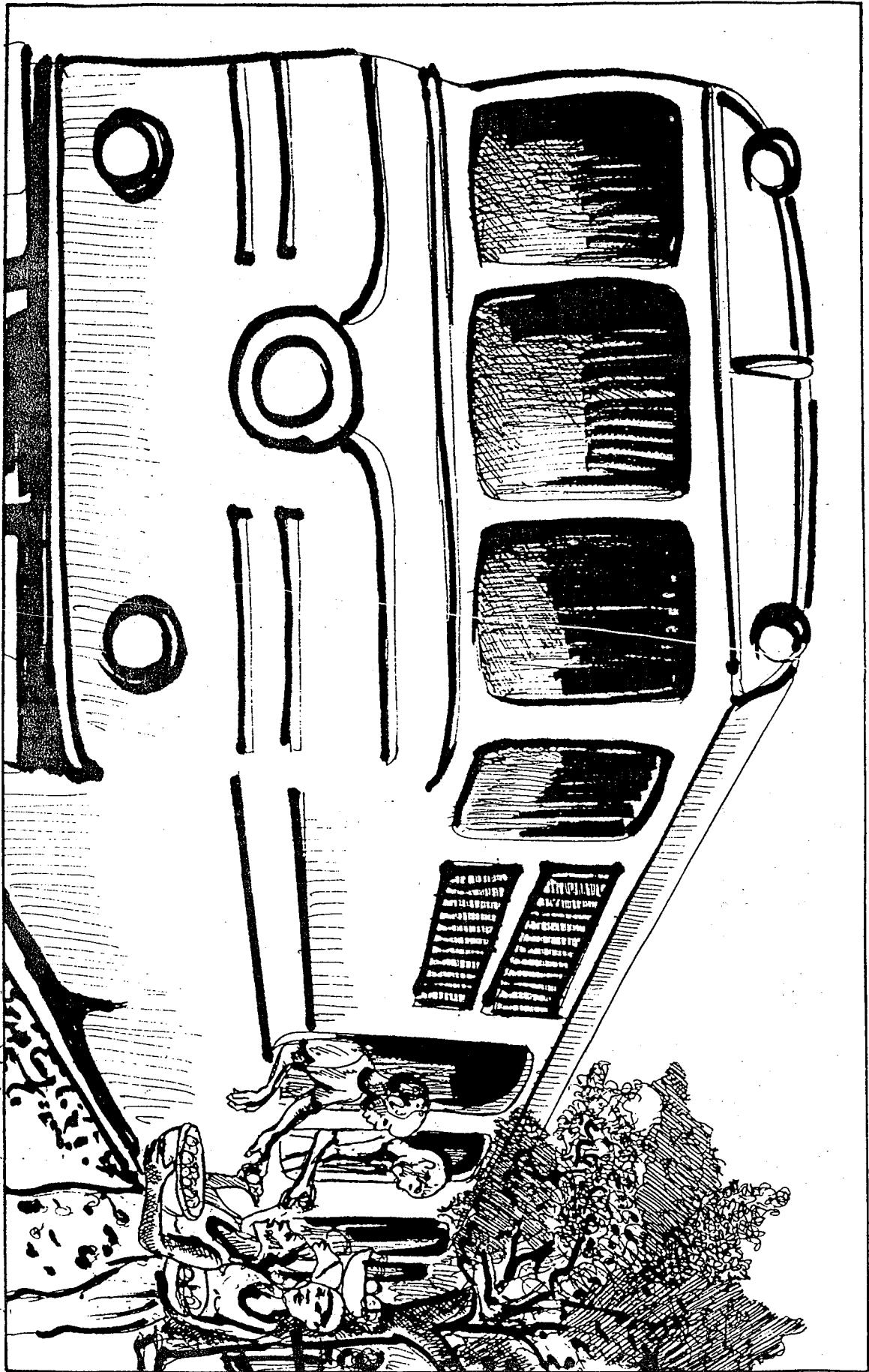
An b'a jini karamogow fe u k'an ladonniya u ka kolosiliw la baara in waleyali senfe.

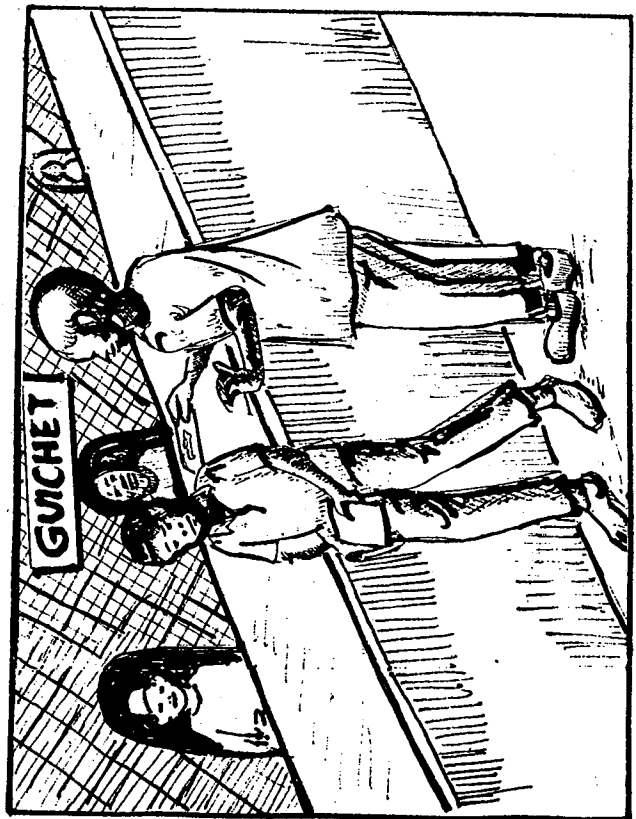
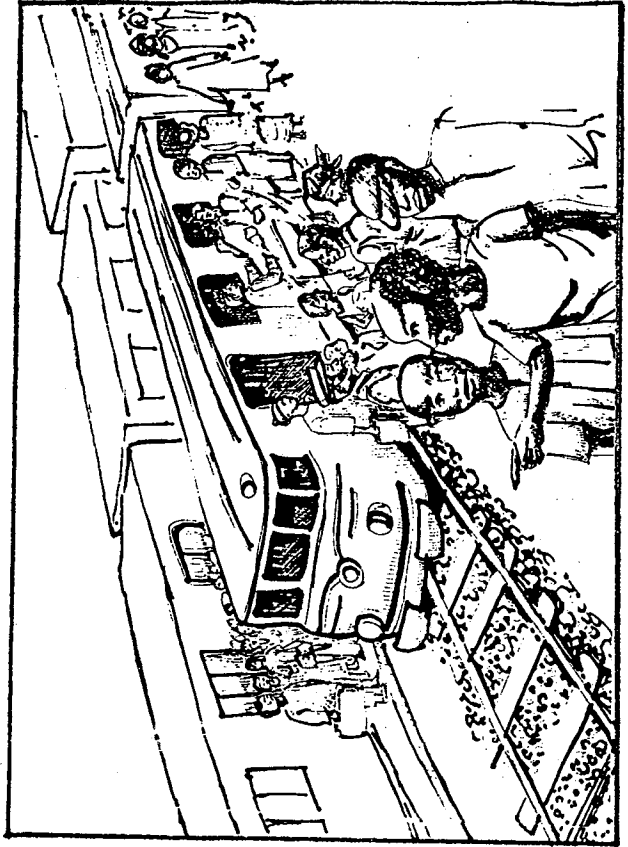
Baara kebaaw

1 - Lamini	Danbele	17 - Mariyamu	Aka
2 - Burama	Fofana	18 - Mameri	Kante
3 - Fajala	Kamisoko	19 - Alasani	Bagayogo
4 - Mamadu	Jakate	20 - Alasani	Ba
5 - Mariyamu	Tara wele	21 - Mamadu	Konta
6 - Madamu Sanogo Hawa	Jara	22 - Sidi	Jabate
7 - Madamu Kulubali Sira	Tamura	23 - Mahamadu	Jakite
8 - Jibirili	Jakite	24 - Cemogo	Kone
9 - Yala	Jara	25 - Adama	Tarawele
10 - Madamu Bani Umu	Jara	26 - Madamu Koniba	Sanogo
11 - Jelimakan	Jabate	27 - Musa	Sise
12 - Jibirili	Jara	28 - Madamu Jara Aminata	Si
13 - Usumani	Jakite	29 - Oroberi	Sise
14 - Sanusi	Songomo	30 - Salifu	Sogoba
15 - Baba	Jakite	31 - Madamu Konate Fanta Fofana	
16 - Amara	Sise		

Kumajogonyaw

Terennataama

Kumajogonya : Terennataama I

Madu : Cε Musa, doni b'i bolo dε ! Yɔrɔjumɛntaa don ?

Musa : N bεε taa bɔ n benke ye Kayi.

Madu : Jaa, terennataama ser'i ma. I kelen don wa ?

Musa : Kana jɔrɔ ! N ni n kanimeke Ali be taa jɔgɔn fε.

Madu : Ali dun be min ?

Musa : An be jɔgɔn sɔrɔ gare la. Na taa n bila.

Ali : I m'a dɔn e mεenna ! Wari di n ka taa biyew ta

Musa : Cε ! Nin de ye teren ye wa ?

Madu : I ma fosi y'a la fɔlɔ.

Musa : A dun bɔ-bɔlen don jɔgɔn na.

Madu : Ninnu de ye wagɔn ye. U bɔlen tε jɔgɔn na dε ?

Musa : A be boli nin negenin fila in dɔrɔn de kan wa ?

Madu : Awɔ ! Ninnu de ye negesira ye.

Musa : Teren man girin ninnu ma ? A f'u tε kari ?

Ali : I ka biye file. A kana tunu dε !

Madu : Bi jama ka ca. An ka taa aw sigiyɔrɔw ηini.

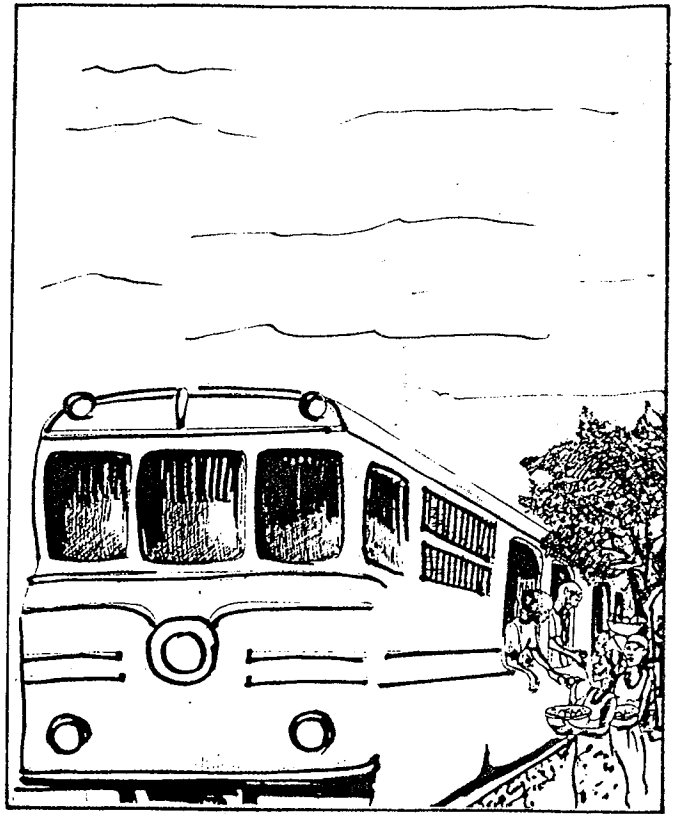
Ali : Cε, i janto i ka minenw na dε ! Tegewusu ka ca yan.

Musa : Nin bεε mɔgɔ wagɔn kelen kɔnɔ ! W' a demmisen de ka ca.

Ali : E m'a dɔn walanbila waati don wa !

Madu : Taatuma sera. A tulo tε ntalan na ?

Terennataama II

Kumapɔgɔnya : Tɛrɛnnataa II

Musa : Cɛ, tɛrɛn bɛ ka lingilanga ; A f'a tɛna bin ?

Ali : Cɛɓajitɔ in ! I hakili sigi. Nin y'a bolicogo de ye.

Musa : Nka tɛrɛn in bɛ boli ! I ma gɔngɔn duurulen y'a kɔ.

Ali : O de ka ji. An na se joona.

Musa : A dun bɛ k'i sumaya. Mun kɛra ?

Ali : An sera Kati gare de la.

Feerelikɛlaw : Namasa bɛ yan ! Ku bɛ yan ! Kamifan bɛ yan.

Ali : Namasatigi, muganna di yan.

Kɔntorolɛri : Biye ! Biye. A' ye biye jira.

Ali : Ne ta filɛ. Musa, i ta di.

Kɔntorolɛri : A ka ji

Musa : Ee ! Ne ka pɔrɔtɔmani tɛ n kun dɛ !

Kɔntorolɛri : Kɔri wari t'a kɔnɔ ?

Musa : Wa saba ni karadante b'a kɔnɔ.

Ali : N dun y'a f'i ye i k'i janto i yɛrɛ la.

Musa : Cɛnin dɔ tun bɛ n kɛrɛfɛ.

Kɔntorolɛri : A f'a bɛ kulubalikɛ bolo.

Ali : I b'a yelen dɔn wa ?

Kɔntorolɛri : W' an k'a jini yanni tɛrɛn ka jɔ.

Kɔntorolɛri : biyetigɛla, sɛgɛsɛgɛlikɛla.

Degeliw

1.) Nin daɓɓe walima daɓɓekuluw bila u no na kumaseɓe koɓo :

- Kana jɓo ----- n nin kanimeke Ali be taa jɓoɓo fe.
- Teren be lingilanga ----- a te bin.
- Ce, i janto i ka minenw na ..... teɓewusu ka ca yan.
- Ce, i sigi ..... i ka bo je.
- N tun b'a fe ka taa awiyon na Kayi .....o biye songo ka ca .....o de ka teli.

2.) jininkaliw jaabiw

- Musa ni Ali bena ta Kayi bolifenjumen na ?
- Jon ye jito ye nin denmisenw na ?
- Mun kera Musa la teren koɓo ? o jɓenabɔra wa ?
- Teren, mobili ni awiyon, e hakili la jumen ka teli jumen ye ? U togo seben ka bo teliman na ka na sumaman na.

2.) Kumajogonya in korfo seben n'i yere ka daɓɓe ye.

4.) A'ye ninnu tugu daɓɓe la.

- nen - ; na - ; la - ; ra - ; w - ; len - ; ni.

Musa ni Ali taa ...Kayi teren na. U se ... Kati gare la u ye san... ke. Tere in boli .... kosebe.

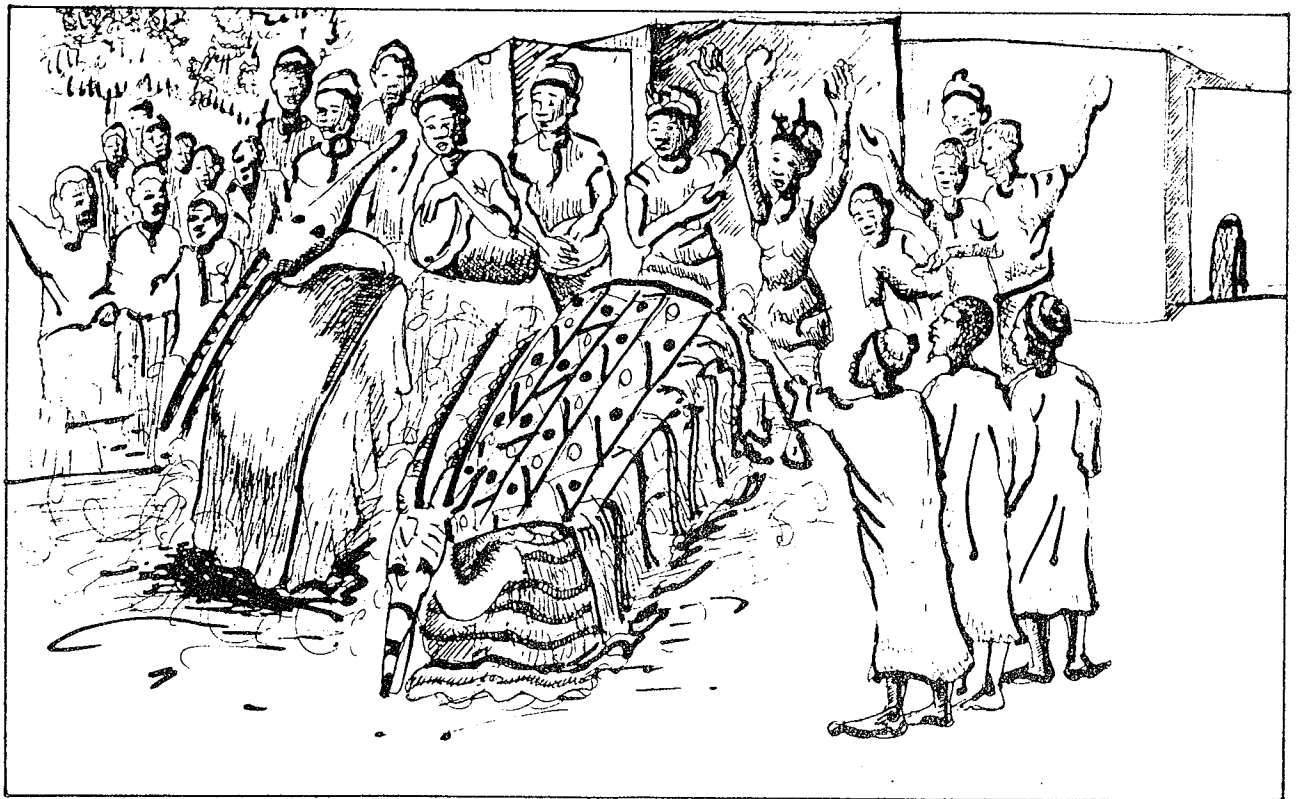
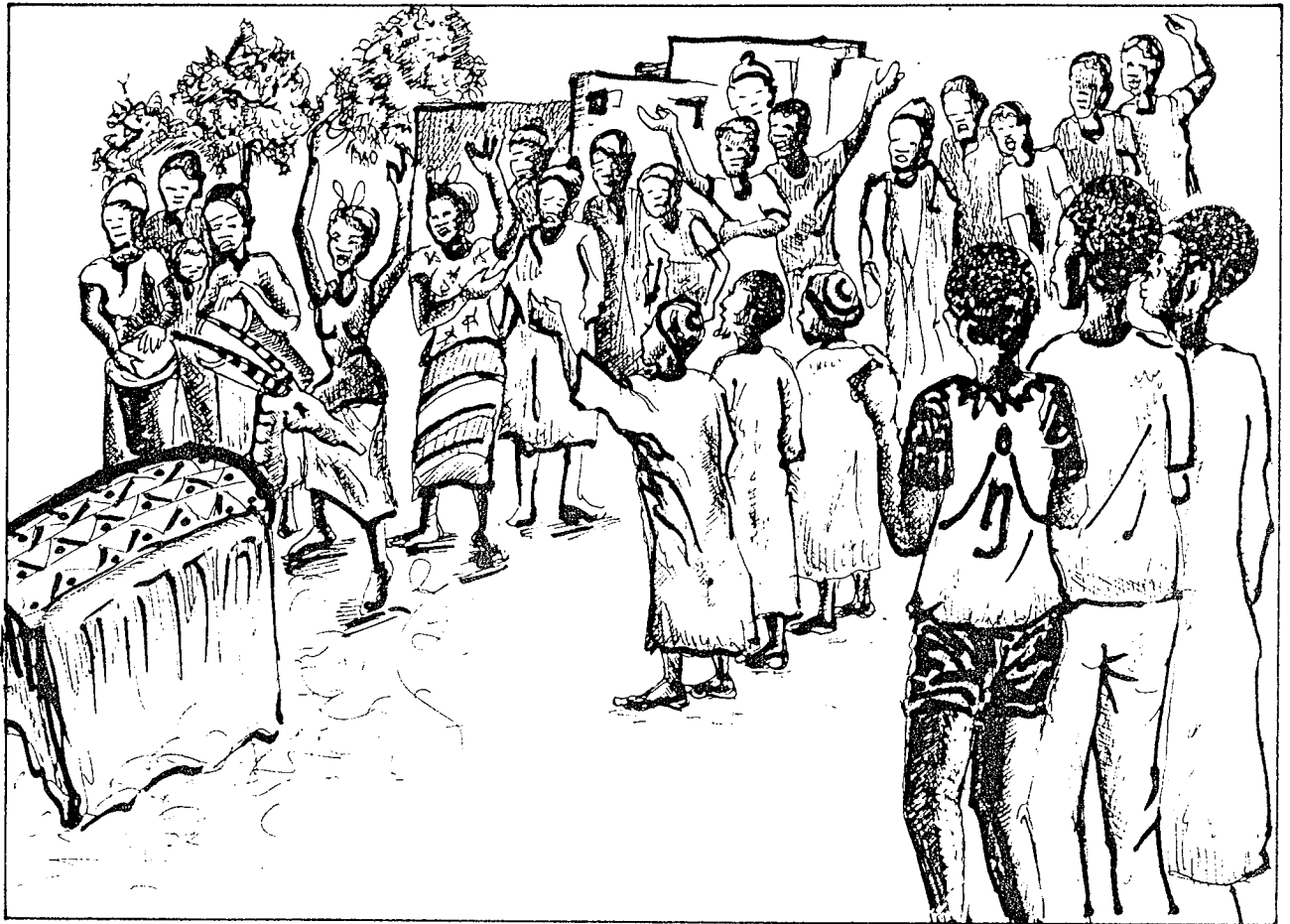
Musa ka porotmani sonya ..... Mogo ..... y'a demɛ k'a jini. Teren don .... Kayi gare koɓo, u nisondiyara.

5.) Kumaseɓe daw dilan ni nin daɓɓe ye. Teren, negesira, kontoroleri, ka boli.

6.) A' ye kumajogonya waleya (ka jɓogolon bo).

Sogobo

Kumajogonya: Sogobɔ (I)

Ali : Sanba, Buba, a' y'a laben ka taa sogoboyɔɔ la.

Sanba : Sogobɔ ye mun ye?

Buba : Kɔrɔɔ ko tɛ, dunun min kun bɛ faamaso kan, a kun tɛ faamaden
k'i kun da kogo la k'o nato file.

N'an sera yen, i n'a don fen min don.

Sanba : Aa! i k'a don nin ye jamako dan ye.

Ali : O ye korlenko ye sogobɔ don bɛɛ.

Wa sanga ni waati, a bɛ tan.

Sanba : Mɔgow dun bɛ ka girin munna?

Buba : Sogow botuma sera kenɛ kan.

E jɛ t'a la wa?

Sanba : Ee! tije don koyi!

Ali : Ani finiw.

Sanba : Ee! a ye don damine.

Ali : I hakili sigi sa, jito wo.

Sogo tɛ fen kɛ mɔgo la, a dabɔra jɛnaje dɔɔn kama.

Sanba : Ali, kana jigi n na, n ma deli k'a ye.

Buba : O tuma sogobɔ tɛ kɛ galodugu kɔnɔ wa?

Sanba : A yi, a tɛ kɛ yen.

Aa! Nin ye jɛnaje duman y'aw fɛ yan!

Ali : O tuma jamana sanyelemanenaje do ma deli ka k'i jena
Bamako . walima segu wa ? fen min be bo telewison na tuma
be.

Sanba : Ne ka kolosili ma s'a ma, wa n ka telefile man ca.

Ali : Ahan ! nin de ye kuma tiye ye.

Sanba : I y'a do n nkabakun be de !

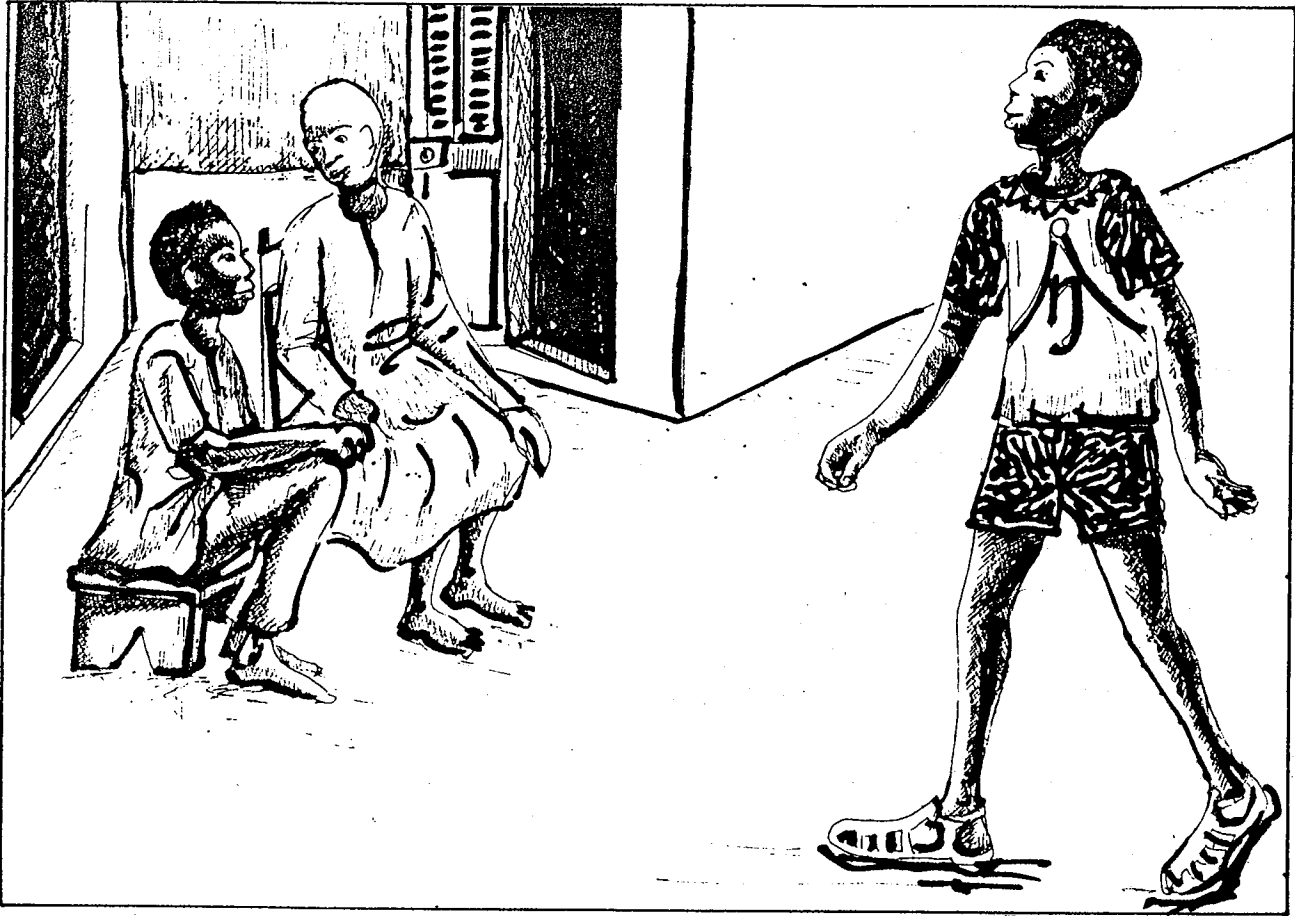
Ali : Tiye na, mogo man kan ka jigi i la.

Sanba : A' t'a' jija n ka kunnafoni caman soro sogobo in kan ?

Buba : Ala la, anw be wolola ka nin soro yan ; nka, ni dugu jera, an be
se ka seyidu jininka.

* Telefile : jabaraninfile, telewisonfile.

Kumafɔgɔnya : Sogobɔ (II)

1- Sanba : Ba ! i ni sɔgɔma.

2- Ba : Unba, hɛrɛ sira n den.

A kɛra di ?

3- Sanba : N nana Ali nɔfɛ.

4- Ba : A filɛ gakɔrɔ.

5- Ali : Ee Cɛ ! i ni solikawuli.

6- Sanba : Kumafɔlenkɔrɔ tɔ ye dalamaga ye.

O tuma, i jinɛna an ka sogobɔko kunnafoni kɔ wa ?

7- Ali : Aa ! i ye tijɛ fɔ, bilakasuma tere man ji, an ka taa joona.

8- Sanba : Cɔ ! Buba yɛrɛ filɛ,

9- Buba : Kɔri, aw tun ma kɔrɔtɔ ?

10- Ali : Ayi, i bɛnna i senma.

11- Buba : Wa, an ka sira minɛ.

12- Sanba : Ne ko, Seyidu in ye jɔn ye ?

13- Buba : Dugu kamalen kuntigi don.

14- Sanba - Buba - Ali : Seyidu, i ni sɔgɔma.

15- Seyidu : Unba! Denmisɛnw aw ni sɔgɔma. A ka di wa ?

16- Ali : Juguman tɛ, an nana kunnafoni jini i fɛ sogobɔ kan.

17- Seyidu : A' y'a sigi.

18- Ali : Nin y'an terikɛ ye, a b'a fɛ ka kunnafoni sɔrɔ sogobɔ kan.

19- Seyidu : Sogobɔ tɛ suyako wɛrɛ ye, an ka dugu laadalɛnɛnjɛ don,

kabini lawale la.

20- Sanba : O tuma botuma b'a la wa ?

21- Seyidu : A be ba samiyedonda ani kawule fe.

22- Sanba : Ne ko, kungokonsogow yere de don wa ?

23- Seyidu : N'i donna ton na, i n'a sidon.

24- Sanba : Sisan koni, n ye caman faamuya.

Ni n sera so, n na lakalita soru.

Degeliw

1- A'ye jininkali ninnu jaabi :

* Sogo in tun masirilen don ni mun ni mun ye ?

2 - A' ye nin kumasen ninnu lase.

* Koroko te ! Dunnun min kun be faamaso kan, a kun te -----

* Kumafolenkoru to-----.

3 - A' ye dajɛ ninnu jini, k'u koroci masalabolo konu :

Faamaso, sogoba, bilakasuma, kamalen kuntigi, kungokonsogo, solikawuli.

* "Sogo botuma sera kene kan" ; ni sogo caman tun don, kumasen in be seben cogo di ?

* A' ye nin kumasen ninnu wale kewaati seben u jefe :

- sogo be ka ba

- sogo bora

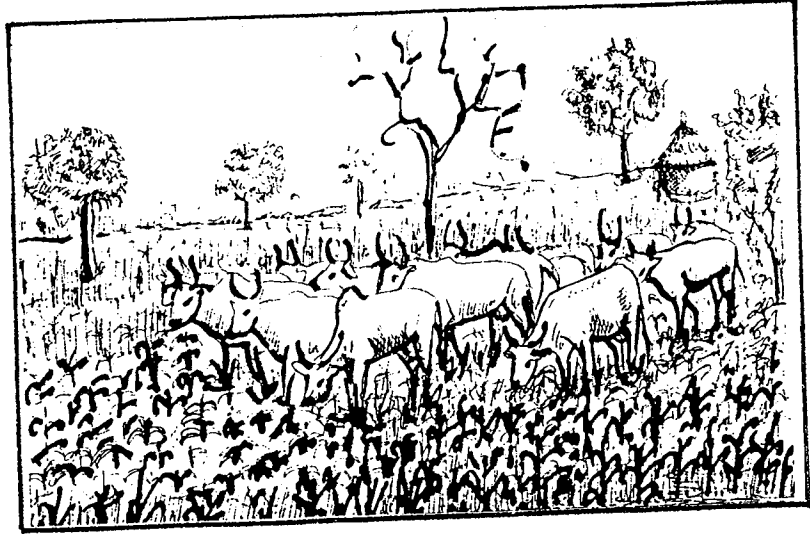
- sogo bena ba

* A' ye kabali kumasen fila jini masalabolo konu k'u seben.

Bagangenna

Bagangenna (I)

Kumanogonya : Bagangenna (I)

- Madu** : Musa, i solilen be ka bo bi de !
- Musa** : Onhon, nb'a fe ka taa nomu gosi ni misiw ye.
- Madu** : N konu, an ka sira ke kelen ye. N be taa n taw bo.
- Musa** : O be diya n ye kosibe.
- Madu** : An na nogon jenaje sira fe.
- Musa** : An be taa kungokolo jumen na ?
- Madu** : Worodugubolo de bin ka ca.
- Musa** : Ne be siran yen de Madu ! Tuw ka bon wa forow be fan bee.
- Madu** : An ka gere baganw na.
- Musa** : Ce, misiw donna foro do konu !
- Maadu** : Boli k'u kunben yen fe.
- Musa** : Forotigi yere nato file.
- Fortigi** : Eyi, a kera di ?
- Musa** : Yaf'an ma, an m'a dabo a kama.
- Forotigi** : Aw koni y'a lawuli a kama dere.
- Musa** : Ayi, o te n fa.
- Forotigi** : Bee b'a don yan te misigenyoro ye.
- Madu** : N fa i ta ye tije ye. An to Ala ye.
- Forotigi** : Ka n mako sa ko k'aw to Ala ye !

Musa : Ba siranna min jε, o de ye nin ye.

Madu ne dun tun ye nin jεrɔ dε.

Madu : Musa an dun t'an tεrε jini.

Forotigi : Boli t'a jε koyi. Dugutigi n'an fara ka bɔ jɔgɔn na
katugu misiw na to ne bolo yan.

Bagangenna (II)

Kumajogonya : Bagangenna (II)

Musa: Ba ! Ba ! Zanke ye misiw mine koyi !

Ba : Ko mun kera ?

Musa : Misiw ma don a ka foro la wa.

Ba : O dun kera e bolo cogo di ?

Musa : Dabaw ma sira bila ka taa tijeni ke Zanke ka foro la wa.

Anw bolil' u ko ka dese.

Ba : O tuma e ni jpn de tun don ?

Musa : N fa Amadu ka Madu ke !

Ba : Aa ! Denmisenw aw dun y' an se ko ma de ! Nka, n ni Amadi na
jogon soro dugutigi fe yen.

Dugutigi : Bεε be yan wa ? Bawo mogō nakun ka fisa ni yere ye, aw bεε
y' a men fulaw ka misiw taara dakabannan tijeni ke Zan ke ka
foro konō.

Zanke : jinan koni, ne ka samiye donna bogō la .

Dudutigikōrsigi : jinan, fulaw ka misiw ye tijeni min don cikelaw kun
dugu nin konō yan, dan si de t' a la.

Dugutigi : Nka fu na sir' a dan na nin sen in. Fulaw an b' aw lamēn.

Ba : Anw koni jalaki don. Denmisenninya ye bana ye, n' o te, kankari
camañ dara u ye.

Amadi : Zanke e ka ke sabalibaga ye. N' a ko cogo min anw b' aw ko.

Dugutigi : Zanke e ko cogo di nin na ?

Zanke : Kuma camañ te ne fe. Tijeni min kera n kun, o ka sara n ye.

Dugutigi : Halisa Zanke, sigi don e ka sabali.

Zanke : O tuma, a' ye dugu sariyaw boli.

Dugutigi : Foli b'i ye Zanke. Fulaw, aw te dunan were ye.

Ba : O ye tije ye. An na tondenw bila dogokun kelen baara la Zanke ye.

Amadu : An be jama fo a ka hakilipumanya la. Sisan a to b'anw ni denmisenw ce.

Degeliw

I. A' ye jininkaliw jaabi .

- 1.) Madu ni Musa solila ka taa min bi ?
- 2.) Fen kelen jumen ye Musa siran, k'a jpro ?
- 3.) Forotigi ye mun ke ?
- 4.) Bagangen kuncera cogo di ?

II - A' ye kumajogonya ni korfo sebenta dilan.

III - A' ye kumansenw ninnu dafa ni (e, an, a, o,) ye.

- Min donna ..... ka foro la.
- O dun kera ..... bolo cogo di.
- Madu, an dun t' ..... yere jini.
- Ba siranna min je.....de ye nin ye.

IV - A' ye kumasenw dilan ni dape ninnu ye.

Ba	an dun	misiw	mine
Musa	a ye	dugu sariyaw	boli
o tuma	zanke ye	t'an	yere jini
Forotigi	yere	nato	file

V - A' ye kumasenw yelama k'u bila caya walima kelenya la.

- O tuma, a ni jon tun don ?

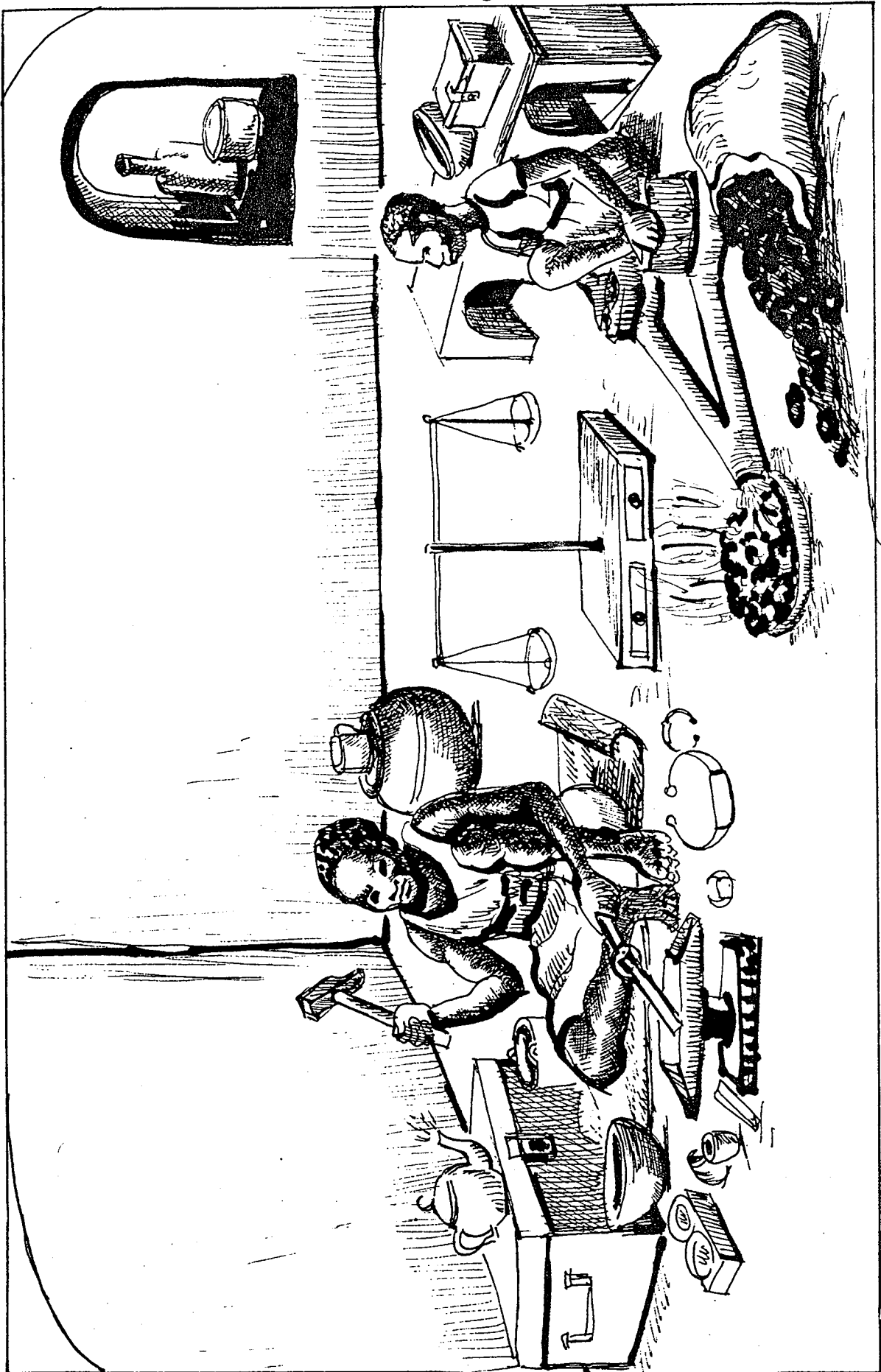
- Fulaw ka misiw ye tijeni don cikɛlaw kun.

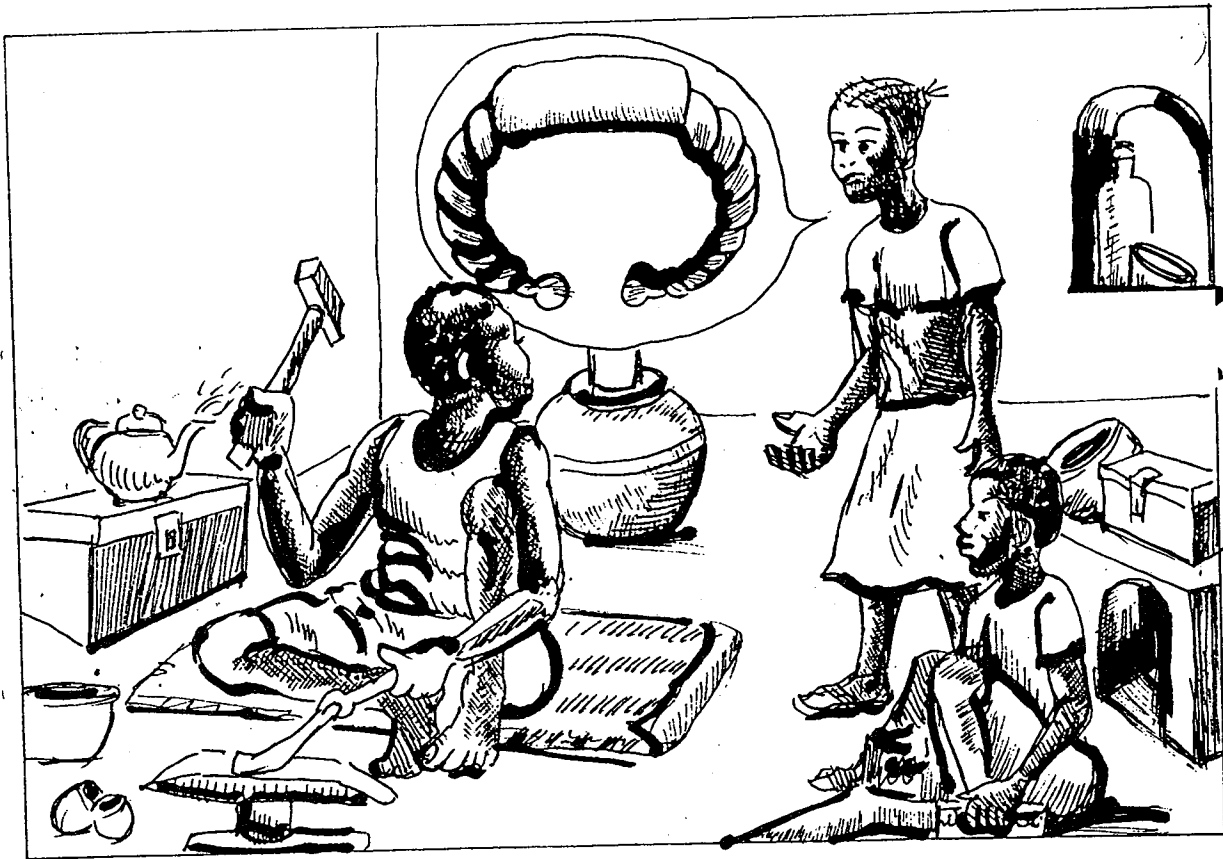
- O dun kɛra e b'olo cogo di ?

- An ka gere baganw na.

- O be diya n ye kosɛbe.

Sanufagala

Kumawɔɔnya : Sanufagala (I)

Ali : Karamɔɔ, i ni sɔɔma !

Sidiki : N ba ! Ee ! Ali, i solila dɛ !

Ali : Ɔwɔ ! N'o ma kɛ, ɲo ka ca wugu la.

Sidiki : N'o don, taa joona fanda la.

Ali : Karamɔɔ ! san yere ye finfin ɲigin. Nin be sɔn ka mɛnɛ goya dɛ !

Sidiki : I t'a bɔ k'a yereke fiɲɛ na ?

Ali : Sanni finfin ka ja, n be taa Aminata ka bololanɛge ta ka na.

Sidiki : Ayi, n yere be taa, barisa n y'a lasago yɔɔ dogolen na.

Ali : Karamɔɔ, tasuma ɲagara ; an t'a dadon ?

Sidiki : Ɔnhɔn ! A bila tasuma na, i ka fan fiye kosebe.

Ali : Karamɔɔ ! i t'a laje, n hakili la, a bilenna.

Sidiki : Tɔri ni balan gere n na.

Ali : U file, karamɔɔ ; n ka na ni tɔntɔ fana ye wa ?

Sidiki : Ɔnkɔn ! Na ni dɔɔmanin ye.

Aminata : A' ni sɔɔma, numuke ! N nana n ka nege laje.

Sidiki : Ali, sigiyɔɔ di Aminata ma sanni an ka tɔ lase.

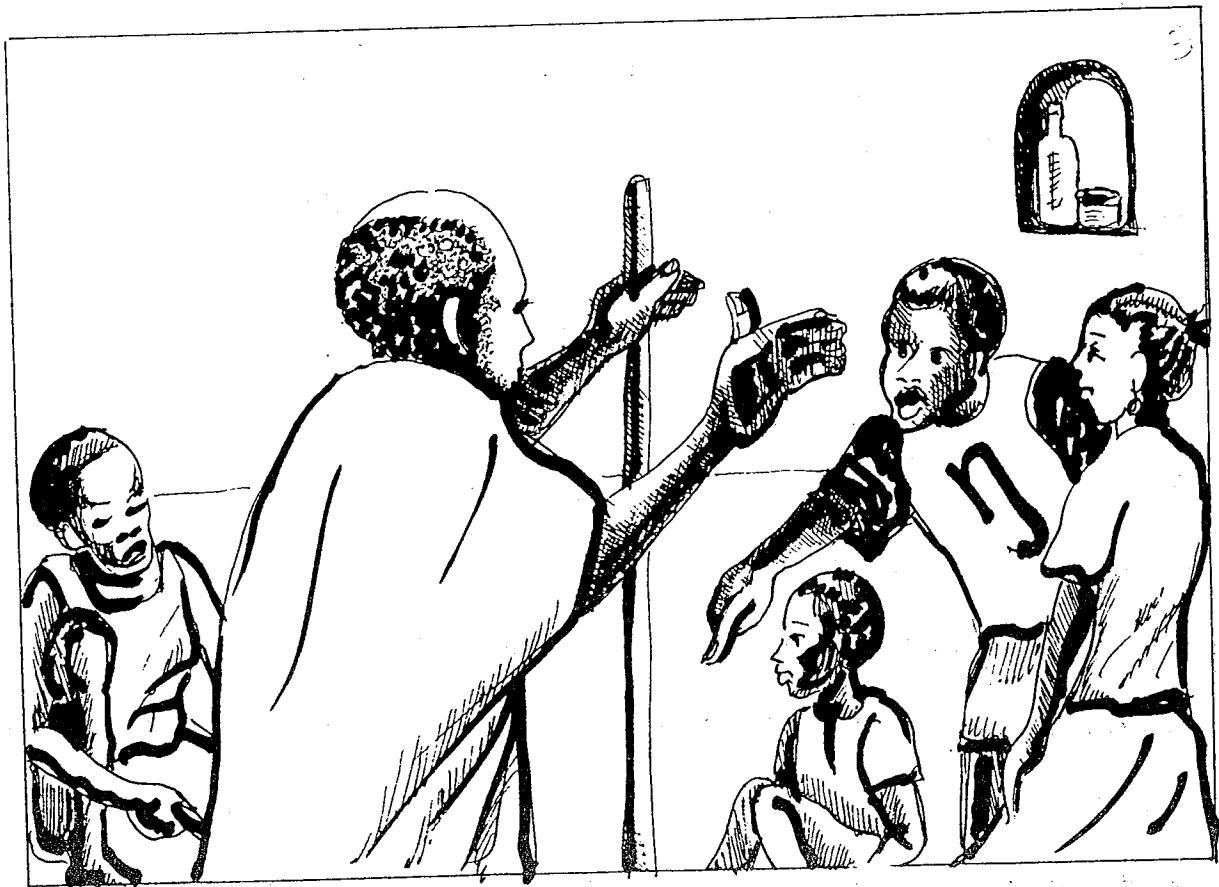
Aminata : Ee Sidiki ! Nin ko mɛenna senna sa dɛ ! E yere de ko n ka na bi.

BuBa : A ni c' a la ! Sidiki, n ka kanacɛniko be cogodi ?

Sidiki : A ma ban dɔɔnin.

Aminata : Jaa, n kelen te wo. Aw bololabaarakɛla ninnu, layidu t'aw la.

Buba : Aminata, i ke pewu ! A beɛ be ɲɛnabɔ bi.

Kumaɗɔɗɔnya : Sanufagala (II)

Aminata : Numuke, nin ye mun ko ye ! Nin te ne ka nege bæ ye.

Sidiki : I ko cogo di ? ! ye nin de di ne ma.

Aminata : N'i ma n ka nege labɔ, bɔne b'a den wolo ko tɔɔ da ko makariko.

Sidiki : Ni saya t'i ma, ne tolito don.

Ba Madu : Sidiki ! nin ye mun mankan y' i ka fanda la tuguni ?

Sidiki : Dennin hakilintan in be ka sonyalikalon da n na, ko do y'a ka nege je.

Buba : A ma nkalon fosi d' i la. Ne yere ta falenna.

Ba Madu : A' ye sabali. Ni sigikafɔ ma min je, wɔyɔ t'o je.

Aminata : Ba Madu ! E yere k'a laje, nege songo ka gelen a taali la fu la ten de.

Ba Madu : O ye tije ye, nka halisa, a y' aw dusu da.

Buba : Ba Madu, n ma ban i ka kuma ma de, nka ne ta be bo yoro o yoro, a be bo yen.

Aminata : Nin ye here nanamu-nanamu ye : do ta te dafa, do ta be falen.

Buba : O de y'a to ninnu febaara si te laban woyo ko.

Aminata : Ne koni te dije n ta ko hali ni n be taa a don jo la.

Buba : Jo wa ! Ne ta be jɛnabo fangabonda la.

Ba Madu : N denw, halisa, n b'aw deli, a y'aw bolo d'aw dusu kan.

Buba : Aminata, komi cekɔrɔba y'an deli, an ka nin ko in bila tan.

Aminata : Buba, an y'a men, nka Sidiki, ne ni e febaara banna pewu.

Sidiki : A b'aw ma cogo o cogo, a' y'a ke ten.

Ba Madu : Denmisenw, ne koni be kelen don, sanu nofemankan man ji.

Degeliw

1 - Mɔgɔ joli ye jɔgɔn sɔrɔ numukɛ Sidiki ka fanda la ?

2 - Munna Aminata ko layidu tɛ bololabarakɛlaw la ?

3 - A' ye sigiyɔrɔmali taamasiyɛn kɛ kumasen juman jɛfɛ.

polosiw wele ( )

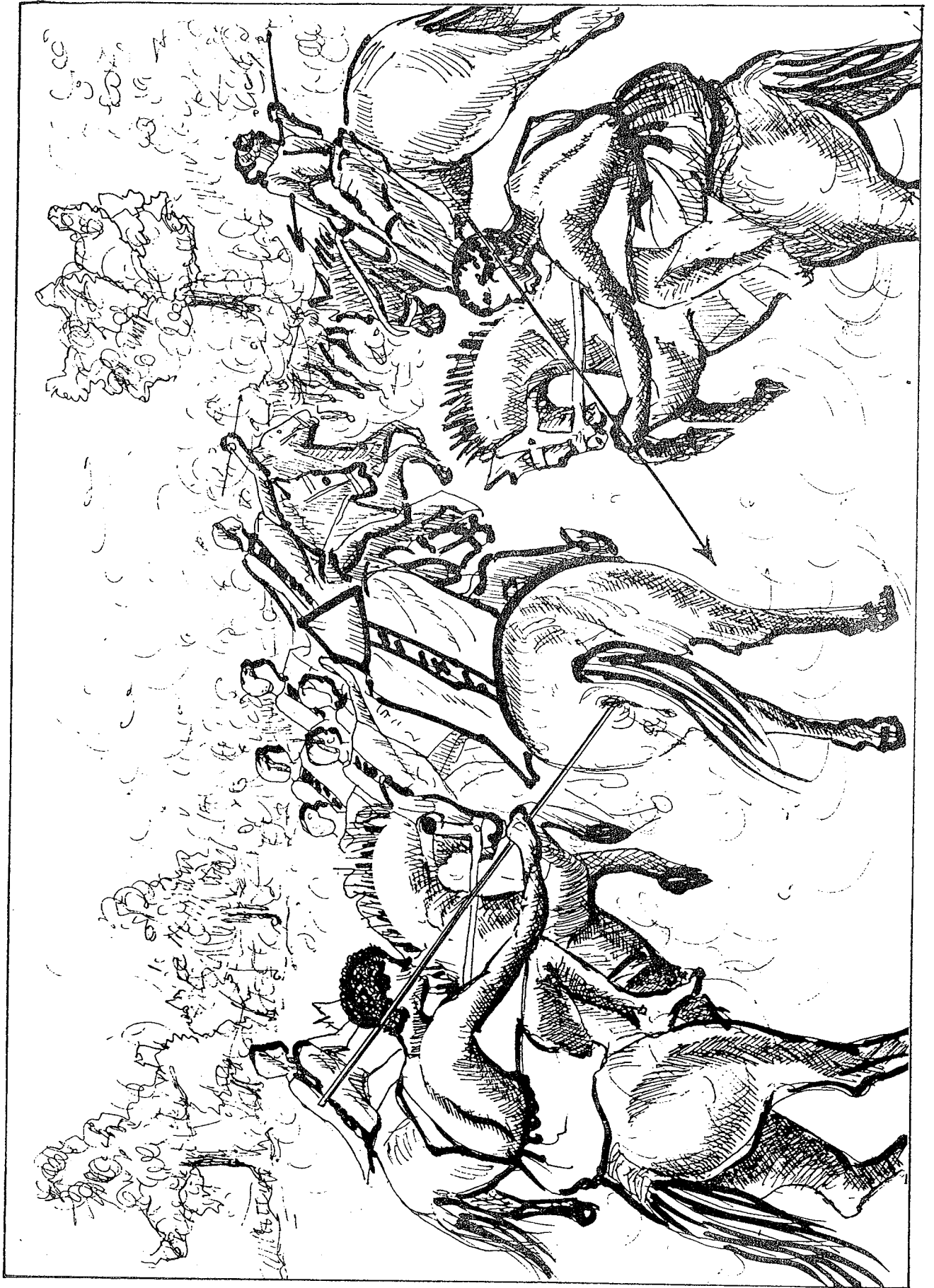
Mankan wulilen fanda la ; Ba Madu ye : kɛɛ lajuguya ( )

fɔkaben k'u ni jɔgɔn cɛ ( )

mankankɛla bɛɛ wele ( )

dugutigibulon na. ( )

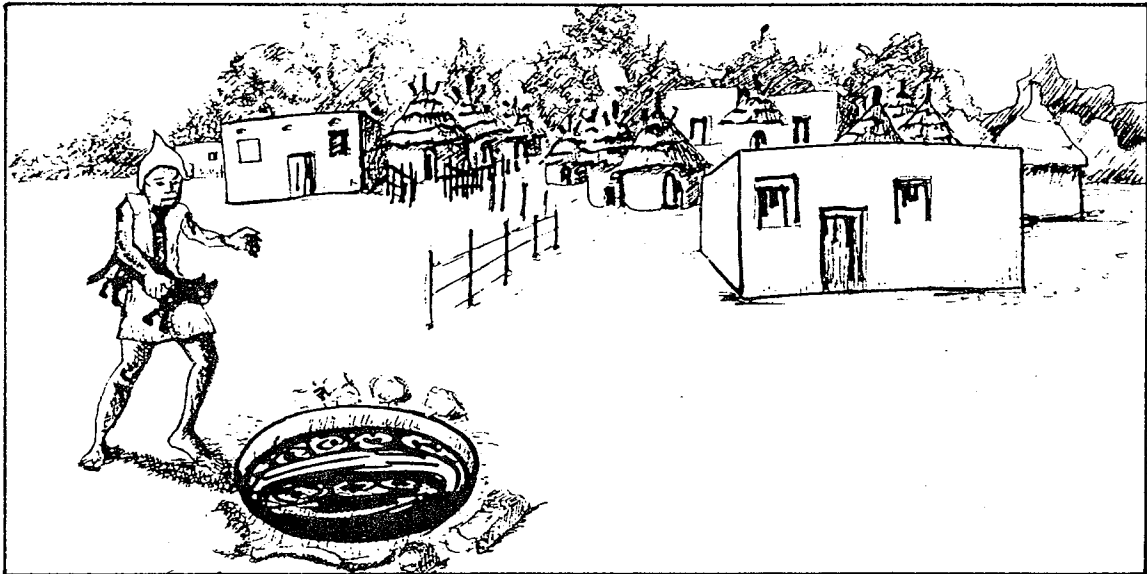
Jonkolonnin kele

Jonkolonnin kele (II)

Kumajoɗɗonya : Jɔnkolonnin keɛ (II)

Daa : Ee, ne kera ko beɛ ye ! A fo Segu na to Jɔnkolonnin ka faja n'a ka yaada kɔɔ ?

Tijetigiba : Faama, ni jakuma don, a di Silamakan ma.

Daa : I dalen b'a la a be se ?

Tijetigiba : Ce min be Faama ka baramuso kanu, siran t'o dusu la o !

Daa : N'o don, a' ye wele s'a ma jona !

Keɛkuntigi : I be se ka jakumafin bila Jɔnkolonnin kolɔnba kɔɔ wa ?

Silamakan : O te ne si n jena.

Keɛkuntigi : Silamakan, keɛ be daga yan folɔ.

Silamakan : O la, n be taa ka na sisan.

Keɛkuntigi : N'i ko ten.

Silamakan : Ne ni siran ma da.

Keɛkuntigi : Kan'an neɗen k'an daji de !

Silamakan : Ee, Jɔnkolonninkaw, wa jakuma filito file aw ka kolɔn kɔɔ.

Nkilintinkolɔ : Hun, dugu dasiri tijena.

Cekorobabugonci : Saraka y'an bila dere !

Nturanin fariman : Segu sera an na.

Silamakan : A'ye na ! Jɔnkolonnin siri tigera.

Tɔnjɔnw : Huu ! An ta jena.

Tijetigiba : Silamakan y'an kunnawolo.

Keɛkuntigi : Jɔnkolonnin, an ka taa don k'a filenkolonci, k'a barakolonci.

Degeliw

I Jɔnkolonin (1)

1.) Tije wa nkalon.

- Faama fa dɛsɛra Jɔnkolonin na.
- Saraka tun bɛ Jɔnkolonin minɛni na.
- Tije tigiba de ye jakumafin fili Jɔnkolonin kolɔnba kɔnɔ.

1.) Kumasɛn min ni kumaɲɔgɔnya bɛ tali kɛ a'y'o kɔrɔci.

- a) - Silamakan ko ale ni siran ma da.
- Kɛkɛkuntigi ko ale nin siran ma da.
- b) - Jango ne ka dɔgɔ sɔrɔ dɔrɔn
- Madu taara sugu la.
- Saraka ma bɔ katugu jakumafin ma bila kolɔn kɔnɔ.

II Jɔnkolonin (2)

1.) A'ye kumasɛnw dilan ni dajɛ ye min bɛ masalabolo kɔnɔ

- a) ..... ka dɛsɛ Jɔnkolonin na i ko n fa wa ? (n, ne)
- b) Bɛɛ b'a dɔn .... ye cɛ ye. (Daa, Mariheri).

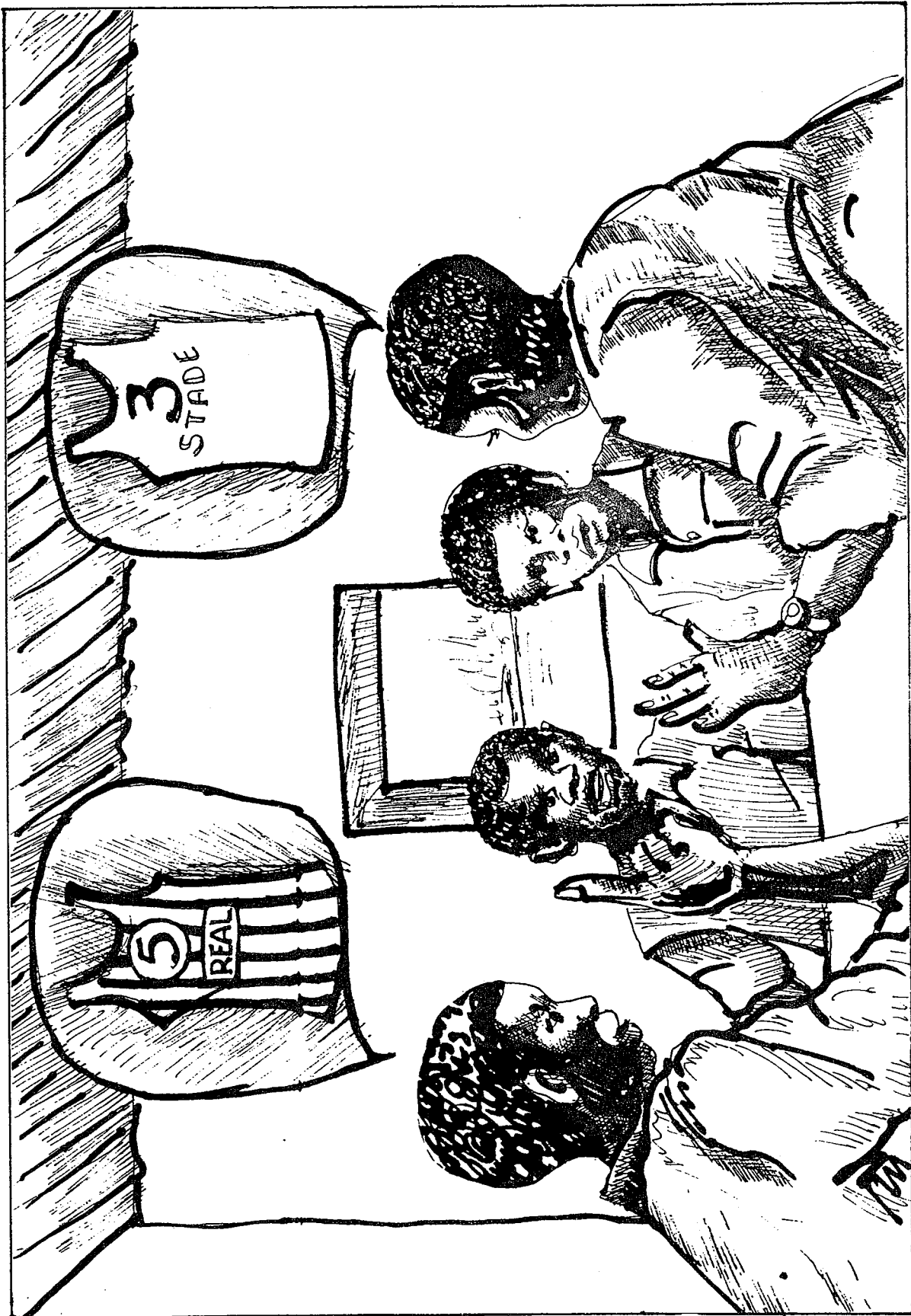
2.) A' ye kumasɛnw bila sɔnsira kan

- O tɛ ne si n jɛna.
- Ne ni siran ma da.

1.) A'ye kumasɛn ninnu yeɛma k'u kɛ jininkalikumasɛnw ye.

- Segu sera Jɔngolonin na.
- Silamakan ye jakumafin fili Jɔnkolonin kolɔnba kɔnɔ.

Basiketi

Basiketi (I)

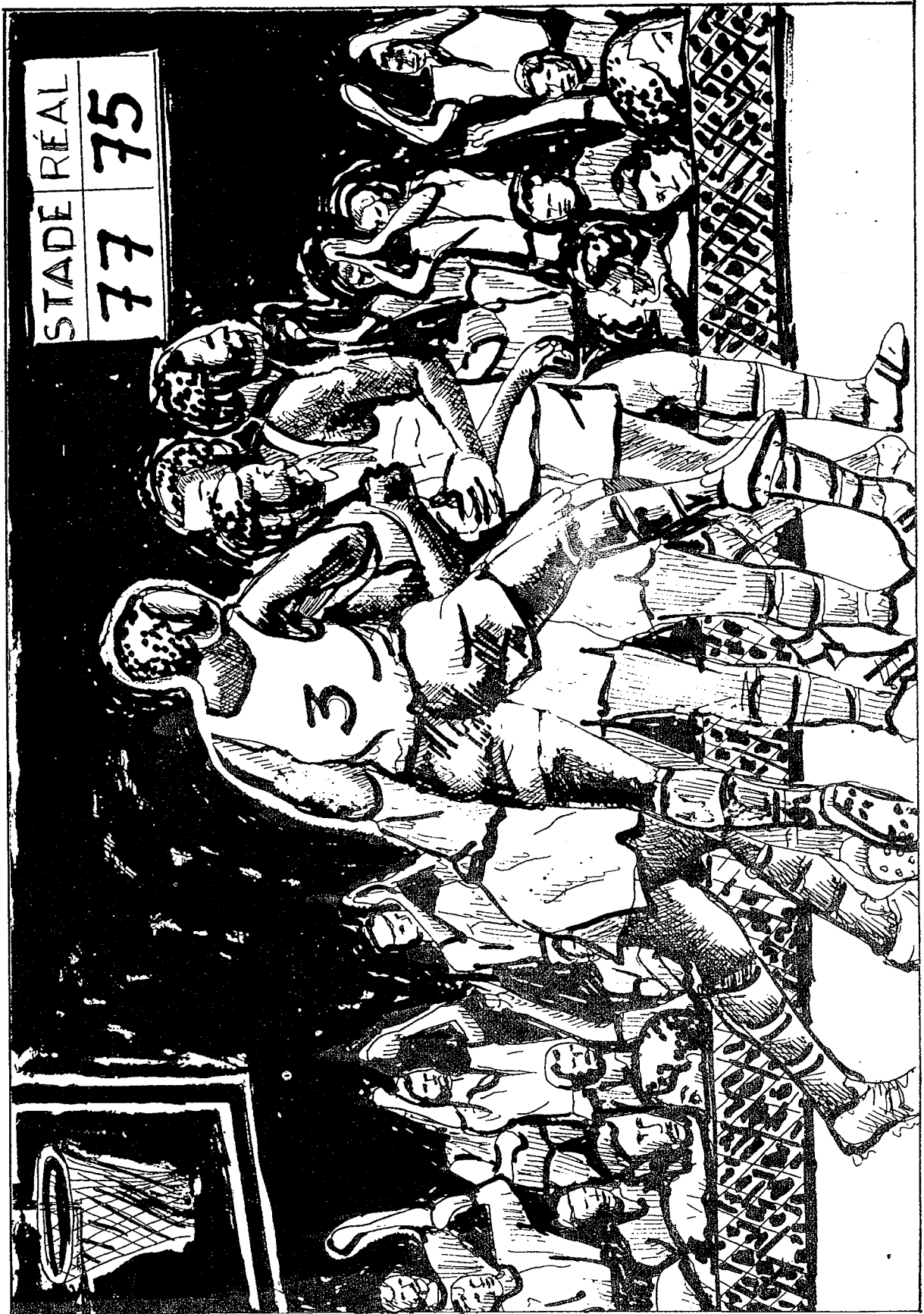
Sidi : An bɛ yɔrɔ min na, Sori sen bɛ Wage ni Kadesi sen dayɔrɔ la.
A minɛbaga tɛ yen.

Hamidu : N ma sɔn ! Eɛyali de ye nkɔsɔnsaraka ye

Madu : An k'a to tan ! sini an na jɔgɔn sɔrɔ yen.

Ne bɛ taa siniman na.

Basiketi (II)

Kumawogonya : Basiketi (II)

Hamidu : Don fɔlen sera. Cɛ, n'an m'an teliya an tɛ na sigiyɔrɔ sɔrɔ dɛ !

Musa : Tiribini kɔni fara dewu !

Sidi : Cɛkɔrɔ filɛ nin ye. A b'a la k'an wele.

Cɛkɔrɔ : A' nana a' natuma na. A' y'a sɔri-sɔri mɔgow ni jɔgɔn cɛ.
Basiketi yɛrɛ daminɛna sisan.

Musa : A' y'a fɔ cogo min, Sega t' a la. Ereyali seli na gɛleya dɛ !

Sidi : Kan'o fɔ koyi. E jɛ t'u la, u kɛlɛn bɛ ka jɛmantigi ninu koron cogo min.

Musa : Ni Sega tun b'a la a tun tɛ kɛ tan fiyewu.

Cɛkɔrɔ : Eɛitadi b'u jɛ kɔni. An famana k'o ye dɛ !

Seku : Ne ye nin fɔ Hamidu ye. Ni Sega tɛ, cogo t'u bolo.

Sidi : Basiketi kun fɔlɔ banna. Eɛitadi ta ye kuru 33 ye, Ereyali 30.

Seku : N bɛ taa ka na.

Cɛkɔrɔ : I yɛrɛ jɛ b'a la sɔnin u bɛn'a daminɛ.

Seku : N bɛ na sisan. N tɛ mɛɛn.

Cɛkɔrɔ : Ereyali bɛ ci bi saraka fosi t'o la.

Musa : E y'o fɔ mun fɛ ?

Cɛkɔrɔ : N tolantan kun fɔlɔ kɛra cogo min, filanan in yɛrɛ b'o sira kan.

Sidi : Bi kɔni cogoya si t'aw bolo. Nin kupu in y'anw ta ye.

Musa : Seku siranna de. Ntola tɔ tɛ bɛrɛ ye bilen.

Cɛkɔrɔ : A nato filɛ nin ye. Aribitiri ye file fiyɛ.

Seku : An y'u ci. Eɛitadi ! Eɛitadi ! .....

Cekoro : A' sera, nk'a ma diya de. A' ye kuru 77 soro, Ereyali ta kera 75 ye.

Seku : N be taa Hamidu jini.

Degeliw

I A' ye jininkaliw jaabi.

- 1) Jenaƙe in be mun kan ?
- 2) Kulu jumɛn ni jumɛn be jɔgɔn na ?
- 3) Ntolantanyoro tun be cogo di ?
- 4) Jon ye sigiyoro d'u ma ?
- 5) Sori be kulu jumɛn na ?
- 6) Ntolantan kun folo bannen kuru joli tun be u kelen kelen bolo ?
- 7) Jon sera ?
- 8) A' ye kuru joli soro ?
- 9) Munna Ereyali ma se soro ?
- 10) Ntolantan banna. Hamidu ni Seku ye jɔgɔn soro u ka barokoyoro la.
- 11) A' ye kumajɔgɔnya dilan a'ni jɔgɔn ce.
- 12) A' ye korofa sebenta dilan kumajɔgɔnya in kan.
- 13) A' ye nin kumasen seben waati temenen hakilina na :
"Anw ka Sega te yen, o de t'a bila kuma caman na ?"
- 14) A' ye nin kumasen seben bansira hakilina na.
"Ne be taa siniman na."

Kalanje Teliman.

Kalanje teliman :

Jinbonyoro

jinbonyoro be dogtorosoba kono. Dogtoroso in ta ye bonya dan ye. N'i te seben don, n'i sera yen, i be men munumunu ni jininkali la, sanni i k'i taafan don.

Baarada bee n'a togo don. U kelen-kelen bee togo sebennen don k'a noro u donda la. jinbonyoro be dogtoroso dukene worduguyanfan fe.

Nin don in, ne ye su bee ke majumako la, n tagaju bolo. Dugu jelen, n ye n kunda dogtoroso kan.

N selen yen, n ye seben ta ka n sin jinbonyoro ma.

Waranda tun falen be jama na tewu. Jama in n'a ka caya bee, i tun te barokan men, sango yelekan.

Bee je kumunen sigilen tun don. Dow yere nejisirafila jiginnen tun be, toro bariga fe. N ye foli ke, ka gere ka n sigi npan kun na. Ne tun ye mogo tannan ye.

Dogtoro nalen ye wele ke, ka baara damine. Min mana don, a be kunnafoniw jini o fe, o ka bana kan. Dow ta tun ye furakeli gansan ye, nka caman ta kera bonni yere ye. Dogtoro in tun ka teli, o ye teliya dan ye. Mogo donni n'u boli, tun te teme sanga tan kan. Tuma ni tuma, mansimankan ni kulekan tun be duuru soju la. O ke o ke, kenemamogow bee b'u new wusu jogon na. Siran bolo, cenin do jawulibagato y'i bolo puruti a ba la, ka boli. jindimi n'a ta o ta mogo si ma se, ka to yelebali ye. A da sera ne ma tuma min, a kera, in'a fo bije gennen don n dusukun na. Ne je su pikiribije ni pensiw kan yoro min, limaniya tilala n na pewu. Jatige bolo hakilila were nana n na ; nka dogtoro in tun ta ye kegunya dan ye.

Wa a tun be se mogo wegenni na kojugu. A ye ne jin laje min ke, a y'a jira n na, fura were te ne ta in na bonni ko, katugu jin in tolilen don, a yigiyogolen don, wa kirinna mana fara o kan, pensi te tako fila k'a nefe fiyewu.

A y'i to o la, ka pikiri laben, ka n ta ni baromisenninw ye. A sɔɔla ka pikiri ken pintara la ; ka n kan jan, ka sesi seene ni n ye. O kelen, a y'a jini n fe, n ka nda waga dɔɔnin, kan je tugu kuranyeelen kana n tɔɔɔ. je tugu n'a yeɛ ce, jin y'a yeɛ sɔɔɔ jamanminen kɔɔɔ. Ne dabali beɛ banna.

Dɔɔɔɔ ye n latilen, ka furaji di n ka n da kucukuɔu, ka sɔɔ ka kɔɔrimugu sɔɔri nɔɔnwo la. A tilala ka furansɛben di n ma, ka n labila .

Degeliw

1- A'ye nin kumaseɔw seben ni dajɛ jumanw ye.

suma

* Dɔɔɔɔ in tun ka jugu

teli

tuma min

* A da sera ne ma

tuma ni tuma

2- A' ye nin kumaseɔ lase.

* Ne je su pikiribijɛw ni pensiw kan.....

3- A' ye dajɛ jini, min be se ka bila nin dajɛ kɔɔcilenw nɔ na, kumaseɔ ninnu kɔɔɔ.

- A sɔɔla ka pikiri ke n pintara la.

- Dɔɔɔɔ ye n latilen.

3- A'ye nin dajɛ ninnu jini k'u kɔɔci masalabolo kɔɔɔ : jɛjisira, kuranyeelen, furansɛben, dɔɔɔɔɔɔɔ.

Kalanje teliman :

Wuluba numan.

Madu ye baganmarala ye. A be misiw, sagaw, baw, sew, kamiw ani sonsanw be ladon.

Wulumusonin kelen b'a fe min tɔgɔ ye ko Mupu, o b'a demɛ danfen ninnu lakanani na. Wulu in nana jigin den wɔɔɔ la, nka a sago te k'a denw mara. Wuluden ninnu minenen be k'u fa, k'u je f'u fari be menemene.

Don o don, n'a ye sin di a denw ma, a b'u fari fan beɛ nɔ k'a je pasipasi sanni a k'i da.

Don do a y'a ka baarakeden Seku diyagoya o ka taa wuluden ninnu beɛ fili. Su kolen, Seku ye wuludenw bila seginin kɔnɔ ka bo n'u ye. Da tugukan fe, ja binna

mupu na. A ma denw ye min ke a ye girinkajo damine.

A be kule cogo min a be kule ten. A be to k'i digi kon kan k'o waasi. Mupu tora o makaritɔko la, fo k'a sonin beɛ kari. Baarakeden bɔɔ tun ye negekuruba do da kon kan. Seku y'i sennateliya ka bada magen.

Nene tun b'a tan ni fila fili la. A selen dankan na, a yelenna babili kan, k'i je tugu ka wuludenw suuru ji la ka segin so. Ni don ma se, saya te ke. Wuludennin kelen y'i niisinaasa k'i nɔɔ jiribolo karilen do la ji ce ma. Dugu jelen, da yeɛ ani mutu k'i puruti ka bo si ma korɔya si ye.

Mupu ye wuludenw suma ta fo bada la. Ni kelen in te, woyo tun taara ni tow beɛ ye. Mupu y'i ke ji kan ka na den in poron a da la ka yelen gere kan. A y'i bugu a kan walasa nene ka bo a la. A tilala ka sin d'a ma ka sɔɔ ka segin n'a ye so. N ka a m'i jesin wuluso ma bilen. A taara binjɔgɔ do wuguba so dogodogo la ka dayɔɔ numannin dilan, ka den in bila yen. Tuma ni tuma, a boli ka n'a laje ka segin.

te kenɛda la a be don ka sin d'a ma, k'a nɛmu ka tila ka bo.

- Dɔgɔ kun damadɔ tɛmɛna o cogo la. Nin don, Madu ni Seku misilabɔtɔ nana bala wuludennin na bin jukɔrɔ. Olu kabakoyalɛn jɛlɛn tora.

U b'o la Muɗu bolibagatɔ nana. A sera u kɛrɛfɛ k'i makaritɔ jɔ. N'a y'a tigiw filɛ a bɛ a den filɛ. A senkolow bɛ yɛrɛyɛrɛ cogo min, olu bɛ yɛrɛyɛrɛ ten. Madu ni Seku ye jɔgɔn jɛda filɛ k'u kunkolɔ firifiri ka tɛmɛ n'u ka baara ye.

Degeliw

1- A'ye jininkali ninnu jaabi :

- Madu bɛ bagan suguya jumɛnw ladon ?
- Jon de bɛ Madu dɛmɛ bagan ninnu lakanani na ?
- Muɗu ye den joli sɔrɔ ?
- Woyo taara ni wulumusonin den joli ye ?
- Muɗu y'a den kelen in bila yɔrɔ jumɛn ?

2- A'ye nin kumasɛnw in dafa ni dapɛw ye minnu b'a jɛ.

- Dɔgɔkun damadɔ tɛmɛna o cogo la. Nin don.....
- misilabɔtɔ nana bala wuludennin na bin.....
- kabakoyalɛn jɛlɛn tora. U b'o la, Muɗu bolibagatɔ.....
- A sera u kɛrɛfɛ, k'i makaritɔ jɔ. N'a y'a.....
- a bɛ a den filɛ. A senkolow bɛ yɛrɛyɛrɛ.....
- yɛrɛyɛrɛ ten.

3- A ' ye dapɛw sɛbɛn minnu kɔrɔ ni nin dapɛw kɔrɔ ye kelen ye, walima u ka surun jɔgɔn na :

danfɛn, muɗu, lakanani, binjɔgɔ, dɔgɔkun.

Kalanje teliman : Sugujumuso Fatu.

Ntɛnɛn ye jamabugu dɔgɔ ye. Nin don in, mɔgɔw solila ka bɔ sugulataa fɛ. Tile bɔ tanga tun don, wa fiɛ sumalen tun bɛ ci. Ba Fatu n'a denmuso Kaja ye sugulataaminɛnw jɔn k'u kunda sugu kan. Ba Fatu bɛ fɛn suguya caman feere, k'a ta kɔgɔ, sunbala,fiyɛfiyɛ, jaba, puwawuru ani namuguw la, ka taa a bila jɛgɛ jalanw ni jɛgɛ wusulenw na. Ni jiridenko tuma fana sera, i b'a sɔrɔ Ba Fatu ka gakɔrɔla falɛn bɛ mangoro, buyaki, lenburuba, mandarani ni namasa ani jiriden caman wɛrɛw la. O waatiw, i n'a fɔ Ba Fatu tɛ baara fosi dɔn ni jiridenfeere tɛ. Baara bonya fɛ, Kaja b'i wasa don nafɛnw na ga filanan kɔrɔ. Ni Kaja n'a ba ka feerefɛnw ma ban sanni jɛnama tɛ kɛ jagokɛla wɛrɛ kun. Jama bonya ni tile farinya kojugu fɛ, o don ka dɔgɔ ni Ba Fatu tun tɛ tile mumɛ kɛ sugu la. Don kelen kelenw, Kaja dɔgɔnin Salifu tun bɛ na ni suman ye selifanayanfan fɛ. O donw n'u jɔgɔnnaw, Kajaw ni sannikɛlaw tun bɛ jɛ o dumuniw na. Ba Fatu ta tun ye mɔgɔsɛbɛya dan ye. A bolofɛn bɛɛ tun y'a ni mɔgɔ tɔw jɛ ye, wa tile tun tɛ bɔ ka bin n'a ma sarakati bɔ. Ni funteni barika bonyana don minnuw na, musokɔrɔbajuman in tun bɛ sumakunnin jini k'i lafiɛ bɔ. O la, Salifu n'a kɔrɔmuso tun b'u janto feerefɛnw na. Denmisennin ninnu tun ladamunen don fo k'a tɛmɛ. N'u tun ye feere fɛn o fɛn kɛ, dɔrɔmɛ tun t'a wari jɛ. Ni Ba Fatu wulila yɔrɔ min, u kelen-kelen bɛɛ bɛ na jate bɔ a ye, ka wariw di a ma. Kaja ni Salifu ka tilɛnɛnya n'u ka ladamu kosɔn u ba tun b'u ladiya sanga ni waati bɛɛ .

Wula o wula, Ba Fatu segintɔ tun bɛ jɛgɛ walima sogoba san ka n'o jiran du kɔnɔ. Ntɛnɛn o Ntɛnɛn, Salifuw ka sugumɔsɔngɔ jɛlɛn tun don u ye. Kaja ta tun ye dɔrɔmɛ tan ye, Salifu niyɔrɔ tun ye dɔrɔmɛ duuru ye.

Denmisennin ninnu tun tɛ jɔn wari la, wa u tun tɛ jɛnawolomali kɛ su manko la .

Degeliw

1- A' ye nin masalabolo kalan, ka jininkaliw jaabi.

- jamadugu dangaye Araba ye : tije wa, nkalon ?

- Ba Fatu be tamati don de feere : tije wa, nkalon ?

- Ba Fatu tun be sarakati ba : tije wa, nkalon ?

2- A' ye nin kumase ninnu dafa ni masalabolo dajew ye.

- Wula o wula ..... tun be san ka n'o jiran du kana.

- O waati, i na fa ..... tun te fosi don ni ..... te.

3- A' ye nin dajew ninnu jini masalabolo kana k'u karaci :
puwawuru, jirideneere, sumakunnin, musokaraba juman.

4- A' ye dajew sigi u sigicogo la kumase in kana.

maga in solila nin sugulataa fe don ka ba.

5- A' ye dajew ba jagan na kumase in kana.

Denmisenninnnutunladamunendonfokate.

Kalanje teliman :

Faamakunben

Kabini fajiri, mikoro kan be : “A’ ye wuli ! A’ ye wuli ! Dugu jera ! Kunbennituma surunyana. Bæ ka bɔ joona ka taa i jɔyɔɔ mine”.

Donsow sira u jena pe ! marifakunkan ma kotige fiyewu !. Bæ k’i teliya ka daraka dun, ka kunbennyɔɔ magen. Fan bæ tun ye jɔnjɔn ye. Kolabennaw tun ye taamasiyen bila jɔyɔɔ bæ la. Kin bæ n’a jɔyɔɔ don.

Sɔɔdasiw yere n’u ka dakabanafiniw, n’u ka buruw, n’u ka dununw jɔlen bæ k’u jɛsin tiribini ma. Polisiw bæ filefiye la cogo min, u b’a la ten. Tuma ni tuma, u b’u bila dɔw je, k’olu jɔyɔɔ jira u la. Ni yamaruyasæben te mɔgɔ min bolo a dagalen t’i ye, i ka taa i sigi tiribini na. Buba ni Sanba ta kera kiseya dan ye. U y’u sɔɔri-sɔɔri mɔgɔw ni jɔgɔn cɛ, fo ka taa u cooko faamasigiyɔɔ dɔ la tiribini kan.

A ma mæen filekan were duurula. Sen in ta tun ye faama yere ye. Peresidan n’a ka jama kun bɔra. A yere jɔlen bæ dakabana mɔbili finman dɔ kɔnɔ. A b’a la ka mɔgɔw fo. Denmisenw b’a la “wii Mali ! wii Mali !” jelimuso kandumanw, kaadɔw n’u ka sogow, bɔbɔw n’u ka dɔnkɛla ŋanaw, fulaw don wa, donsow don wa, bæ b’i sɔn !. Peresidan taamana ka sɔɔdasijekuluw fo, ka dununfɔlaw fo, ka dɔnkɛlaw fo, ka sɔɔ ka n’i sigi a sigiyɔɔ la tiribini jɛfɛ. Gofereɛre wulila, k’a bisimila a ka mara tɔgɔ la. O kɔ, a ye kɔɔfɔ lase Peresidan ma, mara kungo n’a haminanko kan, o ye jama nisɔndiya, Peresidan sɔɔla ka wuli ka bæ fo, ani ka bæ walejumandɔn. O kɔ, sira dira Masakɛ n’a ka jama ma. U taalen kɔ, jama jensenna .

Degeliw

1- A’ye jininkali ninnu jaabi :

Mikorokan bɔra waati jumen na ?

Bæ tun bæ se ka t’i sigi tiribini na wa ?

Sababu jumɛn tun bɛ mɔgɔ lasɛ tiribini na ?

Gofɛrɛnɛrɛ ye kɔrɔfɔ jumɛn lasɛ Peresidan ma ?

2- A' y 'a ' miiri masalabolo la, ka kumasen ninu dafa ni dajɛ
ɲumanw ye : (salon, kabini, fɔlɔ-fɔlɔ, mikorokan, A'ye na, A'ye wuli,
kunbɛn, kunbennituma, mɔgɔ si, caman, bɛɛ, jooɲa , jɔyɔɔ).

.....Fajiri ..... bɛ : A ye wuli !, A ye ..... dugu jɛra

..... surunyana.....ka bɔ .....ka taa i .....minɛ

3- A'ye masalabolo kalan, ka dajɛw kɔrɔci, minnu kɔrɔ ye kelen
ye.

Kalanje teliman :

Tenen ka jegεbaara.

Tenen donnen don ni jegεbaara ye. Nin don wula fe, a nana ni jegε wotoro je kelen ye ka o jo u k'a da la. Jegε ninnu tun be borew ni segiw konɔ.

Tenen ni wotorotigi ye borew ni segiw ta ka bo wotoro konɔ ka t'u bila dukene na. Tenen sorla ka tasa belebele naani ta ka jegε ninnu k'olu konɔ ka sorɔ ka jiba da u kan.

Surɔfana dunnen, Tenen nan'i sigi jegεbaara fe. Tata ni Badɔgonin ani Kaja gerela a la. Kaja ni Badɔgonin be jegε fara siyen, Tata y'i wasa don tasuma meneni na. Tenen yere sigilen be, muru b'a bolo, a be jegε farasiyennenw ta kelen-kelen k'u konɔ fara.

Ni minnu ka bon kosebe, a b'olu tige- tige. A be tila ka dilannenw da deben kan.

Tasuma menenen, Tata nana fara Badɔgonin ni Kaja kan. Jegε caman dilanna tuma min, Tenen ye tonton ta k'a da gakuluw kan, ka sorɔ ka jegε dilannenw d'a sanfe, ka teme jegedilan fe.

Su korɔbayalen, sunɔgo ye denmisenw mine. Yanni u ka tila, Kaja tununa. O ma men, Badɔgonin yere ye kelekuli damine. Tenen y'a f'u ye u ka t'u da.

Tenen kelen tora baara la. A mana jegε min ta a b'o fara siyen, ka tila k'o konɔ fara ka sorɔ k'o da deben kan. N'a ye caman da, olu ji mana ja kosebe, a b'olu ce ka tonton segere.

Tenen be tila jegε dilanni na tuma min, o y'a sorɔ donnen folow mona. A ye olu kelen-kelen ta k'u bila segi konɔ, k'o sigi ga sanfe.

Sanni Tenen ka tila baara in na pewu, se folo kasira. A ye palan ta k'i sin kolon ma, ka juru je fila ke o konɔ ka don jegen na k'i ko.

A botɔ, a y'a je fili ka taa ga fan fe. A ye fen do jeman ye segi masurunna na, fen in be to ka lamaga. Tenen somina. A y'i teliya ka ga fan segere. A

surunyalen, a y'a bolo seri jakuma y'i pan k'i fili duguma, jεgεtigε belebele b'a da.

Tεnen ye kabakuru dε ta k'o kerun a ma. A ye jεgε bila k'i pan ka kogo minε.

Tεnen y'a ka jεgε ta ka bεgε furan ka bε a la, ka sεrε ka taa a da tεw kerεfε tonton kan.

Tonton : belεn jεgε bε da min kan k'a wusu.

Degeliw

1 - Nin kumase ninnu sigi jεgεn kε i n'a fε u bε cogo min masalabolo kεnε :

kelen baara tora la Tεnen.

debεn a bε dilannenw kan tila da ka .

2 - Kumasenw sebεn i k'u bila waati temεnnen hukumu kεnε :

Fεlε Tεnen (ka taa) jεgε caman san.

A (ka segin) ni wotorofajεgε ye, a denw (ka boli) ka kunbεn. O (ka diya) Tεnen ye. Surεfana (ka dun) Tεnen (kana) sigi jεgεbaara fε.

3 - Masalabolo dafa ni nin dapεw ye : Jεgεw, tonton, tasuma, farasiyεnnenw, segi, dilannenw, wusu.

Fanta taara ..... san sugu la. A y'u kε ..... kεnε. A selen so, a ye ..... don .....kεrε. A denw tun bε jεgεw faraw siyεn. Ale yεrε tun bε to ka ..... fara jεgεn kan. Ka t'u ..... A bε tila ka jεgε ..... kε jεgεn kan.

Degeliw

1. A' ye nininkaliw jaabi.

Karamoƙo Sidibe n'a ka kalandenw taara yɔro jumɛn yaala fofo ?

U seginto ye mun ye ?

U taara yɔro jumɛn tugun ?

Kalandenw ye mun jini karamoƙo Sidibe fe ?

Zoforekuntigi ye layidu jumɛn ta u ye ?

2. A' ye dajɛ surew faga :

jaba   nafɛnw

si   kɔji

tabali   biitikiw

nɛrɛ   jɛgɛw

gele   kalanyɔro

kiriyon   foronto

ngɔlɔbɛ   jaba

toro   ntolatanyɔro

sunsun   aba

sɛbɛnfur   muru

3. A' ye nin kumaseɛn ninnu kabalikumaseɛnw sɛbɛn.

- Karamoƙo ni kalanden taara sugu la.

- U ye jiriw turu.

- Zoforekuntigi ye jirisiyen numanw layidu ta u ye.

- Jakumanin hine ye kalandenw mine.

Kalanje teliman : Samori ka wale juman

Farafinna kelemasa farin tun ye Samori ye.

A hakili tun ka bon, wa a tun ka kiese o cogo la. Samori y'a ka denmisenya ke jago la, a be yaala dugu ni dugu ka feere ke. O de senfe, don do la, a nan'a soro a ba minena jonya la ka taa. Samori ye san wolonwula ke baara la Burama ye k'a ba kumabo. O waati kono, Samori ye kelekecogo dege, ka s'a la. A ba kumabolen, Samori nan'i sigi Sanankoro. A folola ka ben don faamaw ni jogon ce, u ka kele dabila ka jamana fara jogon kan, ka kelebolow ke keleboloba kelen ye.

Here donna jamana kono k'a yiriwa.

Samori tun ye fasoden juman ye. Faso lakanani n'a yiriwali tun y'a hakilina ye. Faama min tun don, a tun te a yere kelen ka taaje jini, a tun be miiri ni jamana ka here ye. Be ke soro ke ka wasa, o de tun y'a haminanko ye. A tun te nanbara la.

Faama fara faantan kan, be tun ka kan a yoro ; a tun te mogo mine k'a di mogo ma, soro tun te soro tije, nafa tun te nafa dun, ko be tun be ke ni tije ni tilennanya ye.

Wasolo fasa file nin ye :

- N'i te se jamanakuma na, k'i miirinata fo ka wasa, a di jeliw ma.
- N'i te se ka jamana dilan, k'a lakana, i k'a to fasoden jumanw ma.
- N'i te se ka tije fo sanga ni waati be, kuma to mogo tilennenw ma.
- Ni tilennanya ka gelen i ma, i ka ko be to mogo laadiriw ma.
- N'i te se ka jamana bo bolo la k'a juguw kele, i ka muru di musow ma.

Diineko tun ka di Samori ye, a ye boliko dabila ka bolisonnaw tuubi, ka misiriw jo. Faamadenw ni ketigidenw tun diyagoyalen don ka taa

kalanyɔɔ la. U tun be arabukan dege ka kurane kalan. Tuma dɔw, Samori yere tun be taa u laje kalanyɔɔ la.

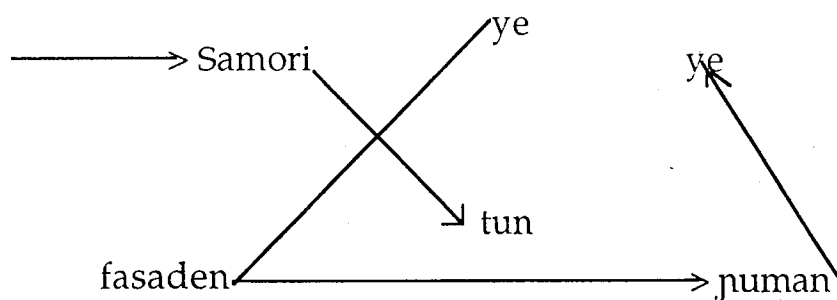
Juma o juma, seli bannen ko, Samori tun be kiiri tige. Mɔgɔw tun be bo yɔɔ janw na ka na. A tun be jotigi jo ka jalakitigi jalaki.

Dugubaw jɔra, Kankan n'a jɔgɔnnaw. Bisandugu tun ye jamana faamadugu ye. Samori tun ye faamamɔgɔ ye min t'a yere jira. Fosi tun t'a ni mɔgɔw bo jɔgɔn na n'a ka banfula kelen te.

Samori ye jamana sigi senkan, ka ben sabati, ka sɔɔ yiriwa, ka ben sinsin. Nin wale in bee kera k'a sɔɔ tubabuw ma don a ka jamana kɔɔ.

Degeliw.

1. A' ye kalaninw kuntilenna laje ka kumasen kalan.

2. Daje minw be kalanniw kɔɔ, a' y'olu seben ka je ka ben kumasen hakilina ma.

Samori (ka se) kele la. A (ka folo) ka ben don (faama) ni jɔgɔn ce. Samori ka mara kɔɔ (duguba) (ka jo).

Nin wale bee (ka ke) k'a sɔɔ tubabuw ma don jamana kɔɔ.

3. Nin daje "Samori" be masalabolo kɔɔ sije joli ?

Kalanje teliman : Kalanbaliya man ni

Kalanbaliya man ni, nin y'a taamasiyen do ye.

San do la, kongo juguyara ka juguya danniketuma fe.

Walasa forow ka se ka sun soro, mogo caman ye pasoni ke a ka josi la. Danni banna ka nin du in mogow ka josi to caman to. Korosiyenni daminena. Jiginekonoro dogoyara. Tilelafanako nana geleya don do kosobe. Musow ye josi to ta k'a folon, k'a ko. U y'a ke jugubalayelen ye ka t'a n'o ye baarakelaw nefe kungo la. U selen, u ye dumuni sigi jiri koro ka taa cikelaw ka to kof'u ye. Bae ka bin bora tuma min, gatigice y'a jini u fe u ka taa dumuniko jenabo folo. U ye jirikorola magen ka t'u sigi. Musow ye ceu ka dumuni ta ka gere u la.

U yere tilala k'u koori u ta kunna. U ye dumuni in ke ka tila, ka wuluw niyoro bo filen kolon konu. Olu y'o dun. Dumuni bannen, mogo si ma se ka wuli k'i jo i sen kan. U la mogo kologelenw sera k'u sigi ka meen donin A ker'i n'a fo mogo kelen be ka bere ke k'u gosi k'u da jagon kan. Wuluw yere kera i n'a fo fa wulito don u la. U be girin cogo min u be girin ten. U be kule. Lafinabowaati temena ka meen ka mogo ninnu dalen to. U ni minnu ka foro be danbo, olu ka cekoroba ye do bila k'u laje n'i y'a soro min don.

O selen u ma, o y'a soro ce wo, muso wo., to te mogo si la. Bae be nunan ni serekali la. O y'a ka daba fili o yoro bae ka boli ka taa a jefo a ka cekoroba ye. O yere y'a ka cikelaw bae wuli k'u jo u sen kan. Dow bilala ka taa mogow wele, a yere ni dow sinna mogo dalen ninnu ma. Tumanin kelen, jiri korola fara mogow la tewu. Kabini jama sera, caman ye wale in faamu. Dugu nonokumu bae kera jagon kan yen. Jama ye mogo ninnu wuli-wuli ka nonokumu ke u konu. U jematigelen donin, u y'u demedeme ka na so.

Sanni ka dugu je, dow dogoyara kosobe.

Bɛɛ man kan. Mɔgɔ fila yera u la, mɔgɔ si tun t'a dɔn n'olu bɛ kisi. Olu tara ka taa da ka mɛɛn kɔsɛbɛ dɔgɔtɔrɔso la. U mɛɛnna kɔsɛbɛ bana in bolo. U kenɛyara, nka u ma ye samiyɛbaara tɔ la.

Degeliw

1. Tɪɲɛ wa nkalon

- 1- Kalanbaliya ka ɲi.
- 2- Mɔgɔw ye pɔsɔni kɛ ɲɔsi la.
- 3- Jiginɛkɔnɔɲɔ ma ban.
- 4- Dumuni bannen, bɛɛ wulila ka taa ci kɛ.
- 5- Mɔgɔ ninnu lawulila ka ji d'u ma.

2. Nin kumansen ninnu kɛ ɲininkalikumasenw ye, k'u sɛbɛn.

- . San dɔ la, kɔngɔ juguyara danniketuma fɛ.
- . U ɲematigɛlɛn, u y'u dɛmɛ-dɛmɛ ka na so.
- . U kenɛyara nka u ma ye samiyɛ baara la.

Kalanje teliman : Ntonw nali

Bi dugu jecogo ma je Zanbugu. Ntonw de suurula dugu kan i n'a fo sankise, ka sin ka dibi don ten !

Dugumogow ye jagon soro fereba la. Dow ko u k'u tila kulu ni kulu, dow ko u k'u bee ke kuluba ye.

Korfo cayara, ben ma se ka ke. Nin bee la, ntonw b'a la ka suuru cogo min, u be suuru ten. U caya kojugu ye jama bo a ja kan. Bee taar' i dama fan. Gongonw be minnu bolo, olu y'u ta ke gongonfo ye.

Magonw be minnu bolo olu y'u ta ke ntonjeni o ntonjeni ye. Bololankolonw y'u ta ke kule ni tekerefo ye. Nin bee la, ntonw b'u son. U be jiriw kan, u be kaw kon, u be gaw sanfe, u be fan bee kabini sogoma fo ka taa midi surunya mogow ka wowawokan ma kotige. I b'a fo k'o yere de be do fara ntonw ka caya kan. Midi temenen, a kera i n'a fo fen de k'u ma "a ye taa ten sa". U sinna ka wuli kulu ni kulu ka sanfela bee mine tugun k'u jesin koron ma ka taa tineni dabo fan were fe. Jama y' i jo ka subahanafen ninnu taato file. Cekoroba dow ko, olu ka dipelatige la, u ye ntonko men, nka u k'u ye fo k'u kele, o folo ye nin ye. Jiriw kor, i te fosi ye ni ntonsuw ni ntonbo te. I jirifura wo, i nakofenw wo, nin bee banna. Dusukasi barika bonya fe, mogow jensenna hali sarajogonna ma soro a la.

Tile damado temenen, faamaw nana bo Zanbugukaw ye. U n'u ye baro ke. Korfo kun folo tun ye ka dusukura don bee kon. Kasara in koni temena. Min ka jugu sa, o de ye k'a fo ko dipne tilala n na. Faama ka waajuli bannen ko, u ni dugumogow jera ka kiimani ke ntonw ka tineni kan. Faamaw ye layidu caman ta dugumogow ye deme ta fan fe. Ntonw keleli siratige la, layidu jnjon tara Zanbugu ye tuguni, ko furaji na bila ka na min be ntonw n'u fan bee silasa. O bolen ko yen, dugu togo la, dugutigi ye foli ni barikada ke faamaw ye.

Degeliw

1) Dape min falennen be kumasen in koro, a' y'o koroci.

Jama y' i jo ka masibafen ninnu taato file.

2) A ' ye nin jininkali in jaabi.

Dusukasi barika bonya fe, mun kera ?

Kasara in temenen jon nana bo Zanbugukaw ye ?

3) A ' ye dapew sigi ka je ka kumasen dilan.

te ni ntanbo, ni tonsuw i te fosi ye jiriw koro.

Kalanje teliman : Tume tonko.

Tume ye dugu dumanba ye. A sigiyoro ka ji, senekow ta fanfela la.

Nin san in jo sorola Tume, o kera soro dan ye, jiginew fara ; ka solankolonw fa, k'a to ton dukenew na fan bee fe. Tonjenaje surunyanen, Tume cekoroba n'a denmisen bee ye jogon soro don do su fe dugu dubalenba koru. U jera ka kuma tonw kecogo kan jinan, sabu soru san, ton man kan ka ke i n'a fo soru ma ke. Nin don in, Tumekaw benna a kan :

- Tonjenaje be ke tile bi saba koru jinan, ka koru tile saba tun don.

- Cekorobaw, ni tontigiw be sigi banbali minnu kan, olu be dilan ni jokise ye folo, ka soru k'u bari ni bogokene ye :

- Samiye nata in, Tume ce si kana daba da a kanna ka forosira mine katugu jo min be dugu koru, san saba dumuni te se k'o ban. Ben kelen nin kuma koloma saba in kan, jama labilala.

U bolen lajeyoro in na doron tondenw taar'u ke jo kan, k'a doni ka n'a ton fere la, i n'a fo jeci t'a la. U ye banbali fila ninnu dilan jokise la, ka tila k'u bari ni bogu ye, n'i k'o bariko juman.

Tonjenaje don nana se. Tume dafedugu magow bee yelemana Tume. Kalo kelen in koru, mago si ma mago were ye ni tonko te. Baw be faga cogo min, dage be susu o cogo la. Hali Tume sow n'u faliw y'a don ko ko be senna. k'a ta jenaje damine na fo k'a laban, bagan ninnu minniji bee tun ye koji ni degboroboro ye. jenaje be ban don min, o y'a soru kalacetuma temena. Mago kelen de yera dugu koru min y' i dogo k'a ka foro kala nemenenenin ce fo ka taa a ban Dannikeji nana bin ce kelen in y' i laben, a tilenna k'a foro dan. Minnu y'a ye, olu taara a jefo dugutigi ye. O kelen, dugutigi ye mago bila ka ce kelen in jatigiw wele. Bee lajelen tuma min, dugutigi y'a jira gatigiw la, mago do be ka ton tije. Dugutigi donna kuma na k'a jefo jama ye. Dugutigi tilalen, mago ma fo mago ko. Bee ye ce in jalaki. U sorola ka kuma di a yere

ma. A ye haketo jini jama fe ka soro k'a fo: "Ne be taa n ka foro la hali sini ;N'a be wolo min na, a be se ka wolo o de la ;n te cike dabila ko san kelen soro kelen be". Dugutigi ye kuma dajira gatigiw la. U benna a kan, ko ce in ye ton tije, o tuma u ka ton bin a n'a ka du bee kan. Nin wale in ma ce bo a hakili kan. A y' i cesiri a ka baara fe. Ci diyara a la kosebe sabu a y'a ka jiginew bee fa u no na ka jo tba to.

Tilema be se a tila la tuma min, o y'a soro mago caman ka jigine kono jo dogoyara kosebe. Samiyen ni kongon donna jagon fe Tume kono. Ni ce kelen in te, jo tun te mago si bolo. U ye banbali fila ninnu walaka, k'olu jo bee ce. O ma fen je. Dow be to k'u dogo ka taa jo dono ce kelen in fe. A ko taara se yoro do la, dogoli bora a la. Donw kera i tun be se ka cikebali ce tan ni duuru dan ce kelen in ka foro kono.

Kongon ni mago te filan ye. O de y'a to bamananw b'a fo. "Fa te wuli mago si la ko i te taa i fabaga fe yen".

Ni Tumekaw sinankun t'i ye, a te kun i la ka Tume tonko fo k'i to Tume kono.

Degeliw

1) A ' ye nin kumase filan in fara k'a bo jagon na.

Mago kelen de yera dugu kono min y'i dogo k'a ka foro kala nemanemenin ce fo k'a

t' a ban dannikeji nana bin ce kelen y'i banban ka tile k'a ka foro dan.

2) Kumase min ni masalabolo ta ye kelen ye, a y'o koroci.

Dugutigi ye kumase dajira kuma gatigiw la.

Dugutigi ye kuma fo dutigiw ye.

3) Daje ninnu na minu ma fo masalabolo kono, a y'olu koroci.

Muso, misi, saga, dudenw, karamago, tonkuntigi, gatigiw, sow, denmisenw, cekorobaw, dugutigi.

Kalanje teliman : Mɔbilin.

Nin tun ye dɔgɔɔmɔbili dɔ ye. Diɲe don o don, mɔgɔw sogolennen bɛ a kɔnɔ. Don si tɛ kɛ n'a ma taa dɔgɔdugu dɔ la. Kamiyɔn in tun y'a sɔngɔ bɛɛ ladon kaban. A tun kɔrɔla kosebɛ. Fɛrɛn ɲɛnama tɛ a la nka dɔgɔdenw mago si tun tɛ o la. Donw bɛ kɛ a la, a tɛ se dɔgɔ yɛrɛ la katugu a bɛ o la tiɲɛ ni mɔgɔw ye furance la

O bɛɛ n'a ta, mɔgɔw nɔrɔlen bɛ a la. N'i tun yo mɔbili in nato ye fo i ja bɛ tige, Ala n'a kolonya fɛ. Mɔgɔ o mɔgɔ, n'i ni ko b'i ye, i tɛ don mɔbili in kɔnɔ. Bɛɛ dɛsɛra mɔbili in tigi la a dilanninko la, bawo ale yɛrɛ fɛ, a dahirime de dulonnen b'a la.

Nin don in, u ye Tisala dɔgɔ ɲɔ. Dɔgɔdenw ye ɲɔ, sɔ ani jɛgɛwusu caman san. U y'olu sogolon mɔbili in kɔnɔ k'a fa tewu . Mɔgɔ donnen tun ka ca mɔgɔ bi naani ye. Parantike ye maniweli ta kusen kɔrɔ ka na mɔbili wuli n'a ye.

Mɔbili wulilen, a y'i pan ka karasɔri mine, ka yɛlen k'i cooko sansibarigon sanfɛ. Sofɛrike hakili latigelen ko bɛɛ yɛlenna tuma min, a y'a dadon. Mɔbili taakan tun bɛ i n'a fɔ denɲɛrɛnnin dɔ kasikan. Dɔ ɲɔlen sirada la, o y'a kun firifiri k'i kanto : "Ninnu ye yɛrɛfagasu yɛrɛw de ye". Mɔbili b'a la ka taa, wɔyɔ duurulen b'a kɔnɔ. Sɔɔnin mankanba dɔ bɔra ; ja pine de cira. Mɔbili ye sira bila ka don ɲapan kɔnɔ ka taa i suuru a kɛrɛ kan dingɛba dɔ da la. E ! yan ka di yen ye. Mɔgɔw yerila, kulekanw duurula fan bɛɛ fɛ : dɔw bɛ kule n'u kɔw ye, dɔw bɛ kule n'u senw ye

Doniw binnen bɛ dɔw kan, k'olu kirin. Minnu ma bana olu bɛ bananenw ta k'u da sirada la walasa tɛmɛbaaw ka dɛmɛdon olu ma. K'u t'o la parantike wulila ka surakawatiri ta. U y'a gen k'a mine, k'a n'a hakiliw jira ɲɔgɔn na. Bɔrɛ tun bɛ minnu kan, u ye bɔrɛw ta ka bɔ olu kan ; k'olu dɛmɛdɛmɛ ka se sirada la. Sɔɔnin mɔbili dɔ nana ɲɔ. O kɔnɔmɔgɔw jiginna. U ye mɔgɔ bananenw don o kɔnɔ ka dɔgɔtɔrɔso magɛn. A kɛra alafarankanba ye. Mɔgɔw sɛbɛkɔrɔ banana, nka ni ma to a la katugu dɔgɔtɔrɔw y'u ɲɔ u ɲyɔrɔ la. Kasara in de senfɛ sa, mɔbilitigi y'a dɔn ko bɛ senna barisa a ma kɔlɔkɔlɔ wari bɔ banabaatɔw furakɛli, mɔbili dilanni ni sɛbenw tali la.

Degeliw

1) A'ye nin kumaseɓen in yeɓema ka ke jininkalikumaseɓen ye.

- Parantike ye maniweli ta kuseɓen koɗo ka na moɓili wuli na y'e.

- Moɓili koɓo moɓoɗo jiginna .

2) Daje minnu seɓenneɓen te siɓe fila, a'y'olu koɗoci : doɗoɗo moɓili, moɓoɗo, sansibarigon, kasara, doɗoɗoɗo, temɓagatoɗo, bananenw, moɓoɗo, dahirimɓe, bananenw, temɓagatoɗo.

Kalanje teliman :

Den tijenen

Wulijoonā ye Mayimuna tana ye, wa a ba fana tē gēleman fō a ye. Don o don, Bakaja bē soli ka wuli. Fajiri kanjē fōlō t'a sōrō dalen tuma si ; nēnē, tilema ani samiyē bēē dama ka kan o la. Ba Kaja mana i ko ka seli, a bē baara kōrōcē fo tilebin. Ni Mayimuna tulo donna a ba furalikēkan na yōrō min, a bē birifini bunbun a yere la, ka gōrōntōli daminē. Ba Kaja b'i tentelema k'a lajē fōlō fē,, ka yelēmisenin kē, ka tēmē ni ca ye. Mayimuna sagolatuma mana se, a bē wuli k'i sēsē ka se dajēkun na, k'i lasama jōrotototo, k'i sēmē kogo la, ka halo dadon.

Ba Kaja munūmunutō mana a ye o la, o b'i kanto :

“I wulila sa, Mayi ?” Mayimuna ma bō nō na sango ka sēgē fili a ba la. A kōnganbaatō b'i madon a la k'a jininka n'i ko jininkali banbali :” Ee Mayi, i tē kuma ne fē wa ? A kera di sa lagare ? Bi ta ye kēē yē wa ? E sabali sa n batōma. Taa i ko i ka na dumuni kē ; n ye darakadumannin dilan i ye bi.” O la Mayimuna b'i kanto : “Ni kōrōlen don, n tē o fē, n tē seri fē, sango dēgē. Olu bē mōgō kōnō funu. N bē sēfan jirannen ni kafe ani buuru de fē.” Nin fōlen ninnu bē bō ntigijēsō kōnō, u bē bō yen, n'o tē sigi tē Ba Kaja ye, da t'a ye, jō t'a ye. O bē fokadigi daminē kulukulu, gaso ani sokōnjē ni jōgōn cē, i n'a fō nisōngōminēnaw bē mōgō ka bulonda la. Ni kow jē sōrōla tuma min, Mayimuna bē sin ji ma k'a jē ko ten, ka n'i ferun dumuni fē, hali a tē se k'a nun cē bilēn.

Ba Kaja yere b'i sigi a kerēfē ka suman fifa fo k'o suma. Ni Mayimuna tilala pewu, tēgēkoji, minniji ani safunē kasadumannin bēē b'a sōrō a sigiyōrō la. A falen bē dōnkili dadon, ka wuli ka bulonda sēgē. Ba Kaja bē sōrō ka nin fasa in diya a kunna : U jaso, sungurun, jaso, sungurun jasoba taara !”

Mayimuna nana to nin de la fo ka na a tijē nōrōkōtō. A ma lakōli jē, sango sōkōnōbaara.

Mayimuna laban nana kē doni ye a somōgōw bolo.

Degeliw

1) A ' ye kumaseɲ ninnu kalan k'u dafa ni nin daɲew ye :
geɲenman, Ba Kaja, kaɲɲe, fajiri, dalen.

- Wuli jooɲa ye Mayimuna tana ye, wa a ba fana tɛ..... fɔ a ye.

- Don o don .....be soli ka wuli..Fajiri.....fɔɔ taa sɔɔ.....

2) A' ye daɲɛ ninnu tugu ɲɔɲɔn na k'u ke kumaseɲw ye.

fili	ka	sango	ba
	Mayimuna	bɔ	a no la
no	sɛɛɛ	ma	na

Kalanje teliman : Abudu ka saya.

Abudu tun ye cɛkɔrɔba numan ye. A tun bonyalen bɛ sigida la, cɛ ni muso bɛɛ fɛ ka da a ka tilennanya n'a ka kolaben kan.

Ntenendon tilegan fɛ, a bɔlen a ka barokɛyɔrɔ la, a ko a ka musɔkɔrɔba ma : “Ne fari man di n na bi, wa fosi nege tɛ n na”.

Wulada bɛ se tuma min nɛnɛ karila Abudu la. A musonincinin wulila ka kankaliba sigi ta kan k'o wuli k'a d'a ma. A y'o min yɔrɔ min, a fɔɔɔna. Dukɔnɔmɔgɔ bɛɛ hamina, barisa Abudu ka bana man ca. Cɛkɔrɔba in donna k'i da. Ni min ma fara bana kan o tɛ b'ɔ a la. Su fara tile kan Abudu dalen don. A bɛ farafin fura o fura don, o pinina ka k'a la.

Daga dɔ bɛ ka bɔ ta kan dɔwɛrɛ bɛ sigi. Ala ni dumunikebaliya bolo cɛkɔrɔba fanga dɔgɔyara. A wulili mɔgɔ, a dali mɔgɔ.

Nin bɛɛ la, Abudu ma sɔn dɔgɔtɔrɔsolataa ma. A denke Burama de lɔbanna ka taa n'a ye wajibi la fɔnse, o ye Bamako dɔgɔtɔrɔsoba dɔ ye. A sera yɔrɔ min, dɔgɔtɔrɔw y'a lajɛ ka furasansɛbɛn di Burama ma. A bɛna tile damadɔ sɔrɔ, lafiya nana dɔɔnin, Abudu somɔgɔw nisɔndiyara. Jaa furaji ni furakisɛ jɔyɔrɔ tɛ donse la. Abudu ye mɔgɔw hakili sonya. A dɔgɔkun bɛ dafa don min dɔgɔtɔrɔso la, Ala y'a ka kalifa mine sufɛ a ka musokɔrɔba bolo. O ma dugujɛ kɔnɔ, a ni minɛnw jiginna so. Dukɔnomɔgɔw jɛ da musokɔrɔba kan, bɛɛ y'a dɔn min kɛra, sunɔgɔ ma kɛ. Dɔw bɛ kasi, dɔw bɛ kalan na. Abudu tanuni daminena kabini o waati. Dugu jɛlen, ciden taara fanbɛɛ, bannisɛbɛn taara bila arajo la, suturali bilala laansara la. Labɛn fɛn ofɛn ka kan ka kɛ, o daminena (sigilanɔini, yɔrɔfuran ani basisiri) sigijɔgɔnɔw ka dɛmɛ ma kɔtigɛ. Janaja bannen, folilaw ye foli ni tanuni kɛ, ka se banbaatɔ somɔgɔw ma, ka sarakabɔ bila tile wolonwula la.

Sarakabɔdon, kabini fajiri misirilamɔgɔw nana kalan kɛ.

Burama n'a dɔgɔw ye misi faga, tobiw kɛra, ka dɛgɛ dilan, mɔden dɔw tun bɛ tulongɛ la k'a ladege. Minnu tun n'a delilen don kosɛbɛ, olu fari ma se ka foni. Jama labilalen, balimaw ni sigijɔgɔnɔw bɛɛ taara u ka so.

Kalanje teliman : Tulogeren saba.

Nin kera muso tulogeren do ye, a tulo geren kojugu fe, hali a tun te kaba perenkan men. Sogoma o sogoma, a tun b'a den siri a ko la ka taā baara ke a ka foro la.

Don do, k'a to cike la, a jagoni ce tulogeren do nana a kerefe, o tun b'a ka sagaw jini. Ce in ko a ma : - "N ka sagaw tununa. U ma se yan wa ? kelen b'u la, o be segelen a kosen kan. N bo d'i ma n'i y'u yoro jira n na". Muso ma fosi men, wa a ma fosi faamu. A b'a jena ce in b'a jininka a ka foro dance de la, o la, a y'a bolo sin k'a fo a ye : "N ka foro be taa fo yanfe ; o kofeta ye n terimuso ta ye." Ce kelen k'a bolo sinnen ye a ker'a jena a ka baganw b'o yoro de la. A taara yen fanfe ka taa a ka sagaw soro tu do kofe.

A nisondiyalen ye saga senkelen in mine, ka segin ka na muso koro k'i sin a ma ka fo : "i ye yoro min fo n ye, n taara n ka sagaw ye yen. N ye saga min layidu ta i ye, a file."

Muso ye saga laje k'a ye a be segelen, a y'a miiri ce y'ale jalaki saga banani na. A dimina ka peren : "E be se k'a fo cogo di ko ne de ye i ka saga in bana ? Ne ma hali i ka sagaw ye.

N ka n'i ye nkalon danna, n na n yere lafasa ! An ka taa fangabonda la".

Ce kelen k'a diminen ye, a b'o jena, a banna saga senkelen na ni saga juman te. O fana dimina ka peren : Ne ye nin saga in de layidu ta i ye, nka dawere ko te, n'o ma diya i ye, n na taa a jefo kiiritige la ye. U fila bee taara fangabonda la.

Sira fe, u menna sosoli la, u si tun te jagon ta men. U sera kiiritigela fe jirisunba do koro, o tun be kiiri tige jama caman jena. O y'a fo k'u k'u nakun fo.

Ce y'a damine : "N tun be n ka saga tununen jini. N ye nin muso in ye a ka forosene na, n ye a fo a ye ko n'a ye n ka sagaw yoro jira na na, n be saga

senkelen in d'a ma. A kulela ka nenini ke ko fo ka saga juman d'a ma" Kiiritigela ! "a ka kan ka jangi a ka dajuguya la"

Kalanje teliman : Laadilikan

Saya man jugu, kɔtobaliya de ka jugu.

Nin kera cɛkɔrɔba fentigi dɔ ye, denke kelen tun b'a fe. Cɛkɔrɔba y'a ye k'a dɔn, n'ale sara, denke in tɛna se ka nafolo sabati.

Don dɔ la, a y'a wele k'a fɔ a ye ; "cɛkɔrɔba tɔma, ne jɛ b'e la cogoya min na, ni ne somayɛɛmana, i na sɛgen dɛ ; katugu i na nafolo in bɛɛ tiɲɛ. Sanni n taadon cɛ, n bɛ fɛn fila fɔ i ye. Ni n sara, ni sɛgen y'i minɛ, i ka se Dosokɔrɔ ma, i ka se Bama ma.

U b'i ka sɛgen bansira jira i la. Cɛkɔrɔba ye nin fɔ a den ye. Kalosaba tɛmɛnen kɔ, a fatura.

Cɛkɔrɔba tun siranna min jɛ, o ye denke sɔrɔ. A ye nbɛndiya fari ta, ka nafolo bɛɛ fusuku. Sɛgen y'a minɛ, k'a tɔrɔ, k'a tɔrɔ, k'a tɔrɔ fo ka kɛ dɔnbagalafili ye. A kɔnɔ gannen y'a sigi. A hamina. A ko:

<<Ee ! ne fa siranna min jɛ, o ye ne sɔrɔ dɛ ! Ne dun bɛ nin kɛ di ?>>.

A hakili jiginna a fa ka kuma fila la. A ko tiɲɛ don. N fa ye min fɔ n ye sanni ka sa,

n'to kɔrɔbɔ sa ! A ye Dosokɔrɔ sɛgɛɛ. A y'a sɔrɔ o dalen don a tigi ka bulon kɔnɔ, mɔgɔdosokɔrɔ ne b'i ma. A wulila k'a sɛgɛɛ. A k'o : "N fa y'a fɔ sanni a ka sa, ko ni sɛgen ye n sɔrɔ n ka jɛnamaya kɔnɔ, n ka se i ma, k'i na fura fɔ n ye. O de ye n se i fɛ yan".

Dosokɔrɔ ko : "I fa ma nkalon tige. A ye tiɲɛ fɔ. Mun y'i siran n jɛ sisan" ? Cɛkɔrɔba tɔma ma o jaabi sɔrɔ. Wulu ko : "N dɔgɔ, ne dalen bɛ yɔrɔ min na tan, mɔgɔ si ma farin n jɛ.

Bɛɛ bɛ tanga da n ka. Nin n bɔra yan sisan ka se dugu cɛmance la, denmisɛnw bɛ n kerun ni gɔngɔrɔn ye. U bɛ wo ci n na, wa n tɛ farinya k'a fɔ. O kɔrɔ ye min ye, ni hɔrɔnke sera a sen na, n'a y'a donyɔrɔ dɔn, k'a bɔyɔrɔ dɔn, a bɛ kisi fɛn caman ma. Sɔdɔn wo jidɔn wo yɛɛdɔn de jɔgɔn tɛ. •

Degeliw

1.) Tije wa nkalon

- Nin kera cekoroba fentigi do ye denke Saba tun b'a fe : tije ( )
nkalon ( )

- Ne dosokoro dalen be yoro min na tan, mogo si man farih n je :
tije ( )
nkalon ( )

2.) A' ye nin dajε ninnu sigi ka je ka kumaseɛ koroma di :

“jugu baliya man to de jugu ka saya ko”

3.) A' ye dajεw koori kumaseɛ in koron minnu te masalabolo la.

“Don do la, a y'a wele wula fe k'a fo a ye : cekoroba tooma, ne je b'e la cogoya min na, ni ne sara i na segen kosebe de, barisa i na nafolo in beε tije”.

Kalanje teliman : Badenjuguya

Nin tun ye badenma ce fila ye : korɔke ni dogoke. Dogoke kera mago dawulamaba ye. Bɛɛ jɛsinnen tun b'a ma du kɔɔ. Hali ni mago min bɛ na cila u ka so, Ala b'o jɛsin dogoke ma. Korɔke kɔni ta kelen tun bɛ, a bɛ du kɔɔ yen ten. A tun joli man di magow ye fiyewu.

A n'a ka jolimangoya bɛɛ, dogoke ma fosi tɛmɛ a kan. A tun b'a bonya, o ye bonya dan ye. Hali ni mago wɛrɛ nana a fɛ ci la, a yɛrɛ bɛ se ka min jɛnabɔ, a b'o tigi bila ka taa a korɔke fɛ folɔ f'o ka yamaruya d'a ma. Dogoke ka mandiya ma se ka kun korɔke fɛ cogo si la. A ma se k'a ni wageya sɔɔ. A sera dɔnnikɛla caman ma, walasa ka cogoya jini ale togo bɛ se ka yɛlɛn dogoke ta sanfɛ cogo min na. A ma mago sɔɔ min sera k'o baara kɛ. Dɔnnikɛlaw y'a jira la : “ka dogoke to ni na, i togo tɛ se ka bɔ”. Korɔke kɔɔganna.

Don dɔ, a y'i sigi k'i miiri, fɛɛrɛ dɔ jiginna a kɔɔ. Dugu jɛlɛn, u mago fila taara kalaceyɔɔ la. U ye dɔɔnin kɛ tuma min, a y'i kanto dogoke ma, k'a bɛ don bin na. A taara tonkun dɔ kɔfɛ. Sɔɔnin, a ye dogoke wele. O y'a ka falo d'a kan na, ka boli k'a sɛgɛrɛ.

A sera yɔɔ min, korɔke ye tonkun wo jira a la, k'i kanto a ma : “Tinba belebele donna wo in kɔɔ ; a sen”. O yɔɔ bɛɛ, dogoke y'o baara daminɛ. Korɔke y'a to wo senni na, ka falo korɔta k'a jɛ tugu ka falo fara dogoke kun, k'o firi a da kan. A y'a tɔ lase tuma min, a sɔɔla ka n'a ka minɛnw ta, ka sosira minɛ. A nana se npegusun dɔ dennen ma. Npegu mɔnen tun don fo kɔɔw bɛ wɔyɔ a la. A kabakoyalɛn y'i terun ka gɛrɛ npegusun in na k'a sɛbɛkɔɔ lajɛ. A ye npegumɔ tusun kelen bɔ k'a bil'a ka npalan kɔɔ ka sira minɛ ka na so.

A sera yɔɔ min, a ye npalan dulon, ka tɛmɛ ka sin dubalɛnkɔɔla ma. Yen falɛn tun bɛ tewu mago la . A y'a sigi. Sɔɔnin, a y'i kanto magow ma : “Ne nana sisan ka bɔ kungo la, ne ye npegu mɔnen ye”. “Bɛ jɛra k'a jaabi” : cɛ o, fara nkalontigɛ ma. San ma na folɔ sango danniko kuma ka fɔ. An y'a dɔn ka korɔ,danni taamasiyɛn dɔ ye npegumɔ ye. An bɛ kalacɛ la sisan.

Npeku geren ma kɔɔ, kuma tɛ mɔni ma”. Cɛ y’i kant’ u ma : “sɔsɔli wa ? A ye n kɔnɔ yan”.

A taara npalan dulonnen ta a ka so k’a teliya ka segin ka na dubalen kɔɔ.

A sera yɔɔ min, a ye npalan ta a ju ma k’o kun suuli. A dɔgɔkɛ tɛgɛ sinna ka bɔ ka bin duguma ten. Jama jɛra ka hami jɔgɔn fɛ : “hun !”

Degeliw

1) A’ ye nin jininkaliw jaabi ka jɛ :

- Kɔɔkɛ ni dɔgɔkɛ la jɔnni tun ye mɔgɔ dawulamaba ye ?

- Dɔgɔkɛ tun joli man di mɔgɔw ye wa ?

3) A’ ye kumaseɓ ninnu yeɓema ka kɛ jininkalikummasenw ye.

- A sera yɔɔ min, a ye npalan ta a ju ma k’o kun suuli.

- A tun joli man di mɔgɔw ye fiyewu.

Kalanje teliman : Fiyenkɔkɛ, kunatɔkɛ ani Nabarakɛ ka musoko.

Nin kɛra dugu dɔ la. Dugutigi denmuso falenba tun bɛ yen. A tun ma furu. Don dɔ, dunankɛ saba jiginna faama kan. Fɔlɔ tun ye kunatɔ ye, filanan tun ye fiyentɔ ye, sabanan tun ye nabara ye. U saba bɛ nakun tun ye faama denmusoko ye.

Dantigɛliw bannen, faama y'a denmuso wele k'a jira dunanw na. Aa ! ni ye muso numan ye ! A jɛlen bɛ, a falen bɛ wa a cɛ ka ni. A sigilan bɛ i ko filen. A taara ji soli ka n' a di dunanw ma.

Cɛ saba in bɛɛ y'i min. A bɔlen, u kabara. Fiyentɔkɛ ye tɔw jininka jama kaba kun na. Kunatɔkɛ k'a ma : "Nteri, an nana faama denmuso min ka ko la, jaa muso numanɛ". Nabara fana y'o kuma in sɛmentiya. A ko fiyentɔkɛ ma n'ale tun y'a dɔn, k'a tun t'a yɛrɛ sɛgen ka na, bawo muso in cɛ ka jugu i n'a fɔ bagitɔmusokɔrɔnin dɔ. Fiyentɔkɛ yɛlɛla k'o tɛ baasi ye. Kunatɔkɛ dimina, nka faama y'a dusu lada. Faama k'u ma : "N tɛ se k'a di kelen ma ka kelen to. O la sa, n bɛ baara d'a kelenkelenna bɛɛ ma" .Ni min sera k' o kɛ, n bɛ n denmuso d'o tigi ma. U bɛɛ sɔnn'o ma.

A ko kunatɔkɛ ma : "E na wɔlɔɔ ta ka taa bin kan, ka bulon bili fa". A y'a fɔ fiyentɔkɛ ye : "E na taa ni baganw ye gɛnniyɔrɔ la". A ko nabarakɛ ma : "E ka ni kogo in mun ni bɔgɔ ye".

U sira ten. Dugu jɛlen, bɛɛ y'i ka baara daminɛ. Walahatile selen, kunatɔkɛ nana, A ko faama ma : " I ka wɔlɔɔ filɛ, i denmuso ta, mɔgɔ bɛ Ala yen n'i m'i jan". O kɔ,nabarakɛ fana donna faama kan bulonba kɔnɔ. A fan bɛɛ tun ye bɔgɔ ye. A ko faama ma : "N dɛsɛra baara fɔlen na, musoko ma se yɛrɛfaga ma".

Fitiri surunyalen, baganw kun bɔra ; fiyentɔkɛ b'u kɔ. A nana faama ma, a ko : "faama, i ka baganw filɛ, u jate. Faama ye baganw jate, U dafalen tun don. Jama kabala. Mɔgɔw ye fiyentɔkɛ jininka, a sera ka baara in kɛ cɔgɔ min na, a k'o nɛfɔ.

A y'i kanto : “ Bagan duuru genni te ko gelen ye. Ne y'u siri ni juru ye, k'o meleke n cɛla. Ni musoko donna i n'i faden cɛ, n'i ma se ka min ke, o bɔra Ala la. Cɛya ye gundo ye. Ni cɛkɔrɔba tora musoko la, a tora a toko la”. Jama yeɛla. Faama y'a denmuso di fiyentɔke ma.

Degeliw

1) A'ye jininkali ninnu jaabi.

a) Mun ye fiyentɔke ni kunatɔke ani nabarake se jɔɔɔn ma ?

b) Masake ye baara jumɛn di nabarake ma ?

2) A'ye nin kumasen in daɲɛw bɔ jɔɔɔn na.

Cɛsabainbɛɛy'imin.

A'ye kumasen in daɲɛw bɔ jɔɔɔnna k'u sigi ka ɲɛ.

Kun fiyentɔke kaba ye jama tɔw jininka.

3) Kumasenbolo joli bɛ masalabolo in kɔnɔ ?

A'ye kumasenbolo fɔlɔ kumasen fɔlɔ n'a laban sɛbɛn.

Kalanje Teliman :   Segu boliba naani

Mamari tun ye donso kogolen ye. Don do, a ka donsoya senfe, a bora dajemuso do konoma falen kan. A ye sogo in belen fo ka taa gere a la. A suma donnen sogo in nun na doron, o y'i kun korota. O y'a soro Mamari kelen be ka marifa sigi, a bena a ci. Dajemuso girinna k'a fo a ye : "kana n faga ! N lasiritu don. Tugu n ko, fen be n fe, n b'o di ma, o na fisaya n fagali ye" Mamari tugura dajemuso in ko fo nsiraba do jukoro.

Woba tun be nsira in na. U y'u jo nsirawo da la. Dajemuso donna. A bora ni boli belebele ye ka na o bila Mamari kerefe. A seginna ka don. A bora ni boli belebele were ye ka n' o fana bila Mamari kerefe. Sijne naani, dajemuso soro la ka Mamari t' a tere ma, ka boli ninnu jir'a la k'u togow kelen kelen fo a ye : "Makungoba, Nankoloko, kontoro, Bijejugu". Dajemuso tilalen boli ninnu jirali la Mamari la, a y'u d'a ma, a ka taa n'u ye, nka, a kana u bila jogon kan. A k'a jija k'u son san o san. A y'u suncogo fo a ye k'a jir'a la, n'a y'a ke ten, a ka hajuw bee be jenabo. Mamari ye dajemuso in sebekoro fo ka soro ka na ni boli ninnu ye so. Makungoba tora Sekoro, Nankoloko taara kalifa Falema. Bijejugu dira Wenja yokoro ma. Pelengana kanubaajuman y'i wasadon Kontoro la.

Segu boliba naani ninnu soro cogo file ninye. Mamari n'o ye Biton ye, o y'a tile k' u ka lakanani konu.

Sanyelema tun mana se, u bee tun be son ka tugu jogon na. U tun be son ni se, wulu, ba, misi ani mago yere ye. N'olu fagara boli ninnu na, u sogow be jagami ka soro k'u tobi. Sogo ninnu mana mo kaban, u be bo k'u ke minenw konu k'olu sigi u dunbagaw cela. Bee be soro k'i kodon sogominen ma. Sanni a duni ka damine, i b'a fo : "Makungoba samsogo don, N ma sogo bo sogo la. Ni n bolo benna min ma, n ta ye takakunu ye". Ni boli min sonni don, i b'o tugo folo fo kasoro k'i bolo don minen konu. I bolone folo mana ben sogo min ma, fo ka taa e wuli sa, i te sogo si soro o fen suguya sogo ko.

Degeliw

1.) A' ye dajɛ ninnu sigi ka jɛ k'u kɛ kumasen ye :

tugura, fo, dajɛmuso, jukɔɔ, siraba, kɔ, Mamari, in, dɔ.

boli, ye, ka, na, bila, Mamari, bɔra, ni, a, bele-bele, o, kɛɛɛ. ye, tun,
Mamari, kɔgɔlen, donso, ye.

2.) A' ye dajɛ kuraw kɔɔci nin kumasenw kɔɔ :

A ye mankalanin bɛɛn fo ka taa a minɛ.

Segu boliba naani ye : Makungoba, Kɔntɔɔ, Akuwaba, Bafaro

3.) Nin dajɛ in sɛbɛnnen don sɛjɛ joli masalabolo kɔɔ ?

Boli.

Kalanje teliman : Janfa man ji

Tumani ye donso kogolen ye. A tēge diya kojugu fe, ganbugukaw tun b'a wele:

“Kisekelenfili”.

Tumani ka dugu masurunna na, donso togobolen were tun be yen min tun ka kegun kosēbe. O tōgo tun ye Zanke.

Don dō, Zanke nana a jini Tumani fe, u ka taa kungoyaala la jōgōn fe. U y'u laben ka sira mine, k'u kunda kōba kan, yen min ye sogomayōro ye.

U selen, Zanke ni Tumani ye fiye taafan jini ka tarabaw sen k'u da ka sogow kōnō. Sōnni, kōngōron belebele ye tu fana Tumani kerēfe, k'i jēsini ji ma. Tumani y'a to fo a k'i da turu ji la. A sōrōla k'i nēmenēmenin wuli k'i jōngiri dingēda la, ka sogo in suma.

Kunkan bō ani kōngōron ka firi a nun kan, si ma kōroya si ye. Zanke nana i n'a fō fununfunun, k'a ka muru foosi, ka sogo in kantige. A ni Tumani jera k'a jūn fo Zanke ka dugu la. U selen yen, u taara ni sogo in ye yōrō kerēnkerēnnen na, mōgō tēna u tōrō yōrō min. K'u to sogo bosoli la, Tumani y'a jini Zanke fe a ka taa tasuma ni minen dow ta ka na. Zanke ka natabaya ye damateme ye, wa a ka kegun fo ka tēme. Sira fe, a nana fēere tige, min be se k'ale niyōrō sogo caya n'a taamajōgōn ta ye. A ni misirimagan dō ni kunatō fila ani misikinē werew jera ka janfa siri. Olu kelen-kelen bēe ka kan ka taa sogo dō deli bosolikēyōrō la ka na ale kōnō a ka so. O la, n'a ye foli di Tumani ma k'o bilasira, ani misikinew bēna u ka sogo sōrōlenw tila.

Zanke nalen ye nkalon jēnama laben k'a fō Tumani ye. A y'a jira o la ko tasuma sōrōli gēleyara.

U b'o la, misirimagan dō nana i jō u da la k'u deli. Tumani ye sogobuba tige k'a d'o ma. Misirimagan y'i kōdon yōrō min, misirimagan were fōra o kō. Misikinē ninnu bēe kelen-kelen nana, wa Tumani m'u si bolo lankolon

bila. Tumani be bo ko kalama tuma min, kongoron belebele in to bere si tun te yen tugun.

Fosi were ma to a jigiya la ni ku, senw, kunkolo ani bu kunkurunnin damado te. Tumani kabakoyara. A b'a don co, Zanke ka keguya ye kow ni baw tige, w'a be son tigitigi ka janfaje siri banabagato ninnu fe ale kama.

A yere y'i miiri cefereenin na ka Zanke ja lasiran n'o ye. A y'a jini Zanke fe, o ka taa sogo ninnu bee mine misikinew fe, sabu kongoron fiye cira o la. Mogo o mogo mana sogo in dun ten, o be sa. Tumani sinna o yoronin bee ka sogokurun fitinin fili a da k'o nemanemenin jimi k'o kunu, kaso ka bin serekeserekeli la. Zanke hakili wulila. O bolila o yoro bee ka sin a ka so ma, ka taa sogow lajere ka n'u fili wolo kan Tumani kerefe, k'a yere jini. Tumani wulila, ka sogo bee ke jagon kan k'u ka dugu magen.

Degeliw

1.) A' ye sigiyoromali taamasiyen bila kumaseen juman jefa :

Kelke laba ye ( )

Senkela ye ( )

Tumani ye : nkalontigela ye ( )

Donso kogolen ye ( )

Ce farin ye ( )

2.) jinenin ye masalabolo in dawew tilance jimi. A'ye segin a kan k'a seben ka je :

Masalabolo : don .... Zanke nanajini Tumani ....., u ka taa kungoyaala la .... fe. U y'u laben ka sira .... ku kunda koba kan, ye min ye .... ye.

Kalanje Teliman :

Mali Jamana

Mali ye jamana ye min kene ka bon, a jama man ca. A ni jamana minnu be danbo, olu ye : Burukina-Faso, Konowari, Lagine, Moritani, Nizeri ani Senegali.

Mali tilalen don mara seegin ye. Mara kelenkelen bee tso dalen don a faaba la : Kayi, Kulukoro, Sikaso, Segu, Moti, Tumutu, Gawo, Kidali. Jamana faaba yere ye Bamako ye. Mali kono, galodugu be ka caya k'o sababu ke bee b'a fe ka na fenjini na duguba kono.

Min ye jamako ye, Mali jama man ca ka d'a kan sahara ni sahelikungo min be jamana fanba ta, o mogo man ca.

An ka jamana kono, denmisen ka ca ni mogokoroba ye, muso ka ca ni ce ye.

Siya caman be Mali kono. O siya ninnu tilalen don farafin ni faraje ye. Farafinw ye sigiyorokelenw ye. U bee n'u sigiyoro don : koroborow be Gawo ni Tumutu maraw la, bajuru fe ; kaadow be Banjagara, Kooro ani Bankasi Moti mara la ; bosow be Moti ani Segu ; bobow be San ani Tomijan Segu mara la ; mijankaw ni senefow be Sikaso mara la ; bamanan ka ca Segu ni Kulukoro ; kasonkaw be Kayi.

Maninkaw be kaaba, Kita, Kulukoro ani Kayi maraw la. Farafinw ka baara sinsinnen don sene ani monni kan.

Min ye farajew ye, olu sigilen don saheli kono : burudamew ka baara jesinnen don baganmara ma : misi, jaame, ba, saga.

Nin siya folen kelen o kelen bee n'a ka kan don, a bee n'a danbe don. Siyawoloma te Mali kono.

Mali jamana soro sinsinnen don senefenw kan (Malo, no, kori, tiga) ani dugujukoronafolow, i n'a fo sanu.

An ka jamana ka jetaa gelayalen don k'o sababu ke kalanbaliya ye, kerengerenneya la, muso kunda.

O siratige la, bæ ka kan k'i wasadon kalanko la walasa jamana be bo nogo la .

Degeliw

1.) Tije wa nkalon ? nkalon

- Mali ni Libi be danbo tije ( )

nkalon ( )

- Konowari faaba ye Bamako ye tije ( )

nkalon ( )

- Mali ni Burukina-Faso be danbo tije ( )

nkalon ( )

2.) A'ye nin kumase ninnu dafa :

Mali jama man ca k'a d'a kan ..... ; o mogo man ca

- Maninkaw be ..... ani ..... maraaw la.

- Min ye farajew ye, olu ..... ; burudamew, surakaw ani fulaw ye ..... ye.

3.) A'ye dajɛ ninnu tugu jɔgon na ni kalaninw ye ka kumase tilennen di.

- Mali ye n'o ale sanfe man misen

Burukina te jamana ba na kere ka dogo

Konowari ka dugu ye min kene tun bon.

Kalanje teliman :

Babenba

Babenba tun ye mɔgɔ tilennen ye ; nanbarako fan si tun man d'a ye ; nka a dusu tun ka bɔn. Ale de sigira fanga la Cɛba nɔ na.

Ka Cɛba to fanga la, ani Samori filila jɔgɔn ka tije ma. Samori nana daga sigi sikaso da la tile tan ni wɔɔɔ. Samori ma se ka dugu mine nka, a be taa tuma min, tɔ si tun te mɔgɔw la. Siranje kosɔn, Cɛba ye je jini tubabuw fe. Mɔgɔ si tun te se ka Sikaso kele bilen ni tubabuw ma na a demɛ. Nka Sikaso tun be nisɔngɔ sara tubabuw ye.

Cɛba salen, tubabuw ka ciden nana Babenba yere ma, ka nisɔngɔ kani ani ka lasigidenko fɔ a ye. Babenba tun be jɔɔ ni tubabuw ka ko ye. A tun b'a dɔn a mɛɛn o mɛɛn u na se jɔgɔn ma. O de kosɔn, Babenba ye ben don Samori ni Sikaso ce k'a jini ka je sabati, o kera i.n'a fɔ kuma gansan ; tuma si kelen na jamana keɛbolow ma se ka fara jɔgɔn kan ka tubabuw kele.

Nanbarako tun be Babenba dimi. A tun be tubabuw nakun dɔn : fangabɔsi ni nafajini.

U ka kuma ceɔni tun b'a tɔɔɔ. Babenba ni ciden ma je fɔ la. U ka kumaw yeɛɛla jɔngɔn kan. Babenba dusu y'a keje, a ko ciden ma : "Ne te n fadugukolo di mɔgɔ ma". Mɔgɔ te na ne mara n fadugukolo kan. Ne te nisɔngɔ sara bi, n te nisɔngɔ sara sini ; wa n bɛna ko k'i la walasa k'a jira ko n te siran tubabuw je". Babenba ye Morisoni di numuw ma, u k'a taman ci k'a boloko.

Karangakogow tun be Sikaso. Nka u caya n'u bonya o ye Babenba nɔ ye. A ye ci bila jamanaden beɛ ma ka na dɔ fara kogow kundama kan k'u firi bonya. U ye dugu ni kinw koori, ka woninw bɔ kogow la walasa cogo min keɛɛdenw be se ka to kɔnɔna na ka mugu ci juguw la kenema. Sotigi fila tun be se ka boli ka tɛmɛ jɔgɔn na kogow kan ka sɔɔ si ma maga si la. Sikaso tataw tun jɔgɔn te. O run ye Babenba jigidayɔɔ de ye. Keɛbolo camɔn fana tun b'a fe.

Morisɔni jolima selen tubabuw ma, hakilila werɛ ma ye u la ka Sikaso mine , ka Babɛnba faga.

Kɛɛ donna Sikaso awirikalo tile 15, san 1898. Kenedugu kɛɛdenw tun ka ca. Ka tubabuw faga, ka daga b'u da la, o de tun ka di u ye. Kɛɛ kunkan folɔ bɔlen, u ma sɔn ka taa dugu kɔnɔ. Sotigi, sennamɔɔ, marifatigi, kalatigi, murutigi, bɛɛ y'i labɛn ka bɔ tubabuw nɔfɛ. Kɛɛ daminɛna.

Degeliw

1) A'ye nin kumaseɛn ninnu dafa

a) Cɛba salɛn ..... lasigidenko fo a ye.

b).....caman fana ..... b'a fɛ.

2)A'ye nin jininkaliw jaabi.

Tubabuw nakun jɔnjɔn tun ye mun ye ?

Kɛɛ donna Sikaso san jumɛn ?

3) A' ye dajɛ yelekew kɔrɔci.

Kabako tun bɛ Ngolo dimi.

Kalanje teliman :

Yaala

Don dɔ sɔgɔma, Nci kelen ka daraka dun, a y'i laben ka taa waabɔ. A selen foro la, a ye jiforoko dulon, ka bese ta ka foro jiri misenw tigeli damine. A yere hakili la a ye caman ke tuma min a y'u lajere k'a ke, ton-tonw ye.

A tilalen baara la, a sinna foroko dulonnen ma, k'i min, k'a jeda n'a senw n'a bolow ko. A y'i sigi jirisuma na k'i lafijebɔ. Sɔɔnin selen, Nci wulila ka taa a sennayaala sannin sotaatuma ka se.

A y'a ka sɛmɛ dulon a kan na, k'a ka foroko dulon a kere la, ka bese mine a bolo. A ye sira mine, taafan kelen si tun te a la. A y'a ta ke taa o taa ye. A ma waati jate mine. Ale kɔni y'i ta ke taali ye. A be sɔmi tuma min, o y'a sɔrɔ tile be fo kuncɛ. Tile in tun ka farin, o ye farinya dan ye. Nci taamana ka sin jiriba dɔ ma ka don o suma na. O y'a sɔrɔ a wosilenba don. A y'i da o jirisumaba na fo selifana. A wulila k'a je ko, ka sɔrɔ ka ji dɔ min, kɔngɔ nana a tɔrɔ. A hakili jiginna kɔba la. O yɔrɔ tun man jan a la. A sinna yen na k'a be taa nkɔku bɔ k'o dun kasɔrɔ ka taa so.

A selen kɔ ma, a y'a sɔrɔ sinew b'u min na. A mankan y'u lagirin. U bolila sinɛden dɔ coronna. O ba seginna a nɔfe. O yere coronna. Nci jinena a ka kɔngɔ n'a ka segen kɔ.

A be to k'a fo a yere kɔnɔ "yaala ma ke fu ye!" A sinna sunsunju ma ka bere jɛnama dɔ tige, ka fu bɔ jamasun dɔ la.

Nci ye bere mine ni bolo kelen ye, k'a ka sɛmɛ mine ni tɔ kelen ye ka sin sine ba ma, ka sɛmɛ je kelen da a kun, k'a jɛnamini. A sɔrɔla k'a sama ka bɔ. A selen geren kan, Nci ye sine in sen naani siri jɔgɔn na. A labanna ka taa sinɛden nɔ fe.

O tun coronnen don fo a disi la. Nci sɔrɔla k'a don ko yɔrɔ cencen be mɔgɔ dun. Sinɛden lamaga o lamaga a be jigin dɔɔnin cencen na.

Nci surunyanen cencenmayarɔ la, a ye bere turu-turu k'a laje walasa a yere kana coron. A y'i to fanan fe k'i bolo lasama ka sineden ta a tulo fila ma, k'i banba kosebe ka sarɔ k'a sama fo k'a bo. A yelenna n'o fana ye gere kan. A y'i sigi k'a lafiɓebo. A wulila k'i ko ka sineba da a kan, na ka den don a kokon na. Ka sosira mine. A nisondiyalen tun be to ka donkili da.

Degeliw

I A' ye jininkali ninnu jaabi.

- Nci ye jiri misennin minnu tige a y'u ke cogo di ?

- Sineden ni sineba coronnen, Nci nisondiyalen tun be to ka mun fo a yere konɔ ? - Nci ye sineden labo cogo di ?

II A' ye sigiyarɔmali taamasiyen ke jaabi juman so konɔ

jiri ye ( )

ko ye ( )

Sansun ye Kungosogo ye ( )

konɔ ye. ( )

Kalanje teliman : Numanya.

Nin tun ye kamalen fila ye. U bɔra u ka dugu la k'u be taa fenjini jamana kɔnɔ. Kelen tɔgɔ ye Solomani, kelen tɔgɔ ye Umaru. U nana ben sirakun na. U ye jɔgɔn jininka, u y'a sɔrɔ u bæ bɔkun ye kelen ye faso la. U y'u bolofenw bæ fara jɔgɔn kan ka sira ke kelen ye. U tilenna ka taama. U nana se nsirasunba dɔ ma, o dalen b'a kere kan. Umaru segennen y'a fɔ k'u k'u lafijebɔ o suma na. U y'u ka minenw jigin k'u da. Umaru y'a ka marifa da kerefe. U tora baro la ka sunɔgɔ. Fen dɔ mankan bɔra, Solomani girinna ka wuli k'i sigi ka Umaru kunu. O golobasara ka wuli, ka marifa ta k'i sin mankan in bɔfan ma. Solomani tugur'a kɔ. Jaa, cekɔrɔba dɔ tun don. Cekɔrɔba in ni Solomani ye jɔgɔn fo. Umaru banna k'a fɔ. Kɔngɔ tun be Cekɔrɔba la kosɛbe, a ye ji ni dumuni jin'u fe. Solomani sɔnna, nka Umaru ma dijɛ n'a ye. O la, u y'u bolofenw tila ka fara jɔgɔn na. Solomani ye ji ni dumuni di cekɔrɔba ma. A ye dumuni ke, ka ji min. Cekɔrɔba tilalen, Solomani y'a ka minenw d'a kun k'a be taa tuma min, cekɔrɔba y'a jin'a fe a ka si sirasun kɔrɔ, k'a bɛna fen sɔrɔ nimisa te min kɔ. Cekɔrɔba y'o kuma fɔ ka taa.

O kelen, Solomani ye dayɔrɔ juman dɔ laben ka tasuma menɛ. Sunɔgɔ nan'a minɛ, a ye tasuma faga k'i da.

A kera i n'a fɔ sunɔgɔ bɛna tɛmɛ n'a ye dɔrɔn, a ye kumakan dɔ men jiri kan. A y'i tulomajɔ. Jineke saba tun be dugutigi dɔ denmuso ka banakokuma na ani nafolo min be o ka dugu kɔfe. Solomani y'i tulomada ka kumaw bæ lamɛn. Waati kera, mankan dara, a sunɔgɔra.

Dugu jelen Solomani y'i jɛsin jinɛw ka dugu kofɔlen in ma ka taa dugutigi fe yen. O y'a bisimila.

Foliw banɛn a y'a jira dugutigi la, ale be se k'a denmuso furake. Dugutigi ko den in bana san tan ni duuru ye jinan ye mɔgɔ si ma se k'a kenɛya. Solomani ko ale b'a laje. Dugutigi y'i kant'o ma. "Ni dun m'a kenɛya, n b'i kan tigɛ dɛ!". A ko a sɔnna. Solomani ye den furake fo a kenɛyara : Dugutigi

Donniyamasalabolow

Dɔnniyamasalabolo : Ji

Ji ye fen ye, min nafa ka bon kosebe hadamaden ka dipenatige kɔɔ.

Hadamadenw, dantanfenw ani jiriw, nin si te balo ji kɔ.

Ji be bɔ sanfe, dugu jukɔɔ ani kuluwo la.

Kɔ caman ani ba belebele fila (Joliba ni S enegali) be Mali kɔɔ, minnu nafa ka bon kosebe sene, mɔnni ani baganmara siratige la. Ji jɔyɔɔba be kuranko fana na.

Ni ji nana kosebe, kɔninw be woyo ka taa kɔ la, o ye kɔboloye. Kɔw yere fana be woyo ka taa ba la, o be wele babolo. Kɔ be bila ba la yɔɔ min, o be wele baboloben. Ba fila be bila jɔgɔn na yɔɔ min, o be wele bafilaben.

Samiyɛ fe, ba be fa, o ye bafa ye. Tilema fe a be jiggin, o ye bajigin ye.

Ba be bila kɔgɔji la yɔɔ min, a be fo o ma banyɔɔ.

Degeliw

1- A'ye nininkali ninnu jaabi :

- ji be mako jumɛn jɛ dipenatige la ?

- ji be bɔ min ?

-Ba joli be Mali kɔɔ ?

- U tɔgɔ ?

- jiw be bɔ min ka na ba la ?

-Ba be bila kɔgɔji la yɔɔ min, o be wele cogo di ?

2-Tijɛ wa nkalon

- kɔninw bɛ boli, ka taa kɔ la, o ye babolo ye

nkalon

tijɛ

- Kɔninw bɛ bila njɔɔn na yɔɔ min, o ye bafilaben ye

nkalon

tijɛ

2 - Aye dapɛw bɔ njɔɔn na kumasen kɔɔ

“jibɛbɔsanfɛ dugujukɔɔ ani kuluwola”

3 - A'ye nin kumansen in dapɛw jini k'u sɛbɛn

“kɔ caman ani ba ..... fila (joli ni Sɛnɛgali)”

bɛ .....kɔɔ, minnu nafa ka bon .....sɛnɛ, mɔnni .....siratijɛ
la.

Dɔnniyamasalabolo : Tilema

Mali kɔnɔ, waati fila de be san kɔnɔ : tilema ani samiye.

Tilema be damine ɔkutɔburukalo la, ka ban mekalo la. Tilema fana tilalen be waati fila ye : nene ani funteni.

Nene b'a ta desanburukalo fo feburuyekalo. O tuma, tile man farin, fiye sumanen be ci, mɔgo da n'i sen be peren, k'i fari kogɔje. Mura ni sɔgosɔgo be caya . Nakɔfenw be je a waati.

K'a ta marisikalo la ka taa a bila mekalo la, o ye funteni ye. Fiye goni be bo kepeka ka taa worodugu. Jirifuraw be bon, kow be ja , baganw ka dumuniko be geleya. Bɔgoɔbaara, dugutaaw, donsoya, bololabaaraw ani jenajew ketuma don.

Degeliw :

1. A'ye nin jininkaliw jaabi :

- Waati joli be tilema kɔnɔ ? jumen ?
- Waati min be samiye ni nene furance la, o ye waati jumen ye ?
- Nene b a damine kalo jumen ka ban kalo jumen ?
- K'a ta marisikalo la, ka taa mekalo la, o ye waati jumen ye ?

2. Tipe wa nkalon ?

- Waati duuru be tilema kɔnɔ.	T	NK
- Kawule ye senɛfen kuraw sewaati ye	( )	( )
- Mura ni sɔgosɔgo ka ca funteni fe	( )	( )
- Tilema ye bololabaaraw ni jenajew ketuma ye	( )	( )

3, A'ye masalabolo in dafa ?

Tilema ye _____ waati ye, waati _____ ba kɔnɔ

_____ dɔɔnin be da sufe. Funteni be _____

_____ dɔɔnin be da sufe. Funteni be _____

baganw ka _____ be geleya.

Dɔnniyamasalabolo:

Finfin (Saribɔn)

Dijɛ don o don, tobili bɛ kɛ. O siratigɛ la, saribɔn (finfin) bɛ jɔyɔɔba la. A bɛ bɔ jiri de la.

Saribɔn bɛ se ka dilan cogo fila la :

- Fɔlɔ : n' i bɛ saribɔn jini, i bɛ dɔgɔ jeni, ka sɔrɔ k' a faga ni ji ye, walima k' a datugu ni cɛncɛn ye.

- Filanan : i bɛ dingɛ sen, ka jiri kɛnɛ tigɛ k' o k' a kɔnɔ, ka furabulu kɛnɛ da a kan, ka bɔgɔ kɛ k' a datugu, ka tasuma donyɔɔ bila.

Tasuma donnen kɔ, i bɛ wo datugu walasa fiɛ kana don. A bɛ jeni tile damadɔ kɔnɔ, k' a kɛ takisɛ ye. O kɔ , buguri bɛ kɛ k' a faga, k' a yɛrɛkɛ. O takisɛ fagalen de ye saribɔn ye.

Saribɔn nafa ka bon kosɛbɛ. A bɛ kɛ ka tobili kɛ, ka numuyabaaraw kɛ, ka ji sensɛn. Waati tɛmɛna, saribɔn tun bɛ kɛ ka mansimafɛnw lataama, i ko tɛrɛn n' a

jɔgɔnnaw. Nka saribɔn bɛ se ka fiɛ tigɛ i la, ka kasara lase i ma, n' i y' i datugu n' a mɛnɛnɛn ye.

Degeliw

1 - A'ye jininkali ninnu jaabi.

- Saribɔn bɛ bɔ mun de la ?

- Saribɔn bɛ dilan cogo joli la ?

A'ye dilancogo fɔlɔ jɛfɔ.

- Nafa jumɛn bɛ saribɔn na ?

N'i ye dingε sen, k'i bε saribɔn dilan, mun ni mun de ka kan ka kε o kɔfε ?

- Saribɔn bε se ka kasara lase mɔgɔ ma wa ?

Cɔgo jumεn na ?

- Tɔgɔ wεrε jumεn bε saribɔn na ?

2- A'ye nin daɲε ninnu jini masalabolo kɔnɔ k'u kɔrɔci (siratigε, so datugu, sεnεkεla, donyɔrɔ, gafe, saribɔn).

3 - A'ye daɲε kɔrɔcilen ninnu kelen - kelen bila kumas wεrεw kɔnɔ

Dɔnniyamasalabolo: Dije kun naani

Sanga ni waati bɛɛ , mɔgɔ bɛ taama kungo kɔnɔ ani ji kan.

Dije tɛ taa taama kɔ : Jikantaama , kungokɔnɔtaama , mɔbililataama, tɛrɛnnataama ani awiyɔnnataama. Nin si tɛ se ka jɛ, f' i k' i kunsinyɔrɔ dɔn. O la , mɔgɔ ka kan ka dije kun naani sigicogo dɔn tuma bɛɛ.

Dije kun naani ye : kɔrɔn, tilebin, kɛɛka (kɔgɔdugu, saheli) ani worodugu.

Kunsinyɔrɔ dɔnni siratige la, busɔli nafa ka bon kɔsɛbɛ. N' i tununa, miseli min b' a kɔnɔ, o kun sinnen bɛ tuma bɛɛ kɛɛka ma. O b' i dɛmɛ ka dije kun saba tɔ dɔn.

Busɔli bɛ mako jɛ su ani tile.

Kalo ni dolo fana bɛ se ka mɔgɔ dɛmɛ k' i kunsinyɔrɔ dɔn. O ye fɛn ye, bɛɛ tɛ min dɔn.

Degeliw

1- A'ye jininkali ninnu jaabi :

- A' bɛ taama suguya minnu dɔn , a' y' olu fɔ (sɛbɛn) ?
- Kun joli bɛ dije na ?
- A' ye dije kunw tɔgɔ fɔ (sɛbɛn).
- Mɔgɔ b' i yɛrɛ dɛmɛ ni mun ni mun ye k' i kunsinyɔrɔ dɔn ?
- Fɛn jumɛn bɛ kɛɛka jira tuma bɛɛ ?

2- Tije wa nkalon ?

- Dije kun do ye :

* Dugukolo.....T.....NK.....

* Koron.....T.....NK.....

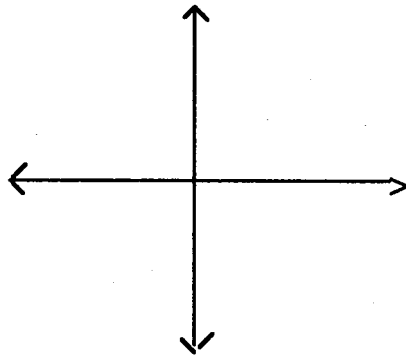
* Sankolo.....T.....NK.....

* Tilebin.....T.....NK.....

3 - “Miseli min be busoli konɔ, o jɛsinnen be keɲɛka ma”

Nin kumasen in konɔ, o sigilen be mun de nɔ na ?

4 - Nin ja in kan, a' ye dije kun naani jira k'u sɛben.

Dɔnniyamasalabolo: Joli furakɛcogɔ

Minɛnw : Safunɛ, kɔrimugu, kemɛsu, alikali, bandi, furabilennin, konperesi, pudurumugu, jolitulunin ...

Ni joli b'i la, n'i m' a furakɛ, a laban bɛ kɛ joli kenɛyabali ye, ka finɛ-bila i ka hadamadenya la.

Joli bɛ furakɛ cogo di ?

- I b'i tɛgɛ ko k'a jɛ ni safunɛ ni ji ye.

- Ka kɔrimugu dɔ meleke kemɛsu walima kalanin kun na, k'o su alikali, safunɛji walima kɔgɔji la, k'o kɛ ka jolida jɛsi fo k'a iɛ, ka sɔrɔ ka joli kerɛfela fana saniya.

- Ka kɔrimugu wɛrɛ ta, k'o su furabilennin na, k'o sɛsa joli da la, ka pudurumugu walima jolitulunin dɔ d'a da la.

- Ka konperesi dɔ tige ni kemɛsu ye, k'o da joli da la, ka kɔrimugu dɔ da joli sanfɛ, ka sɔrɔ k'o siri ni bandi ye.

- N'i tilala nin bɛɛ la, i b'i tɛgɛ ko k'a jɛ ni safunɛ ni ji ye.

Degeliw :

I. A'ye nin jininkaliw jaabi.

- Mun bɛ joli bila mɔgɔ la ?

- N'i bɛ joli furakɛ i b'a ko ni mun ye ?

- Fura jumɛn bɛ se ka kɛ joli da la ?

- Ni bɛ joli furakɛ i bɛ mun ni mun kɛ ?

- Ni bɛ joli furakɛ i bɛ kɔrimugu ta ni mun ye.

II. Kunmasen minnu tɛ tiɲɛ ye joli furakɛcogo numan na, a' y'olu faga.

- Buguri bɛ kɛ joli da la.

- Puturumugu bɛ kɛ joli da la.

- Sann'i ka joli furakɛli daminɛ, i b'i tɛgɛ ko k'a jɛ.

- I bɛ fɔɔ ka jolitulunin kɛ joli da la ka sɔrɔ k'a ko ni alikɔli ye.

- Joli bɛ siri ni fininkolon nɔgɔlen ye ka tila ka kɔnpɛrɛsi da o kan.

- N'i bɛ na joli furakɛ, i b'i tɛgɛw ko k'a jɛ, ka joli da ko ni kɔgɔji ye, ka furabilennin k'a la, ka puturumugu k'a la, ka siri ni bandi ye.

III. Kumasen dilan ni daɲɛw ye :

tilala .....tɛgɛ kɛ joli la ..... ji

N'i.....i b'i ..... ni ..... ye.

seginna .....tɛgɛ ko .....sanfɛ.

Dɔnniyamasalabolo: Sumaya

Sumaya ye bana juguba ye. A be mɔgɔ caman faga san o san. A be mɔgɔ caman minɛ samiya fɛ. Sosow de b'a bila mɔgɔw la. Ni soso y'a sig'i la k'i kin, a b'a ɗaji dɔnin ke i koli la walasa a k'o sama nɔgɔya la. N'o y'a sɔrɔ a ye sumayatɔ dɔ kin kaban, ka sumaya banakisew to a da, o banakisew be yeɓema e fɛ. Tile damadɔ be taa dafa tuma min na, sumaya b'i minɛ.

Nɛnɛ be ke sumayatɔ la , a be fɔnɔ tuma dɔw, a be kelennakuma ke, a be sugo juguw ke.

Ji o ji n'a tɛ woyo, i n'a fɔ maloforow, bɔgɔdingew, fosekɔnɔjiw, wuluwulujiw.

o ji ye sosow dagayɔrɔ ye ; sosow be fan da yen, ka bugun yen.

N'i t'a fɛ sumaya k'i minɛ, i be se :

- ka niwakini ta tuma ni tuma ,

- k'i da sanke kɔrɔ,

- ka jinɔgɔw keɓe,

- ka sosow faga,

Ni sumaya b'i la, n'i b'a fɛ ka kenɛya, i be se :

- ka niwakini walima filawokini ta ,

- ka niwakini walima kinifɔrɔmi pikiri ke,

- ka taa dɔgɔtɔrɔso la.

Sumaya kɔgɔlen be se ka ke sayi ye.

Degeliw

I. A'ye jininkaliw jaabi

- Mun be sumaya bila mogo la ?
- Mun b'a jira ko sumaya be mogo la ?
- Soso be sumaya bila cogo di mogo la ?
- Mangoro be mogo tanga sumaya ma wa ?
- Niwakini be mogo tanga sumaya ma ?
- Sanke be mogo tanga sumaya ma ?

II. A' ye dajew sigi ka je ka kumansen dilan.

Koglen ye sumaya Ka se be sayi ke

Dɔnniyamasalabolo: Kalanso tigma

An ka kalanso be kalanyɔɔ kɛɛka fɛ. A be kalanso naaninan ni karamɔɔkuntigi ka buro cɛ. Feere cɛpi caman b'a da la.

Anw ka kalanso tangililama don. Fɔɔ duuru ni da kelen b'a la. A kɔɔna fɛɛɛɛɛɛ don.

Kalandensigilan tan ni duuru b'a kɔɔ . Olu tilalen don kulu saba ye. Sigilan duuru be kulu kelen o kelen kɔɔ.

Karamɔɔ ka tabali n'a ka sigilan be walanba kininyanfan fɛ. Alamɔri ni gafemarayɔɔ be kalandenw kɔfɛ.

Baarakɛta : A' y'a' ka kalanso tigma kɛ papiye kan.

Degeliw

I. A' ye jininkaliw jaabi

An ka kalanyɔɔ be min ?

Mun b'a da la ?

Karamɔɔ ka tabali be min ?

Kalandenw ka sigilanw ye kulu joli ye ?

Minɛn jumɛnw b'an ka kalanso kɔɔ ?

II. Baarakɛta : A' y'a' ka kalanso tigma kɛ papiye kan.

Danniyamasalabolo: Kogoji

Koninw be bila ba la. Ba yere be woyo ka taa bila kogoji-la. Kogoji ye jikeneba ye. I t'i to kankun do la, ka kankun to kelen ye. Jikankurunbaw be taama a kan. U be se ka dogokun walima kalow ke a kan n'u taayiro kan jan. Kogoji ka dun. A dunya be taa metere ba caman na. Kogoji kogoko ka ta. A ji te se ka min.

Kogoji bee te kelen ye. Dow dakejnenen don, dow jiginnen don, dow wulilen don. Kogoji te ji sigilen ye i n'a fo dalaji. A te woyo i n'a fo baji. Sanga ni waati bee, a be taakasegin na, fiye b'a koru, k'a lamaga. Tuma dow, jikurubaw be wuli. A dow kundama be metere naani bo. Fiye baw senfe, jikuruw kundama be se ka taa fo metere tan na. Kogoji te woyo nka a be to ka wuli tuma dow ka taa fo yoro jan. A be tila ka segin. O waati be wele kogojijigin. Jeye suguya ka ca baji la cogo min, a ka ca kogoji yere la ten. Nka kogoji jeye ni baji jeyew te kelen ye.

Kogoji baganw n'a jiriw ni dugumakolo taw te kelen ye. N'i ye kogoji bila ka mæen, ji be ja, k'a to to kogoko ye. O kogoko de ye nanakekogoko ye.

Degeliw

1 - A'ye nin jininkaliw jaabi :

- Baji banyoro ye yoro jumen ye?
- Munna kogoji te se ka min?
- Mun be kogoji lamaga sanga ni waati bee?
- Kogojiwuli ye mun ye?

2 - Tife wa nkalon

- Nalakekogoko be bo kogoji la.

-Baganw ní jiriw be kɔgɔji la.

- Kɔgɔji dunya be taa metere caman na.

3 - A ‘ ye dape jugumanw tije !

jikeneba

kɔgɔji ye ye

pan kan

jikankurunbaw be

Dugukolo

taama

jaba ji be min

kɔgɔji ka A seka

kɔgɔ ca te min

- Baji basiyoro ye kɔgɔji ye.

- Kɔgɔji te se ka min, sabu a kɔgɔ ka ca.

Ɔanga ni waati bee, a be taakasegin fiye b'a koro k'a lamaga.

kɔgɔjiwuli ye jikurubaw ye.

Dɔnniyamasalabolo: Dugu lamini

N'i bɔra k'i jɔ, ka dugu lamini lajɛ, i b'a dɔn ko dugukolo fan bɛɛ tɛ kelen ye. Yɔrɔ dɔw dakeɲenen don, yɔrɔ dɔw ye tintin-ye, yɔrɔ dɔw ye dingɛ ye. Yɔrɔ dakeɲenenw, tintinmayɔrɔw ani dingɛmayɔrɔw ye dugukolo yecogo ye. N'i y'i ɲɛ fili ka taa fo yɔrɔ jan fɛ, a bɛ se yɔrɔ dɔ la, i b'a fo ko dugukolo ni kabakolo nɔrɔlen don ɲɔgɔn na. Dugukolo ni kabakolo bɛ i n'a fo u nɔrɔlen bɛ ɲɔgɔn na yɔrɔ min, o yɔrɔ bɛ wele ɲɛ-miiri.

Degeliw

I. A' ye ɲininkali ninnu jaabi.

1 - Dugukolo fan bɛɛ ye kelen ye wa ?

2 - Dugukolo yɔrɔw bɛ cogo di ?

3 - Yɔrɔ dakeɲenenw, tintinmayɔrɔw ani dingɛmayɔrɔw bɛ wele cogo di ?

4 - ɲɛ-miiri ye mun ye ?

II. Tɲɛ wa nkalon

1 - Yɔrɔ dakeɲenenw, tintinmayɔrɔw, dingɛmayɔrɔw tɛ dugukolo yecogo ye.

2 - Dugukolo ni kabakolo bɛna nɔrɔ ɲɔgɔn na yɔrɔ min, o yɔrɔ bɛ wele ɲɛ-miiri.

3 - Dugukolo yɔrɔ bɛɛ ye kelen ye.

III. A' ye Kumasen ɲumanw dilan minnu ye tɲɛ ye.

Fan bɛɛ tɛ kelen ye

. Dugukolo   Kurulen don

Ka magan

                                    Hadamaden sago ye

. Yɔrɔ dakeɲenenw ye Sankolo nafa ye

                                    dugukolo yecogo ye

Dɔnniyamasalabolo:

Kɔgɔ

Kɔgɔ ye suguya fila ye : kɔgɔkise ani kɔgɔfin. Kɔgɔkise be bɔ kɔgɔji la. Kɔgɔfin be bɔ dugukolo jukɔɔ. Kɔgɔ jɛ ka jɛ. A be yelen jona ji kalan na ka tɛmɛ ji suma kan. Kɔgɔ be pɛrɛn-pɛrɛn tasuma na. Kɔgɔ jɛci n'a nafa ka ca : a b'an ka sumanw timiya, k'u maradiya (jɛgɛ ni sogo), a be se ka joli jɔ. A be di baganw yere ma. Nka kɔgɔ dunkojugu fana be se ka jolicayabana bila hadamaden na.

Degeliw :

1) A' ye jininkaliw jaabi :

- Kɔgɔ ye suguya joli ye ?
- Kɔgɔkise be bɔ min ?
- Kɔgɔ suguya jumen be bɔ dugukolo jukɔɔ ?
- Kɔgɔ be mun ke tasuma na ?
- A' ye kɔgɔ nafa dɔw fɔ ?
- Kɔgɔ dunkojugu be se ka mun lase hadamaden ma ?

2) Tɪɲɛ wa nkalon :

- Kɔgɔkise be bɔ dugukolo jukɔɔ.
- Kɔgɔ be joli jɔ.
- Kɔgɔ ka fin.
- Kɔgɔ be sumanw mara diya.

3) A' ye Dapɛw sigi ka jɛ ka kumaseɲ dilan.

Kɔgɔ na tasuma be pɛrɛn-pɛrɛn.

Yelen ka jisuma be jona tɛmɛ na kɔgɔ kan jikalan.

Dɔnniyamasalabolo: Ji saniyalen

Ji saniyalen ye ji ye min be se ka min ka sɔrɔ a tɛ bana lase mɔgo ma. Kasa t'a la, ne t'a la, wa diya kerɛnkerɛnnen wɛrɛ t'a la. Ji saniyacogo ka ca : k'a jemajo, k'a sensen, k'a wuli ani ka zaweliji k'a la.

Degeliw

jininkaliw :

I. A' ye jininkaliw jaabi

- 1) Ji saniyalen ye ji suguya jumen ye ?
- 2) Kasa, ne, ani diya jumen be ji saniyalen na ?
- 3) A' ye ji saniyalen cogo fo ?
- 4) Diya kerɛnkerɛnnen wɛrɛ tɛ ji saniyalen na wa ?

II. A' ye nɔrɔnna ke dajɛ ninnu na.

jisaniya ..... ; di..... ; kerɛnkerɛn .....

Dɔnniyamasalabolo: Saniya

Saniya ye kenɛya sabatilan folɔ ye. Saniya bɛ daminɛ farikolo la. O kosɔn , an ka kan ka wale dɔw matarafa : k'i ko, don o don ni safunɛ ye, ka fini jɛlenw don, k'i da ko wulituma ani datuma, k'i tɛgɛw ko k'a jɛ ni safunɛ ye, sahn i ka dumuni kɛ ani n'i bɔra jɛgen na.

Sennakolontaama manɔi, bawo bana caman bɛ sɔrɔ a fɛ. Saniya tɛ dafa abada ni lamini ni dumuni fana ma saniya . Walasa dumuni ka saniya, an ka kan k' a lasago minɛn jɛlen kɔnɔ, k' a tanga gɔngɔn ni dimɔgɔw ma. O bɛ cogo min, jiriden kobali man kan ka dun.

Kɔlɔn ka kan ka latanga nɔgɔ ma, tuma ni tuma ka zawɛliji kɛ a kɔnɔ walasa k' a ji saniya.

Degeliw

- 1) Saniya bɛ mun sabati ?
- 2) A'ye farikolo saniyali walew fɔ.
- 3) Dumuni bɛ saniya cogo di ?
- 4) Ji bɛ saniya ni mun ye.

Dɔnniyamasalabolo: Petɔrlilanpan

Petɔrlilanpan ye fɛn ye min bɛ yeelen d'an ma. A jɛci ka ca .Petɔrlilanpan dilannen don ni nin fɛ ninnu ye :fajibara, wɛɛɛ ani saraba n'a yɛlennan, o min b'a to, i bɛ dɔ fara yeelen kan walima ka dɔ-bɔ a la. Wɛɛɛ de b'a to yeelen bɛ basigi, fiɲɛ tɛ se k'a faga . Wɛɛɛ yɛlennan n'a jiginnan bɛ lanpan kɛɛ la. Walasa lanpan yeelen ka diya, lanpan yɛɛ ka si sɔrɔ, an k'an jija ka lanpan ko k'a jɛ, ka wɛɛɛ jɔsi tuma ni tuma. An k'an hakili to ka lanpan faga n'an b'an da su fɛ, walasa k'an kisi tasuma kasara walima ninakilidegun ma.

Degeliw

- 1) Petɔrlilanpan dilannen don ni mun ni mun ye ?
- 2.) Munna lapan tɛ sa fiɲɛ na ?
- 3.) Mun bɛ lanpan sɔn si la ?
- 4.) Petɔrlilanpan bɛ se ka kasara jumɛn lase an ma ?
- 5.) A' bɛ lanpan sugu wɛɛɛ jumɛnw don ?

Dɔnniyamasalabolo: Muru

Muru ye baarakeminen ye, min nɛci ye tigeli ye. A bɛ dilan ni nɛgɛ, jiri ani kolo ye. A tilalen don yɔrɔ fila ye : kala ani kise. Kala y'a minɛyɔrɔ ye. Kise fana tilalen don yɔrɔ fila ye : da ani ko.

Muru suguya ka ca : karimuru, bese, tɛɛ, tɔɔlamuru. O bɛɛ n'a nɛci don.

Degeliw

A ' ye nininkaliw jaabi.

- 1 - Muru tilalen don yɔrɔ joli ye ?
- 2 - Yɔrɔ joli bɛ kise la ? A'y'u tɔɔw sɛbɛn.
- 3 - A' ye muru nataliye dilan, k'a yɔrɔw tɔɔ sɛbɛn.
- 4 - A'bɛ muru suguya jumɛn ni jumɛn dɔn ?
- 5 - Munn' a bɛ fɔ ko muru ye maramafɛn ye ?

3.) A'ye sigiyɔɔmali taamasiiyen ke jaabi juman so kɔɔ.

Bamako ( )

Mali kɔɔ tubabunɔɔ be dilan : Segu ( )

Buremu ( )

Tumutu ( )

N'i b'a fe, i ka suman ka je, i b'a nɔɔdon :

kosɛbe ( )

ni hake ye ( )

nɔɔ suguya be ye ( )

4.) Cikɛla jumenw ka sɔɔ cayara ? Mun y'o ke ?

Dɔnniyamasalabolo: Taji

Taji ye dugujukɔɔfen ye. A be sɔɔ kɔgɔji dɔw fana jukɔɔ. A be sama ka bɔ ni mansin ye, ka sɔɔ ka taa n'a ye sensenyɔɔ la. Fen caman be sɔɔ taji la : esansi, gazuwali, geresi, gitɔɔn...

Taji ka fɛgen ni ji ye. N'i y'u ke jɔgɔn kan, taji be fogon ji kunna.

Taji nafa ka ca : a be be lanpanw ni moteriw la, a be don latikɔɔnw ani kasatigelanw ani fɛɛnɛmafaganw dilanni na. Geresi min be bɔ a la, o fana be ke mansinw na, Gitɔɔn be ke ka sirabaw dilan.

Degeliw

I. A'ye jininkali ninnu jaabi.

- Taji be sɔɔ fen jumenw na ?

- Taji bɔnna saba seben.

II. A'ye dajɛ ninnu dafa.

gaz .....

..... faga .....

III. Ni dajɛ ninnu sebennen dɔn siɛ joli masalabolo kɔɔ :

- Taji

- fan

· kɔgɔji.

Danniyamasalabolo: Keneyaji

Keneyaji ye ji kerengerennen ye min ka ji konobolito ma kosɛɛ. Konoboli ye bana ye, min be farikolo ji beɛ sama ka bo a la. Keneyaji be se k'o ji nonabila.

Keneyaji mugu min be feere, o be se ka ke ka keneyaji dilan. A dilancogo file : kogo comi kelen ani weɛɛwiti tilance sukaro, o be ke ji wulilen sumayalen litiri kelen na.

Nin baara in beɛ ka kan ka ke saniya de konɔ : ka tɛgɛw ni baarakeminɛnw ko ka jɛ. Keneyaji dilanko kelen minni dan ye tile kelen ye. N'a banna, dɔwɛɛ be dilan, n'a yɛɛ ma ban, a to be bon. Keneyaji minni tɛ dɔgɔɔɔsolataa bali.

Degeliw

I. A'ye jininkaki ninnu jaabi.

1.) Keneyaji ye mun ye ?

2.) Nafa jumen be keneyaji la ?

II. A'ye kumasenw dafa.

Keneyaji ye ...

... minni dan ye tile fila ye.

III. Masalabolo konɔ, kumasen min be keneyaji dilancogo kan, a'y'o sɛɛɛn.

Dɔnniyamasalabolo: Dumuniw

Dumuni nafa ka bon hadamaden farikolo la. A suguya ka ea. U tilalen don kulu saba ye :

- kulu folo ye dumuniw ye, minnu be barika di farikolo ma sogo, nɔno, sefan, jɛɛ.

- kulu filanan ye dumuniw ye, minnu be funteni don farikolo la . situlu, tigatulu, bagantulu, malo, so, woso, ku, bananku, komiteri o n'a jɔgɔnnaw.

- kulu sabanan ye dumuniw ye, minnu be farikolo takana, k'a taiga banaw ma : jiridenw ni nakɔfenw ani nabuluw.

Walasa an ka keneya ka sabati, an k'ani ja ka dumuniw falen tuma ni tuma.

Degeliw

I. Tije wa nkalon

- Dumuniw tilalen don, kulu duuru ye.

- Dumuniw ka ka kan falen tuma ni-tuma walasa an ka keneya ka sabati.

II. A'ye siginidenw ke dape ye.

a b w

a f e

n a

s n

III. A'ye masalabolo kumasen sabanan seben.

Dɔnniyamasalabolo: Kɔnin

Ni dugujukɔrɔji poyira, a bɛ sira bɔ a yɛrɛ ye, ka woyo. O ji min bɛ woyo, obɛ wele **kɔnin**. A bɛ sira min fɛ, o ye **kɔdingɛ** ye.

N'an ye kɔdingɛ lajɛ ka taa, an b'a ye tuma dɔw la, a kankun fila kɔrtalen

don ; tuma dɔw la, u jiginnen don, o bɛ sɔrɔ dugukolo n'a cogoya fɛ.

Kɔnin wɛrɛw bɛ na fara a kan k'a bonya. Olu y'a **bolow** ye. U kunbɛnyɔrɔ ye **kɔbolobɛn** ye. !

Kɔnin man dun. Samiyɛ fɛ, n'a fara, jɛgɛ bɛ sɔrɔ a la. Tilema fɛ, a bɛ ja.

Kɔnin nafa ka bon. Finiw bɛ ko a la, tufaw bɛ da a la, baganw bɛ min a la, nakɔw bɛ da a kɛrɛfelaw la.

Kɔnin ye dugu nimayɔrɔ dɔ ye. Nka an k'an yɛrɛ kɔlɔsi a la, bawo a bɛ se ka bana caman lase an ma i n'a fɔ sɛgɛlɛn ani jɛgɛnɛbilennin.

* tufa : biriki

Degeliw

1. **Kumasen ninnu na, min ni masalabolo bɛ tali kɛ, a'y'o sɛbɛn.**

- Samiyɛ fɛ, ni kɔnin fara, jɛgɛ bɛ sɔrɔ a la.

- Tilema fɛ, ni kɔnin fara, jɛgɛ bɛ sɔrɔ a la .

- Kɔnin ye jamana nimayɔrɔ dɔ ye.

- Kɔnin ye dugu nimayɔrɔ dɔ ye.

2. A 'ye tomiw nɔnabila ni dape ninnu ye : kaboloben,
kɔɔtalen, kerɛfelaw.

Nakɔw be da a ....., la.

Kɔninw kunbenyɔɔ ye ..... ye.

Kɔdingɛ kankun fila ..... don

3. A 'ye dape yelekaw koori:

dugujukɔɔji, badingɛ, kɔfilaben, kunbenyɔɔ, fobɔnda fe

Dɔnniyamasalabolo: Tɔɔsi

Tɔɔsi ye yeelenɔɔlan ye. A tilalen don yɔɔɔ fila ye : bara ni kungolo.

Tugulan bɛ bara kan, datugulan fana b'a la. Eresɔri bɛ datugulan kɔɔɔ. O ɔɔci ye ka kuran di anpulu ma bara fando fɛ. Kabaw ye kuranso ye. Olu bɛ bila bara kɔɔɔ:

Anpulu ye yeelendilan ye. Yɔɔɔ saba b'a la : ju, nɛgɛjurumisenninw ani kungolo wɛɛɛɛma.

Tɔɔsi kungolo bɛ yeelen kamali ka bɔ paanin ni wɛɛɛɛ fɛ.

Tɔɔsi ye suguya fila ye, pɛnpɛnrɛnnen ani jamanjan. U bɛɛ kabaw b'u dan na.

Tɔɔsi ye fɛn nafamaba ye. A bɛ donsow nafa kungo kɔɔɔ, wa dugu kɔɔɔ ɔɔci wɛɛɛ b'a la.

Degeliw

1. A' ye ɔɔninkali ninnu jaabi.

Tɔɔsi ye mun ye ?

Tɔɔsi tila len bɛ yɔɔɔ jumɛn ni jumɛn ye ?

Tɔɔsi suguya ye joli ye ? A' y'u fɔ.

2. A' ye kumasɛnw dafa.

Anpulu ye ...

Eresɔri bɛ ... kɔɔɔ.

Ɗɔnniyamasalabolo: Su ni tile - Tile waatiw.

Tile bɔli ni tilesekuncɛ furancɛ ye sɔgomadaw ye. Ni tile bɛ kɛ kuncɛ ma, o bɛ wele tilesekuncɛ. Tilesekuncɛ ni selifana furancɛ ye tilegan ye. Selifana ni tielbin cɛ ye wulafɛla ye. A binni n'a bɔli cɛ ye su ye. Su ni tile bɛ wele don.

Degeliw

I. A' ye jininkaliw jabi.

- 1.) Tile bɔli ni tilesekuncɛ furancɛ bɛ wele cogo di?
- 2.) Tilesekuncɛ ni selifana furancɛ bɛ wele cogo di?
- 3.) Tile binni n'a bɔli cɛ bɛ wele cogo di?
- 4.) Su ni tile bɛ wele cogo di?

II. A'ye ni dajɛ ninnu kɛ ka kumasenw dafa ka jɛ : "kelen, tilegan, furancɛ"

Tile bɔli ni tilesekuncɛ ..... ye sɔgomada ye.

Tilesekuncɛ ni selifana furancɛ ye ..... ye.

K'a ta tilebɔ fo tilebin, o ye tile ..... ye.

III. Dajɛ juman koori min bɛ kumasen dafa ka jɛ.

- Selifana ni tilebin cɛ ye : sɔgomada ye, wulafɛla ye.
- Tile binni n'a bɔli cɛ ye : su ye, don ye.
- Su ni tile bɛ wele : sɔgoma - don - wula.

III. A'ye nin kumaseɓ in ke jininkalikumaseɓ ye.

Foɓo gala tun ye galafin ni ngalama ye.

IV. A'ye kumaseɓ in seɓen ka ne.

Aneɓenmanamugumabeɓyen.

V. A'ye kumaseɓ foɓo kalan ka dajew koori minnu be caya la.

Dɔnniyamasalabolo: Ɗanaka

Ɗanaka ye jiri ye min sɔrɔ ka di jamana fan bɛɛ fo sahilikungo la. A bɛ kɛ jiriba ye nɛɛma yɔrɔw la.

A bulu ni jun bɔlen don nk' a b'i n'a fo si bɛ ale kala n'a bulu la.

Ɗanaka bɛ bana caman furakɛ. Sɔgɔma o sɔgɔma, n'i b'a dɔnin tobi k'o min, a b'i kisi sumaya ni sayi ma, k'i tanga biɲedimi ma.

N'i den kolo fagalen don, i bɛ Ɗanaka tobi k'a k' o ji la.

Ni donsow ni mɔnnikɛlaw y'u ka marifaw ni dɔlenw wusu n'a ye, a bɛ olu jarabi kosɛbɛ.

Ɗanaka bulu bɛ mako min jɛ, a kala n'a nugukunw b'o ɲɔgɔn jɛ ka d'a kan tilema fɛ a bulu bɛ bɔn.

A' y' aw kɔbɔsi, a' kan'a jeni a' ka sow kɔnɔ n'o tɛ, o kɛɛ ka jugu. Ɗanaka dɔgɔ tɛ kɛ ka tobili kɛ.

Degeliw

1 - A' ye ɲininkali ninnu jaabi .

Ɗanaka bɛ sɔrɔ yɔrɔ jumɛn na ?

Danfara jumɛn bɛ Ɗanaka ni jun ɛɛ ?

Ɗanaka bɛ bana jumɛn furakɛ ?

2 - A' ye sigiyɔrɔmali taamasiyɛn kɛ so ɲuman kɔnɔ.

tijɛ   nkalon

- Ɗanaka dɔgɔ bɛ kɛ ka tobili kɛ.   ( )   ( )

- tilemafɛ a bulu bɛ bɔn.   ( )   ( )

- A bulu ni jun ta bolen don.

3 - Baaraketa

a) Injaka be mako were jumenw ne? A y'olu jini k'ur seber.

b) Nin dape ninnu don kumase werew kono: filema, mako, wopili.

Lakalitaw

Lakalita : Kɔtubalankolontaa

Kɔtubalankolon ye kɔ ye, dugu denmisenw bɛ to ka t' u ko yɔrɔ min.

Nin don in na, Sedu kelen ka daraka dun, a bɔra ka t' i yaala. A n' a tɔɔngɔnninw benna, u tɛmena ka taa ntolatanna mangorosunw kɔrɔ. Tile nana gan waati min, u ye sira mine k' u bɛ t' u ko kɔ la, dugu kɔɔyanfan fɛ. U taato, f' u bɛ baro diman kɛ.

U selen, u bɛ y' u ka finiw bɔ. U tora k' u cun ji la kelen kelen. U b' u tunun, ka bɔ, ka nɔn, ka to ka ɔngɔn gen. U ye kɔ bɛ kɛ mankan ye. Nka nin bɛɛ, Sedu jɔlen bɛ sen daawolo kan k' a tɔɔngɔnw file

Musa nan' i kant' a ma.

<< E Sedu, e tɛ ko wa >> ? Sedu y' a jaabi.

<< Aa! Ne bɛ ka siran bi, wa ne yɛrɛ ja ma jɔ kɔsɛ bɛ ji jɛ >>.

- Don sa, e bɛ siran mun na? E jɛ tɛ bɛ la k' i tulongɛ ji la wa. O fɔlen, Sedu fana y' a ka finiw bɔ k' i cun ji la. A cun, a n' a ka kule damine, si ma kɔɔya si ye. A tora tununkabɔ la, a bɛ kule, a bɛ ji gosi. A tɔɔngɔnninw bɛ siranna ka boli ka bɔ ji la ka so magen. U taato tɛ fɛn wɛrɛ fɔ

-Sedu tora ji la ! Sedu tora ji la.

Yusufu bɔtɔ jɛgemineyɔrɔ la, o y' o mɛn, ka cɛnin tunukabɔ tɔ ye, o sinna ka nɛgɛso fili k' i fili ji la a nɔfɛ. A ye Sedu tufa k' a mine, k' a sama, k' a gere a yɛrɛ la, k' a ta, k' a d' a kaman kan, ka nɔn ka gere magen n' a ye jona. Yusufu y' a da duguma a ko kan ka to k' a kɔnɔ bisi. Ji bɛ suuru ka bɔ a da n' a nu fɛ. A tilala o la, a tora k' a disa digi-digi, k' a nun mine, k' a da biri a da la, ka fiɛ d' o la. A seginna o kan siɛ caman. Cɛnin nana to jɛtugukayɛlen na ka tiso, ka tiso, ka fɔnɔ, ka wuli k' i sigi, ka yɔrɔ bɛɛ file...

O y' a sɔrɔ, Sedu ba n' a kɔrɔw bɛ bɛ bolila ka kɔtubalankolo sɛgɛrɛ. U bɛɛ sinna ka n' u koori Sedu ma. Bamuso y' i kanto.

Sedu mun yi se yan ? Ee , Sedu i n'anw faga de !

Yusufu y'a jaabi : << I hakili sigi. Nin nɔgɔyara, Ala y'an kunna diya , n'o te a tun be ke baara ye .

Degeliw

1- Tije wa nkalon.

Kotubalankolon be dugu woroduguyanfan fe. tije ( )

nkalon ( )

Sedu n'a tɔɔɔɔnninw taara wolibɔ la mangorosun kɔɔɔ. tije ( )

nkalon ( )

U selen, u be y'u ka finiw bɔ. tije ( )

nkalon ( )

2- A' ye jininkali ninnu jaabi :

- Munna Sedu y'i jo sen kan k'a tɔɔɔɔnw file koli la ?

Jɔnni de ye Sedu ja farinya a k'i bila ji la ?

A ye mun de fo a ye ?

Sedu tun be se ji la wa ?

Mun de b'a jira ko Seyidu te se ji la ?

3 - A' ye dajɛ ninnu dafa ni -ra, -na, -len, -nen, -la ye.

U se .....Sedu siran ....., a kule ....., Yusufu sin ....., nin nɔgɔya.....

4- A' ye dajɛ duuru jini samani be minnu na masalabolo kɔɔɔ.

Lakalita : Jiwalankata

San 1974 Utikalo la , sanba do nana Bamako. San in ye tile bee ke ka suuru i n'a fo a be bo bara kono. Yoro bee kera ji ye. Kabini selifana tuma, bogoso minnu be kodawolow la, olu ye firili dabo kelen-kelen. O-bee n'a la, do de be ka fara koji hake kan bawo kululajiw fana be jigin cogo min, u be jigin ten. Faraso dow fana ye binni damine. Jafarana koninwo, farako wo, nin bee walakatara ka sirabaw mine, ka dukononaw ni sow fa. Wa ,a woyo tun ka teli cogo min, a fanga tun ka bon o cogo la: Tasaw filenw, payasiw, wagandew, alimoriw hali kolonw, nin bee taara jiwoyo fe. Ni tun ye baganw ye ji in na, i be masaya segin Ala ma.

Nege kanje 21 nan be se waati min na, welewelekan bora fan bee, arajo la, kanw ani kinw kono, ka demenini ka na mogow, baganw ani minenw b la.

K'a ta Same fo Bolibanna, kodabolo bee fara jama na tewu. Sorodasiw be mogow saalo cogo min, u be minenw saalo ten. Bee b'i son: siginogonw, balimaw, furugogonw ani minnu b'u yere ye. Hali mogow bora dugu werew la ka na Bamakokaw magen.

Minen minnu sera ka bo, olu n'u tigiw taara bila kanw ni lakoliso kono. A kera tijeni dan ye, nka, ni ma to a la.

Nin kelen kofe, mogow caman y'a faamu, ko jibolisira te sojoyoro ye. N'i be so jo koda la, i k'a jujo ke fara ye, ka o korota kosebe, ka filawo belebele bil'a la.

* Kan : sorodasi kan, polosikan, gararadikan...

Degeliw

I A' ye nin jininkaliw jaabi

Mun kera san 1974, utikalo la ?

Negε kanjε 21 nan be se waati min, mun de kera ?

Sanji in ye tijeni jumεnw kε ?

Kɔw kera cogo di ?

Kasara in tεmenen kɔfε, mɔgɔw ye mun faamuya ?

II. A' ye masalabolo kumasenw dafa.

San in ye tile bεε kε ka ..... i n'a fɔ a bε bɔ bara kɔnɔ. Kabini selifana tuma, bɔgɔso minnu bε kɔ dawolow la, olu ye ... ..dabɔ kelen-kelen. O bεε n'a ta, dɔ de bε fara ..... hake kan, bawo ..... fana bε jigin cogo min, u bε jigin ten . ..... dɔw fana ye binni daminε jafarana

III - A' ye kumaseɓ ninnu dafa ni nin dajεw ye : hali, la, ani

a) Wa, a woyo tun ka teli cogo min, a fanga ka bon o cogo .....

b)Bεε b'i sɔn : siginjɔgɔnw, balimaw, furujɔgɔnw ..... minnu b'u yεε ye.

c) Tasaw, filenw, payasiw, wagandew, alimɔriw, ..., kolonw nin bεε taara jiwoyo fε.

IV. - A' ye nin kumaseɓ seβen sisan waati la.

N'i tun ye baganw ye jila, i tun bε masaya segin Ala ma .

Lakalita : Wulu fato

Kunnafofi caman dira wulufatotoƙo kan arajo ni telewisiyon na. A jinina wulutigiw fe, bee ka t'i ta sogo. Bee b'a don ko magoƙa ka faamuyalicogow n'u ka koketaw te kelen ye. Mago caman taara u ka wulu sogo nka daw y'o laje manamanako ye.

Nin don, fajiri fe, dutigi Bakari wuƙila ka bo sunogo la k'a be taa misiri la. Kabini a y'a ka soda yele, a ka wulu girinna ka d'a kan, ka goronto. Maakoƙo y'a bolo fili a ma. A y'a da fa o ka dulokiba bolo la. O y'o puruti k'i kari a siso kono ko datugu a da la.

Dutigi Bakari y'a don o de la ko ko be senna. A ye so folo kelen dayele ka wulu in laje. Kaloyeelen na, a y'a kolosi k'a ku b'a worofurance, dajikanga be bo a da. Bakari y'i t'o de la k'a ka dukonmogow toƙo bee kelenkelenwele, k'a f'u ye, u kana sodaw yele bawo fa don u ka wulu la. Daw bee tugunnen tora o cogo de la fo ka kene tige. Wulu fana ma se ka bo bawo du kogow tun ka jan kosobe wa bulonda tun sogolen don.

Kene tigen, Bakari ye denmisen do labo kofolo do fe, o ka taa deme jini. Duda fara yaronin kelen mago la. Sigigonon do yelenna bili kan ka marifa kunkanfe kelen ci, o ye wulu je. Dantanfen in ye mankan juguya ka t'a fe.

Baara wululen, sigigononw taara kibaruya lase polosiw ni bagandogotow ma. Olu nana, ka yelen bili do kan, ka marifa fitinin do ci wulu fato in na. O ye kulekan kelen bo ka bin, fo joli be bo a da n'a nun fe. U jiginna du kono ka bulonda yele. U ye wulu fofa ka bo. Magoƙa je su o kan, an'u ka carin, si ma koroƙa si ye.

Nin don in, Bakari na ka dukonmogow kisira wulu fato ma nin cogo in de la.

Degeliw

I - A' ye jininkaliw jaabi.

Munna fa donna wulu la ?

A donna cogo di dutigi Bakari fe , ko fa be wulu la ?

Bakari ye mun fo a ka dukonmogow ye ?

Jonniw nana wulu fato nin kama ?

Mun kera ka wulu fato faga ?

II Tije wa nkalon.

Fa donna wulu la. tije ( )

nkalon ( )

Dutigi Bakari ye dumuni di wulu fato ma. tije ( )

nkalon ( )

Wulu fato ye dukonmogow do kin. tije ( )

nkalon ( )

Marifa fitinin do de cira wulu fato la. tije ( )

nkalon ( )

III . A' ye dajε yelekew faga

kenema	fagara	kan
wulu	salen	keneyara
	fato	bolila
		sugu
		fe

Lakalita : Misi ye dɔgɔ girin

Nin kera Busen dɔgɔ la, Segu mara la.

Busen dɔgɔ ye dɔgɔ ye mir be fa kosɛbe. Nin don in, fulaw nana ni jentura kɔgɔlen dɔ ye. Ntura in tin dafalen don. A yecogo tun ka di be ye. A fari tun nugulen b'a kan f'a be manamana. Jaa yecogo numan te jogojugu sa, misi in feerekun tun y'a fariɲya kojugu ye. O de kosɔn, bu tun b a kɔrɔ walasa a kana muruti.

Dɔgɔ falenba be tuma min, misijulaw nana misi in tɛrɛmɛli damɛ. Feere latigelen kɔ, fulake Amadi y'a juru don misijula bolo. O kɔdon yɔrɔ min, misi golobasara k'i sin misijula ma. O yɛrɛɲinitɔ ye juru fili k'i kunda jama kan. Daga wulila sonkala ma ye. Jama girinna. Bɛɛ y'i yɛrɛ ɲini Dɔw binna k'u jogin, dɔw ka feerefenw tinɛna. Denmisen caman n'u baw tununa ɲɔgɔn na. Fan bɛɛ kera mankan ye. Dugū kamalenjanaw y'a koron ka don ga kɔrɔ, Sanba ka sɔrɔ k'a nɛgen k'a minɛ. Misi minenen kɔ, dɔgɔkɔlɔsijɛkulu ye Amadi wele k'a nangi.

Degeliw

1- Tije wa nkalon.

- Busen be Sikaso mara la.
- Ntura farin tun nugulen b'a kan fo a be manamana.
- Amadi yɛrɛɲinitɔ ye juru fili k'i kunda jama kan.

2.) A'ye ɲininkaliw jaabi.

Munna bu tun sigilen be ntura kɔrɔ ?

Jɔn ye ntura minɛ ?

3) A'ye dapɛw sigi ka ɲɛ.

dafalen in tun ntura don

sonkala ye ma wulila daga.

Lakalita : Den binna wuluwulu kɔnɔ

Duguba wuluwuluko tumadɔlama ye balawu ye. Sugu kerɛfɛ wuluwulu belebeleba dɔ tun bɛ yen, o tun ka dun kosɛbɛ. Samiyɛ sera kasɔrɔ a tigi m'a datugu. Sanji y'a fa dewu.

Don dɔ la ka denmisenninw to ntolatan na a kerɛfɛ cɛnin dɔ binna a kɔnɔ. Den in tununa ji la, a ma se k'a yɛrɛ bɔ. A tɔw bolila k'u to. U taara a fo so. Mɔgɔkɔrɔbaw y'u teliya kan'a labɔ, nka o y'a sɔrɔ a sɛgenna kosɛbɛ. Cɛnin ninakili bɛɛ tun b'a disi la, hali a tun t'i lamaka. U y'a ta mɔbili la ka dɔgɔtɔrɔso magɛn.

Nin kɛra makarikoba ye barisa den wɛrɛ tun t'a ba fɛ a kelen kɔ. Ba in bɛ kasi cogo min, a bɛ kasi ten, tuma ni tuma a bɛ fini bɔ den jɛ na k'a wele.

U selen dɔgɔtɔrɔso la, sinuwadɔgɔtɔrɔw y'a da tabali dɔ kan ka wɛrɛ dɔ biri a nun dala, ka fiɛ suguya dɔ fiyɛ a kan. Sɔnin cɛnin y'i lasama, ka tiso.

Dɔgɔtɔrɔcɛ ye furaji dɔ k'a kan kɔnɔ, a ye jinɔgɔ fɔnɔli daminɛ.

Bɛɛ nisɔndiyara. Sinuwacɛ y'i kanto den ba ma : “ka na siran a bɛ keneya”. A sɔrɔla ka pikiri dɔ kɛ cɛnin na, ka t'a lada so kɔnɔ. N'a kununa a bɛ nɔnɔkɛnɛ d'a ma.

Dugu tilalen cɛnin y'a ba wele, k'a bɛ sugunɛ kɛ. Ba nisɔndiyara, a ma se ka d'a la fɔlɔ, fo a bɛ kelenna kuma kɛ : “ Han ! I m'a dɔn sinuwa ye sɔbaga ye !”. A sɔrɔ-la ka nɔnɔ d'a ma. Den sunɔgɔra fo ka dugu jɛ. Sɔgɔma dɔgɔtɔrɔ y'u labila ka taa so. A ba ye maribayasa dɔn.

Degeliw

a) A'ye jinninkaliw jaabi

- Mun kera ntolatanyoro la ?
- Wuluwulu in tun be cogo di ?
- Cenin bolen tun be cogo di ?

b) Tije wa nkalon .

- U selen dogatoroso la cenin sara.
- Sinuwaw ye pikiri k'a la.
- A ba ye to d'a ma.

c) A'ye kumassen ninnu dafa ni nin dajew ye :

Wuluwulu, tabali, were, fiye, tiso.

Cenin binna.....kono. Sinuwa dogatorow y'a da .....do kan ka.....do biri a nun da la ka fiye suguya do..... a kan. Sonin cenin y'i lasama ka .....

d) A'ye walew koroci kumassen in kono.

"Den in tununa ji la, a ma se k'a yere bo".

Lakalita : Wariyelamala

Nin kera san 1991 Bankoni na Bamako.

Madu tun ye warimarala ye baarada do la. Jate jagamin'a bolo. A ye fin ni je ke a ma se ka boyoro soro nin ko la. Su fara tile kan, a b'a sen kan. A be don so kono ni teliya min ye, a be bo n'o teliya kelen ye. A je coronnen de don tuma bee.

Nin bee la, gundo in tun b'a kelen doron de kono.

Teriw ni balimaw y'a kolosi k'a fo ko be Madu la.

A dogomuso Mamu y'a wele kerfe k'i jija k'a jininka fo k'a don hami min b'a la. O kelen, a donn'a je na k'a fo, ka kangari da dogomuso ye a ka dan u fila ni jagon ce.

O la, Mamu y'i kanto a ma : <<N koro, n'i be ne ta men, se sinin bee wariyelamala Basi fe yen jamakoro sebugunin na. Mago don min tago bolen don kosebe.

A kera cogo o cogo n'i taara ni da o da ye, i be segin n'o jagon fila ye>>.

Dugu jelen, Madu ye daw kari warikesu la ka bo ni miliyon duuru ye, ka wariyelamala segere.

O ye wari mine ka don soju la ka soro ka bo ni borenin do ye min da sirilen be koli-koli. A ye borenin di Madu ma k'a geleya a ma a kan'a dayele fo dogokun kelen ka dafa. Kunjagon dafalen, Madu ye borenin dayele. A y'a soro fosi t'a kono. Madu jesisira fila jiginna. O yoro bee a y'a ka mobili ta ka taa jamakoro. A y'a soro wariyelamala Basi taara taama na. Tile damado o ko, kontoroleriw ye Madu mine.

Degeliw

1. Tije wa nkalon

- Madu tun ye bololabaarakela ye.

Tije ( )

nkalon ( )

- Masaw ni denw y'a kolpsi k'a fo ko be Madu la...

Tije ( )

Kalon ( )

2. A'ye sigiyoromali taamasiyen ke kumasen juman jafe kalaninw kono.

terike ye ( )

baarakonon ye ( )

Madu y'a ka gundo nefa

buranmuso ye ( )

dogomuso ye ( )

3. A'ye jinninkaliw jaabi.

- Wariyelemala Basi ye Madu janfa cogo di ?

- Kontoroleriw kelen ka Madu mine, aw yere hakili la, ko to labanna cogo di?

4. A'ye dajew jini masalabolo kono caya taamasiyen be minnu na.

5. A'ye masalabolo kalan, mogo togo minnu b'a kono, a 'y'olu jira k'u seben.

(Karamogo be misaliw di tongoje ani forobatogo be minnu kono, k'u danfara jira).

6. A'ye nin dajew sigi-sigi konon ko ka kumasen tilennen di.

Taama soru Basi y'a taara wariyelemala,

Kərəfə məntaw

•

•

Kɔrɔfɔ mɛnta : Lujuratɔ fila

Nin kɛra cɛ fila ye : fiyɛntɔkɛ do ani kunatɔkɛ-ɔɔ. Don dɔ sɔgɔmada fɛ, fiyɛntɔkɛ sɔlila ka don dugu kɔnɔ ka fan bɛɛ yãala, a ma wari sɔrɔ, a ma dumuni sɔrɔ.

A sɛgɛnnen sa, a y'i sɛnsɛn k'a tileyɔrɔ magɛn jirijuba dɔ kɔɔ.

A taatɔ bɛ kelennakuma kɛ : <<Ee, ... an ye, anw tɔw ye mun kɛ Ala la ? Hali ne tun ka sɔ ka fisa nin lanɔgɔ ye>>. Jaa, a b'o kelennakuma na ka na, kunatɔkɛ dɔ fana sigilen tun bɛ jirijuba in kɔrɔ, o tulo b'a kumakan na. O y'i kanto a ma. << Ee Nteri, a kɛra di ? I bɛ kelennakuma na, o tuma fa dontɔ i la wa ? O dun na juguya sa dɛ : fiyen ni fa ? Fiyɛntɔkɛ y'i kanto : <<Nin ye jɔn kumakan ye tan ? I b'a sɔrɔ i t'i yɛrɛ ma>>.

Kunatɔkɛ y'i kanto : <<Nteri, kana dimi, ne fana y'i jɔgɔn banabagatɔ dɔ ye>>. Kunatɔkɛ y'o fɔ yɔrɔ min, a wulila ka fiyɛntɔkɛ kunbɛn, u nan'u sigi jɔgɔn kɔrɔ. A sɔrɔla k'i kanto fiyɛntɔkɛ ma : <<N y'i ka kuma mɛn, i ma fosi fɔ tɛɛ kɔ.

An ka taa an fili baji la, bawo mɔgɔ si mako t'an na. U wulila o yɔrɔ bɛɛ k'u kunda bada kan . U selen, kunatɔkɛ y'a fɔ : <<N teri ne fɔlɔ de bɛ n bin ji la sabu ne ka kɔrɔ ni e ye>>. O y'a sɔrɔ kunatɔkɛ jɛ bɛ kabakuruba dɔ la bada la ; a y'i dɛn k'o ta k'o bila ka bin ji la ko "danyi". Fiyɛntɔkɛ y'i tulomada sewu, a ma makan wɛrɛ mɛn. A ye weleli kɛ ka dɛsɛ, a nan'i kanto : <<Ee, nin kɛra baara ye ; cɛ y'a yɛrɛ bɔnɛ a nin na tan ? Nka ko kelen min ye n dabali ban sa, o ye mɔgɔnifin k'i yɛrɛ fili ji la, a lamagakan ma bɔ, fosi wɛrɛ ? Ne ma da nin na. O ! ne kɔni tɛ na n yɛrɛ faga, sabu bi ka gɛlɛn nka sini bɛ Ala bolo>>. Kunatɔkɛ yɛlɛ la ha ! ha-ha ! <<Nteri ne tun b'i nɛgɛn de, dipɛ ka di o ma>>.

Korɔfɔ mɛnta :

Kalolataa

Nansaraw ye fɛn caman dilan : furaw, baarakɛminɛnw ni bolifen suguya caman.

A dɔw ye kabakofɛn dan ye.

Kunun su fɛ, k'an t'o telewisonlajɛla, ja dɔ bɔra, o ye kabako dan ye : mɔgɔ bɛ taama la kalo kan. Kabini nin ja bɔra n kɔrɔkɛ y'a bolo d'a da la k'a fɔ : <<Nansaraw n'an faga ni kalon ye. Mɔgɔ ka taama kalo kan !>>.

Ja in tun bɛ kalolataa de kan. A daminɛ na, mɔgɔ saba jirala an na, fini suguya dɔ b'olu kan na min bɛ sɔrɔ ka girinya kosɛbɛ. O de taamana ka na don fɛn belebele nunbɔlen dɔ kɔnɔ n'o bɛ wele fise. O tun sigilen b'a ju kan k'a nun sin sankolo ma. Ninnu donnen kɔ fise kɔnɔ, an tulo bɛ mɔgɔ dɔ la danni na ka bɔ tan na ka taa fu la. Kabin'oye fu fɔ, sisiba dɔ bɔra fise ju la. Belebele in tora ki kɔrɔta dɔnɛn-dɔnɛn ka bɔ dugukolo kan. Sɔnɛn an jɛ b'a la sankolo la. A tun bɛ ka dɔgɔya ka t'a fɛ. A labanna ka tunu an na. Waati ni waati an bɛ to ka kumakanw mɛn minw tun ye fise kɔnɔmɔgɔw ni dugumamɔgɔw ka kunnafonidi ye jɔgɔn ma.

Kabakoyakow daminɛna ni fise jirali ye kalo masurunya la. Fise da dɔ sinna ka yɛɛ. Mɔgɔ dɔ bɔra o fɛ k'a nɔn i n'a fɔ a bɛ ji la. O ye munumunuko damadɔ kɛ ka sɔrɔ ka na don a nɔ la.

Ja min dara o kan, o kɛra fise sigitɔ ye kalo kan. A sigilen, mɔgɔ saba ninnu bɔra ka taama daminɛ. O taama tun ye panpanni de ye bawo u tɛ ka taama i n'a fɔ anw b'a kɛ cogo min dugukolo kan ka da sababu dɔ kan. Kelen donna mɔbilinin dɔ kɔnɔ k'o boli. Dɔ ye lamerikɛnw ka jɔnjɔn turu k'o fo. O sɔrɔla ka lamerikɛnw ka peresidan fo : anw tun tulo b' u kumakanw na. Peresidan y'a jir'u la ko nin ye koba ye, bawo lamerikɛn de kɛra mɔgɔ fɔb ye k'a sen da kalo dugukolo kan. A ko a ka foli bɛ mɔgɔ saba ninnu ni fise dilanbagaw ye.

Cɛ farin saba ninnu y'u ka baara kɛtaw daminɛ. U ye kabakuru, buguri ni fɛnw wɛrɛw ta kalo dugukolo kan walasa o fɛn ninnu bɛ se k'a to kalo bɛ sidɔn. U y'a sɔrɔ mɔgɔ bɛ se ka taa sigi a kan.

Nin ja in bannen, an ka cɛkɔrɔba y'a kanto an ma : <<Ne ko, aw dalɛn bɛ nin na wa ? Mɔgɔ ka taa kalo la !>>.

Korɔfo menta :

ƙɔtigɛ

Bala Samake ye ƙɔmasaba ye jamina kɔnɔ. San o san ƙɔ korɔde be la bɔ ka kura ladon jiginɛw kɔnɔ.

Tɔndew bɛɛ tun sigilen ka Bala ka ƙɔtigɛ don makɔnɔ. Tɔndenw nana ƙɔtigɛ don . O benna kalo kura Alamisa laban ma.

Kabini Araba wula, dugu tɔndew bɛɛ y' u labɛn ƙɔtigɛlaw fanali kama, Bala y'a denke fila bila ka taa misi belebele fila san Masigi dogo a.

Bala muso Awa donna du bɛɛ kɔnɔ ka ƙɔtigɛ suda a jɛƙɔnɔw bɛɛ la walasa u ka n'a demɛ tobili baaraw la.

Bɛɛ tun b'i sen kan, dugu kamalenw, musow, npogotigiw ani folikelaw.

Alamisa sɔgɔmada jona fe Bala yere taara forola, ka ƙɔtisan folo tige, bawo o ye laada y' u fe yen.

Darakaw dunnen, burukan ani dununkanw ye dugu fan bɛɛ labo ; o y'a sɔrɔ ƙɔkarilaw tilala u ka baara la.

A ma mɛɛn ƙɔtigɛlaw kun bɔra, dununfolaw tugulen b'u ko, npogotigiw be tegere fo la. U nana se foro la, tɔn kuntigi ye foli lajo ka baara dantige, ka laadilikanw da jama tulo kan. U sɔrɔla k'u su baara kan. U y'a damine foro woroduguyanfan fe k'u kunda keɛka kan.

Bala ka forolajo nin tun ka ji kosebe, a jelen tun don, wa a kise tun ka kunba.

Kamalenw tun be ƙɔ tige k'a da-da u ko ka taa, musow ni npogotigi daw b'a ce ka ke segi kɔnɔ ka taa a ton ƙɔnɔ kan, cekɔrobaw b'a kansiribo. Nin baara bɛɛ tun be ka ke nisɔndiya la. Tile nana gan waati min, dumunidilaw kun bɔra, u tugulen be ƙɔnɔ ko kelen-kelen i ko ntiginɛw. U nana ka foli ke, ka dumuniw sigi nereba kɔrɔ. Bala muso tamana ka na ji di tɔnkuntigi ma ka suman kof'a ye. O waati y'a sɔrɔ ƙɔtigɛlaw ma kɔlɔkɔlɔ ƙɔ tige, nka halibi ƙɔ tige bali tun ka ca ni tigen ye. Tɔnkuntigi ye baara lajo , u ye dumuni ke ka tila k'u sɛgen lafiyenɔ.

O kɔfe folikelaw ye jama lawuli, u ye baara damine kura ye. Bala tun be k'i yaala-yaala baarakelaw ni ƙɔnɔn ce k'u fo. Wula nana se, tɔnkuntigi ye baara jo, ka jama fo ka tila k'a jini mɔgɔw bɛɛ fe, u ka ƙɔnɔn sɔrɔ sinin sɔgɔma foro kelen in na, sabu tile kelen te Bala ka ƙɔ ban tige la.

Korɔfo menta:

Ben sinsinbere

Ben ye Suranzan ke dugutɔgomaba ye Kita serikili la.

Suranzankaw ka sigi kera badenya in sinjiya ye k'a sababu ke sigijɔgɔnya ye:

Ni mɔgɔw sigira, aw kera kelen ye here ni heretana na : furu, denkundi, saya, o n'a jɔgɔnnaw.

Mɔgɔ ka kan k'i janto i yere la i kan'i sigijɔgɔn tɔɔ, sabu mɔgɔ jigi y'i sigijɔgɔn ye.

Aw de be je ka dilanni ke, ka hakilinaw fara jɔgɔn kan ka sigi diya. Ni mɔgɔ min siranna sigijɔgɔnya gasi je, i ka hadamadenya be sabati. Sigijɔgɔnya bennen ka di ni balimaya dɔw ye.

Suranzan kɔnɔ, jekafɔ ni jekabaara sabatilen be kosebe. Ni dugutigi ye baara min boloda, beɛ b'o ke : forobaara, lakolisojo, dɔgɔtɔɔsojo, balikukalansojo, o n'a jɔgɔnnaw. O kera sababu ye ka keneya ni sɔɔ sabati dugu kɔnɔ.

Fen kelen fana ye Suranzan sigi diya n'o ye sinankunya ye.

Sinankunya ye ko korɔba ye an ka jamana kɔnɔ min be hadamadenya sinsin. Mɔgɔ kera cogo o cogo i te se ka katigeleya k'i sinankun na. Hali faama, n'i sinankun don, i te jɔɔ a fe kuma na. Sinankunya be nɔgɔya don mɔgɔw ni jɔgɔn ce : baarakɛjɔgɔnya, sigijɔgɔnya. Geleya walima fɔjɔgɔnko mana don mɔgɔw walima duw ni jɔgɔn ce, sinankunya b'o ban.

Sinankunw be jɔgɔn don jamu fe, foli siratige la. O de la, farafinna foli te se ka taa abada jamupininka ko. Sinankunya kera jo ye hadamadenw ni jɔgɔn ce : Keyitaw ni Kulubaliw, Kamisokow ni Kamaraw, Tarawelew ni Jaraw, fulaw ni numuw, maninkaw ni fulaw.

Jo in ka jugu kosebe siya dow ni jagon ce i n'a fo bosow ni kaadow. Nin siya ninnu te jagon janfa abada ni ko do ma ba ala, kalannenko t'o la, kalanbaliyako t'o la.

Sinankunya y'an ka jamana danbe sinsinbere do ye, dun te don min na sango bubaga.

Ni sigijogonw benna, dugu be ben, ben be don jamana kono, soro be sabati

An k'an jija ka ben sinsin, bawo benbaliso ye don do tomon ye.

Kɔrɔfɔ mɛnta :

Mali ni Tinisi ka ntolaci

San 1994 sennantolatanba labɛnna Tinisi. Farafinna jamana 12 ye jɔgɔn sɔrɔ o kɛnɛ kan.

Nin tun y'a san 22 ye, Mali tɛ jɛ sɔrɔ farafinna ntolatanba la. O kosɔn Minisiriso min jɛsinnen bɛ farikolojɛnaje kojɛw ma, o ye wele bila fasoden bɛɛ ma u ka wuli k'u jɔ. O hukumu kɔnɔ ɲaniyajira caman kɛra, i n'a fɔ fasada, bolomafaraw. Nɔgɔyaba kɛra fana min b'a to lafasalibaga caman bɛ se ka taa Tinisi ka samatasɛgɛw jukɔrɔmadondon.

Lakalitapinina fara lafasalibaga kan, bɛɛ ko Tinisi bɛ se Mali la. Nka ni cɛw ma kɛɛ sebaga tɛ don.

Mali ni Tinisi ye jɛnajɛba in dayɛɛ.

Nin don in , da tun bɛ samatasɛgɛw ye, sunɔgɔ tun t'u ye, bawo ntola don bɛnna Marisikalo tile 26 sanyɛɛmaseli sabanan man n'o ye diyagoyafanga binni ye an ka jamana kɔnɔ.

Dayɛɛli jɛnajɛw bannen kɔ dankɔrɔbaw bɔra, aribitiriw b'u jɛfɛ. Jɔnjɔnw foli daminɛna dɔrɔn jama wulila k'i jɔ. Jɔnjɔnw bannen ntolatan daminɛna. Fan bɛɛ kɛra dununkan, filekan ani kulekanw ye. Dɔw yɛrɛ tun kɛlen bɛ ka jɛgɛnw k' u jɛda la. Ntolatannaw ye girin daminɛ jɔgɔn ka jɔda la. Tinsikaw tun b'a fɛ ka Mali ka samatasɛgɛw ta u kan ma , nka Madu. Seyita y'i kan bila a ka cɛdenw ma k'u lasɔmi.

Sɔɔnin Sumayilaba ye ntola fili Fɛrinan senkɔrɔ, o y'i sɔɔri Tinsika fila ni jɔgɔn cɛ k'a kulu jɔ la.

Tinisi goli y'i fili fu la. O kɛra Mali ka kuru fɔɔ ye. Mali lafasabagaw kulela ka yɔrɔ bɛɛ kɛ mankan ye. Jeliw ye samatatasɛgɛw jansa ni cɛfarinfɔliw ni dɔnkiliw ye. Tinsikaw ye dusu ta, u kɛra i n'a fɔ waraba joginnenw. Ntola bɛ munumunu Farota ka jɔda la cogo min, a bɛ munumunu ten, tiiri tɛ kotige.

Madu Keyita y'a faamuya ko ni kuru fɛɓɔ in ma lakana kopuman samatasɛgɛw ka se tɛ sinsin.

A y'i kant'u ma u kan'a to Tinsikaw ka kululi jɛsɔɔ jada la. O fɔra cogo min o kera ten. Mali ntolatannaw ye ntola munumunu k'a di-di-jogon ma. Basala y'i puruti k'i kunda Tinsikaw ka jo kan doron u y'a tige ka da. Aribitiri ye Tinsikaw jangi Modibo Sidibe ye ntola da. File fiye a n a ka ci jo la, si ma korɔya si ye.

Mali mɔgɔw sewara, Tinsikaw jigi tigera. Mali 2, Tunisi 0. U taara lafiɛbo la o kan.

Lafiɛbo bannen Tinsikaw y'u sen don, k'u bolo don, ka nani ke, ka waasili ke, o si ma se ka mako jɛ. Samatasɛgɛw y u jija fo ka se filekan laban ma.

Koƙoƙo menta :

Sabali

Sabuɗuman tun ye ce ye, min seƙenna, fo k'a jani. Muso saba tun b'a kun, nka hali se t'a fe. A ta kera bi temena, sinin ta be Ala bolo.

Don do la, Sabuɗuman koƙogannen taara kungo koƙo yaala la, a ma fosi soro. A seginto wula fe, a nana bo bore saba kan : denbore, nafolobore ani sabalibore ; jine ka borew don.

A ko Sabuɗuman ka kelen ta. Sabuɗuman desera ka bore kelen ta. A seginna ka so magen. A y'a jefa a musow ye.

Koƙomuso ko : “kabini i ye ne furu n ma fosi soro ni jani te : sanu te, wari te, fini te hali dunkafa te, o tuma taa nafolobore ta”.

Filanan ko : “Ala k'an kisi kotobaliya ma, kabini i y'an furu an si kelen ma joli simi i ye. Mago sigo ko den, i wulito ko den, o tuma taa denbore nefe.”

Folo y'a jaabi : “N b'a don i te ne fe, i mako te n na, nka laadilikan na, n b'i deli i ka sabalibore ta>>.

Do farala Sabuɗuman ka koƙogan kan, sabu bore saba in bee ko b'a ye. Tuma min a ye hakilijagabo ke, muso folo ka kuma donna a kun na. Sabuɗuman seginna ka taa sabalibore ta. O kelen, denbore ko : ni sabali te yoro min, o ye du cilen ye.

O tuma ale be taa sabali nefe. Nafolobore y'a jira, ni sabali te du min koƙo, ale se ka mara yen, a fana tugura sabali ko. U bore saba in bee taara sabuɗuman ka so. Sabali nafa ka ca. N'i sabalila i be sigi diyabo, kunkorota b'i ye ; sabali be mago tanga bone ma, a be lahara yere nogyo mago ye. An ka sabali k'a d'a kan Sabuɗuman ka so diyara.

Nsiirinw

Nsiirin : sonsannin ni sama

Sonsannin tun be taa wali bo sama fe don o don. U waliboto, ni tulong sera a cemance la, sonsannin be walidenw jaami, k' i kanto : "wuruwurucica!" ...

Sama be yele, ka yele k' i jan a ko kan, k' a sen fila yelen sanfe. Sonsannin be don a kono, k' a sogo tige, ka npalan fa ka taa so, a n' a muso n' a denw b' u fa a la.

Don do, Suruku muso y' o suma men k' i yere ke tasumacela ye. N' a ye tasuma min ce a be taa o faga ka na dawere ce. Sonsannin muso ko a ma : "Siyani, na hon sogo do la, i te foyi nefe n' o te. A ye sogo in mine, ka do tige k' o dun, ka taa a to di suruku ma, k' i kanto : "Nin nene, fugarikoro!"

Don o don sonsannin n' a ka denbaya be nin de kan. Suruku y' i kanto a muso ma :

"I ke pewu, ni Ala sanna n be taa a jagon jini". A taara sonsanni nefe : "N dogo sonsan, e be nin sogow bo min de?" Sonsannin k' a ma : "Sinin sogoma i ka na an ka taa". Suruku korotora dugu jeli koru ka taa sonsannin lakunu. O k' a ma : "Taa, ni musokoroba tisora i ka na. Suruku taara sonnin, a ye siramugu ta k' a don a ba nun kono, o tisora. A taara sonsannin fe ko musokorobaw tisora, sonsannin ko ale sugora ko do ye siramugu ke a ba nun kono. A k' o ye tije ye. Sonsannin y' i kanto : "Taa, ni tilesunin bora i bena". A taara tuguni a ma se ka sunogo. A ye tasumaba mene koron fe, ka boli ka taa sonsannin fe. A ko : "N dogo sonsan tile bora. Sonsanni ko a ma :

"Taa sa, sonnin dugu be je". Dugu jera, a nana ni boreba ye, u taara. U taato sira fe, sonsannin ye tulong ke cogo fo a ye. U sera, u ye sama fo. Tulong daminena. A selen a cemance la, sonsannin ye'wali jagami, k' i kanto : "wuruwurucica!". Sama yelela

k' a sen korota sanfe. Suruku ni sonsan donna a kono. U ye sogo tige ka bo ka taa so. Suruku y' a ta be dun ka donnin don di a muso n' a denw ma. O duguseje a solila ka taa sonsannin lakunu k' u ka taa. O wulila u taara tulong

ƙe ka segin ni sogo ye tugun. Tile sabanan don u taara ; sira fe sonsannin y' a fo suruku ye : “N ƙoro sogo be jini ka dogo ya de ! N' an nana bi an be tile damado bila ka soro ka taa”. Suruku ko ayiwa. U selen, tulong damine na. U donna sama kono.

Sonsannin k' a ma. “Suruku, i je be ni kenkuru in na, ka na maga a ta de ! N' i y' a tige doron sama be tugu an da la! An te bo tugun”. Suruku ko a y' a man. A tora k' i je fili son in kan tuma ni tuma ; a y' i t' o la k' a ke. “paki Sama norola u da la. Sonsanni ko : “Ee. suruku, n dun y' a fo i ye de ! An be bo cogo di ?” Sonsannin nana feere soro, a k' o la suruku ma : “E be don sugunegbara kono, ne be taa furu kono” . Suruku ko : “Anhan ! Ne belebebe in sugunegbara, ne be don furu de kono”. U y' a ke ten. Sama tigiw nana. U ko : “Jon y' an ka sama faga ! Jon y' an ka sama faga”. U ye sama boso. A bosoto, u sera sugunegbara ma, u y' o ko tige k' a fili yoro jan. Sonsannin y' i pan ka bo, k' a ke i n' a fo a temeto don : “Ee, aw ta in ye mun ye tan ? N temeto, aw be jinogo bon n kan ? . Ee, dogo sonsan yafa an ma, na sogo do mine”. Sonsannin nana, a ye sogo mine k' i sigi, k' i kanto samatigiw ma : “Aw ye furu kono laje wa ?” U ye furu dogi-dogi.

Samatigiw ko : “Hun, fen do b' a kono de !. Sonsannin ko : “Suruku don”. U ye furu dasiri, ka bere ta ka suruku gosi, k' a gosi k' a bila. Sonsannin ye sogo do ta k' o jeni, k' i kanto suruku kerefe : “Ee Ala, ni korosuruku tun be yan sa, an tun be nin sogo dun jagon fe”. A dalen y' i kanto : “ N be yan, n ma sa folo”. Sonsannin ye samatigiw wele : “A' ye na a ma safolo !”. U nana suruku bugo tuguni. Sonsannin ye sogo do jeni tuguni, ka segin a kumakan kan. Suruku ko ale ma sa. Sonsannin y' u wele, u nana a to lase.

Suruku nogo y' a to a sara. A ma sogodun, wa a sara .

Nsiirin :

Nkalontigela Ngoloba

Nin tun ye ce do ye. A tun be nkalon tige kojugu f'u y'a togo da ko Nkalontigela Ngoloba. Don do, a taara faama ka so baro la. A y'a yere deli yen na, ka yen k'a taayaro ye. A delilen yen na, a y'i kanto faama ma :

- Ne ka faamaba, i je be nin sanubolonkonninnege in na n bolonkoninden na ?

- Owo Ngolo.

- Ayiwa, n b'a jefo e de ye barisa koba de don. Ne ka so be sanubo de ke.

- O te se ka ke !

- O be se ka ke cogo di ? - A korobo k'a laje !

Faama taar'a korobo, n'a y'a soro so in bo be ye sanu de ye. U ye sannifeere ke. Faama ye jon wolonwula di a ma. Faama ye so in mine kojuman. Sogoma o sogoma, u b'a bo ce k'a ke minen do kon k'a bila jigne kon. Jigne falen, faama ye jonw bila ka sanuw labo. Fosi ma ye ni sobo te. Faama dimina k'u bila ka taa Ngoloba wele. Ciden taalen, Ngoloba y'a welekun don. A y'a terike do wele ka fen do siri o kan na min tun te ye. O fen tun ye se gesekuru falen de ye joli kene la. U selen faama bara, o ye Ngoloba jalaki. A terike perenna a kunna k'i kanto : "Ngoloba, e koni ka nkalon te ban fo k'i sa". O folen, Ngoloba y'i ke a terike kan ka muru don a kannafen na k'o joli seri. Terike y'i bin duguma, k'a ke i n'a fo a sara. Faama kulela.

- Ngoloba ! fa de donna i la wa ?

- Ee faama, an k'an ka baro ke. Nin ce in sali te foyi ye ne Ngoloba bolo ; ni n sago sera, n b'a lakunu Ala ni nin kusi in sababu. Waati selen, Ngoloba ko u ka na ni filenninfaji ye. A ye ku su o la k'a seri ce dalen kan. O girinna ka wuli ka tiso. Faama kabakoyara k'ikanto : "An ka fokaben ke ku in na (a ninna sanuko ko). Ngoloba ye jonke wolonwula jini. Faama sonna.

Don dɔ, faama n'a ka baramuso kɛlɛla, a y'o kan tigɛ ni bese ye ka kusi ta k'i sigi fo a sago. A sago selen, a ye kɔ su ji la k'a seri muso kan, o m'i lamaga. Ka ji seri wo, k'o seri. Muso ma wuli ;a kɔnganna. A ye tile tɔ bɛɛ kɛ muso in kɛrɛfɛ, o ma wuli. A ye ci bila Nogolo ma tuguni. O nalen, o ma jininkali masɔɔ, u sinna k'a minɛ k'a bila bɔrɔba dɔ kɔɔ, k'u bɛ taa a fili baji la. Ngoloba kunnadiyara, wo tun bɛ bɔrɛ in na. A jɛ tun bɛ kɛnɛmala la. A y'i t'o la ka bɔyɔɔjan dɔ na tɔ ye. O surunyalen a la, a y'i kanto : "Nin bɛɛ sogo ! Ni n tun datugulen tɛ nin bɔrɛ in kɔɔ, denbaya bɛɛ tun na sogo dun k'i fa bi. O waati sogoko tun ka gɛlɛn. O mɛnnɛn jɔn ninnu fɛ, u ye bɔrɛ bila k'u kunsin o yɔɔ in na. bɔyɔɔjan y'i ka donni sigi k'i jɛsin Ngoloba ma bɔrɛ kɔɔ. Bɔyɔɔjan gɛrɛla a kɛrɛfɛ k'a lamɛn. A b'a kan k'a fɔ : "N t'a fɛ, aw dun b'a fɛ ka n wajibiya. E Ala, n tila !". Cɛ nin kabakoyara : "Ee kabako ! Bɔrɛ min bɛ kuma !". A y'i gɛrɛ a la kɔsɛbɛ. Ngoloba y'a dɔn k'a surunyanna a la minɛ, a k'a ma : "Kabako don. N ka cɛkiseya de kɔsɔn faamaba ko fo ni n kɛra a ka kangɔɔsigi ye. N banna min kɛ, a ye n bila bɔrɛ kɔɔ walasa n na sɔn". Cɛ y'i kanto : <<E ! Ba bɛ bɔ koloba dɔ kan wulu tɛ b'o kan>>.

Ngoloba k'a ma : - Hun ! N'i b'a fɛ ka bila n nɔ la, i bɛ se ka n labɔ, ka don. O fɔlɛn n'o kɛlɛn kɛra kɛlɛn ye. Ngoloba bɔra ka dugutaala in bila bɔrɛ kɔɔ k'a ka fali ta ka tunu. Faama ka cidɛnw ye fan bɛɛ yaala u ma sogo ye, u nana bɔrɛ ta ka taa a fili ba kɔɔ. U bɛ ka Ngoloba neni : <<Ni Ala sɔnna, i nkalontigɛla in na sa ji kɔɔ nin sen in>>. U taara fɔ faama ye k'u y'a fili fo ji cɛmancɛ la. Ngoloba taara dugutaala, ka fɛnw feere dugu wɛrɛ la, ka fini jumanninw san a yɛrɛ ye, ka na a faamalama. A y'i labɛn ka faama ka so sɛgɛrɛ. Faama filila a ma. A k'o ma : << Ne Ngoloba min taara fili ji la, ne bɔlɛn de filɛ nin ye o ji arijinɛmayɔɔ de la. Fɛn bɛɛ bɛ yɛn. Nafolo tɛ ban yɛn ,wa min bɛ ne bolo yɛn, o ka ca kojugu ! I sama filɛ nin ye. A ye sanu dɔ di faama ma. O y'a ka jɔnw wele k'a f'u ye : "Ayiwa, sisan kɔni ne bɛna taa dugutaajan na. Ngoloba bɛna bila n nɔ la. A'ye taa n fili baji cɛmancɛ la." U ye faama bila bɔrɛ kɔɔ ka taa a fili ji dunmayɔɔ la. A ma segin tugun.

Ngoloba tora a ka faamaya la, ka den caman sɔɔ .

Nsiirin :

Malali

Bundugu jamana masake tɔgɔ tun ye Dubi ye.

Denke kelen pewu de tun b'a fe, n'o tɔgɔ ye Malali. Jamana in tun ka bon, wa a yirriwalen tun don kɔsebe. Nka nin san in na, ja nana don a kɔnɔ. U ye ko bee ke ka dese kolokoto. Masake ye ci bila a ka jamana dɔnnikelaba ma. O nalen, a y'a hami jira o la, n'o ye jamana jiko ye.

Dɔnnikela in y'a ka fileliw ke k'a fo masake ye, a denkenin kelen de ye jamana jiko saraka ye. O kana bila ka men tugun, kabini sinin fajiri, o saraka ka bo.

O kuma in ye faama hami, k'a jro. A y'a da, a ma se ka sunɔgɔ. A wulila ka mɔgɔ bila k'a yere terike Sama wele, ka kuma in da jira o la. O yere fana ka kodon tun ka bon. Sama y'i kante faama ma : "Malali te faga, sabu a bena ke masakɛba de ye don do.

Faama ko, n'a fora ko jamana ka jiko sirilen be ale ni na, an b'o ke cogo di ?

Faama terike ko : "an k'a laboli".

U ye Malali wele ka boliliko f'a ye. O y'i kan to a fa ma : "Ne be boli cogo di ? Jamana mako be ne na . A ye n faga walasa jamana ka kisi".

Sama y'a jaabi : "E fagali te ben sabu ibena ke masakɛba ye don do. I ka fanga be bonya n'i fa yere ta ye.

Malali ko : "Ni ne bolila, n fa n'a ka du bena ke cogo di ? Jamana denw bena mun fo ?"

A fa ko a ma : "O t'e ka sira ye, i be taa sisan".

O yoro bee, u ye Malali labo. A ma se ka bo ni fosi ye ni forokonin kelen ni berenin kelen te. A taara njan fe hali taayoro t'a la. A ye kungo mine n'a

kun ye. Sɔɔnin a ye tasumamene dɔ ye yɔɔjan fe. A surunyalen o la, a ye kumakan dɔ men : "Ne ye kungo in tigi de ye. 'Kana siran, n te fen k'i la. N y'a don i segennen don, i da ka sunɔɔ. Ni dudu jera i be taa i ka sira fe. Nka n be min jini i fe, i kana kojugu ke fen si la, i kana don dugu kɔɔ su fe, n'i ye mɔɔ degunnen ye, i ka deme don a ma.

O yɔɔ bɛɛ, Malali ye bugusonin dɔ jɔɔn ye a kerɛfe. Yeeten tɔnuna, a donn' o kɔɔ k'i da ka sunɔɔ. Dugu jɔɔn, a ye sira mine. A taamana kabini sɔɔma fo selifana. O waati, a ye sa dɔ ye sira kan. A girinna k'a ka-berenin kɔɔta k'a be sa in faga dɔɔɔn, kumakan in nana a hakili la. A y'i p. fo sa in sera a ma. O y'i kanto Malali ma : "E ma ne faga, sabu i ka ni, wa i-be hɔne. N be sakinkilisi d'i ma, wa n b'a jin' i fe an ka taa jɔɔn fe. Malali sɔɔna, a ye sa in ta k'a bil'a ka bore kɔɔ, u taara. Su be ko tuma min, a ye dugu kun ye. A taamana ka se sirasunba dɔ ma dugu in donda la, k'i sigi o kɔɔ. A b'o sigi la, fen dɔ mankan bɔra tu la jiri kɔfe. Waatinin tɔmena, fen dɔ were sigira sirasun in sanfe

Jaa su o su, suruku ni duga be na u ka sufe barow ke, ka kibaruyaw di jɔɔn ma, sabu u bɛɛ be ko don. Foliw bannen u ye masala damine. Suruku y'i kanto : "Ee ! mɔɔ suma be yan de ! Duga, e min be sanfe, e je te fen na wa ?"

Duga y'a jaabi : "E yere y'a don n dɔɔ suruku dije don o don mɔɔw be tilen jiri in kɔɔ yan. I b'a sɔɔ i nun b'o de la, n'o te mɔɔ te yan.

Duka ko : "Ee, mɔɔninfɔn te fosi don n kɔɔ duga. U be tilen ka girin, ka si ka girin fenjini na, ka sɔɔ sanu baden be nsira in wo la i kɔɔ yan".

Suruku y'a jaabi : "U t'o ye koyi !". A t'i ko Bundugu Duli ka jama kan. Olu be ka sa jikogɛɛya la kasɔɔ jiba dalen be masake yere ka so ju fe. N'u y'o yɔɔ sen dɔɔn u be ji sɔɔ.

Duga y'i kanto : "N dɔɔ suruku, sew kasira o tuma k'an ben sini !". U bɛɛ taar'u ta fan.

Malali ye nin kuma ninnu bæ men, k'u faamu kosebe. A y'i bolo don sira wo la ka ba ni daga do falen yen sanu na, k'o yeɛma a ka bore konɔ, ka wuli ka don dugu konɔ. O dugu masake y'a bisimila k'a bonya kosebe, k'a jin'a fe a ka si yen. Su fe, ka Malali to sunɔgo la, masake y'a ka jon do bila k'a ka bore ta k'o konɔ laje. U y'a soro o falen be sanu na tewu. O yoro bæ, u y'a kunu k'a ninika sanu in sorocogo la.

A ma kuma min ke, u ko nson don. U y'a datugu kaso la k'a ka sanubore in bila faama ka so konɔ.

Sanni ka dugu je, sa min tun be bore konɔ, o bora ka taa masake denmuso kin. Daga wulila sonkala ma ye. Dugu wulila k'a jo a sen kan sakinda fura jinini na. O kibaruya selen Malali ma, a ko sakinda fura b'ale bolo. A labora. A ye kilisi ke masake denmuso la yoro min, a n'o ka wuli k'i jo, si ma koroya si ye. O kera o keneyalen ye. Masake nisondiyara kosebe. O sɔnn'a ye.

O ye yafa jin'a fe ka borefasanu segin a ma, ka tila k'a denmuso d'a ma furu la ni jon ni nafolo caman. Malali y'a jir'a la k'ale yere ye denkelen de ye, a te se ka sigi yan. Masake sɔnn'o ma. Furu kera. Malali n'a muso seginna Bundugu. A y'a soro a fa ntanya na nka dugumogow y'a kunben ni bonya ni karama ye. Foliw bannen ko, a y'a jin'u fe u ka kolon sen ale fa ka so ju fe. O fora cogo min, o kera ten. Kolon sen ani ji ka poyi ka yoro bæ labo, o si ma koroya si ye.

Masaya dira Malali ma. Bundugu n'a kerfeduguw bæ farala jɔgon kan ka ke jamanaba ye. Here nana, jamana yiriwara ka teme korolen kan.

<<Ni siirin in labenna tubabukan na Elimani Kani fe. "J'aime lire" Bayan Presse.>> A bayelema na bamanankan na.

Nsiirin :

Nin kera masake do ye.

A dara a ka fanga n'a ka se bagaya la. Don do la, a tun b'a fe k'a laje n'a y'a soro a ka Masakeya dafalen don, n'a hakili ka bon ni bee ta ye : su fe, a y'i kanto a muso ma :

"Ne b'a fe ka jamanadenw koroba sinin ni jininkali naani ye. Nka n hakili la mogo te na se k'u jaabi soro". Muso y'i kanto a ma : "Ee Make ! o jininkali be yen mogo te min jaabi soro e kelen ko ?". Masake ko : "Hen ,o tuma e hakili la masakeya ye gansan ye wa ?". Muso y'a jininka o kuma in na. Masake ko : "Turu naani be digi musow kun,

n ba fe ka jama jinika olu koroba la". Muso ye masake nagen fo ka jaabi ninnu soro.

- turu folo : "Ke i muso fe nka kana d'a la."
- turu filanan : "Waliden te ke mogo den ye."
- turu sabanan : "Teri te masake la."
- turu naaninan : "Cekoroba ka ni du bee kono."

Masake muso y'i kali k'a te jaabi ninnu fo mogo si ye. Dugu jelen, u ye tabale gosi ka wele bila dugumogo bee ma. Jama dafalen, Masake ye jininkaliw da u tulo kan ko ni min sera k'u jaabi soro, a be joroba do kalifa o tigi ma . Jaabi ma soro o don. Masake ye dogokun kelen di jama ma bee k'i hakili jakabo . Jama jensenna. Dow dimina ko Masake y'u file kodonbali ye. Dow yere y'a file manamanakan ye. Masake terike do be yen, min n'a muso tun ka di kosebe. O konogannen sera a terike muso ma k'o jininka jaabi ninnu na, sabu a yere ka jate la masake be min don a muso ka kan k'o don. A y'a nagen

ni kuma duman ye, k'a neɓen ni sanu ye fo ka turu naani jaabiw sɔɔ. Dɔgɔkun dafalen, jama ye ɲɔgɔn sɔɔ fere la. Masake seginna kɔɔɔ in kan. Mɔgɔ si ma se ka jaabi in sɔɔ fo a terike min n'a muso ka di. Masake dimina. A ko sisan : "I b'a fe k'i keɲe ne ma, o tuma n b'i faga". A ye ce di mɔgɔɔfagala ma yɔɔ min a ka lamoden bolila ka bɔ jaama na k'i kanto Masake ma : "Ne ka duloki de b'a kannu, n b'a fe o ka bɔ sanni joli ka k'o la". Mɔgɔɔfagala y'i laben ka bese kɔɔta k'a be ce kantige yɔɔ min, cekɔɔba do y'i sɛnsen ka se Masake ma k'i ɲɔngiri ka fugula bɔ a kun na ka Masake deli. Masake ko a ma : "Kunsije koson n be yafa". Masake sɔɔla k'i kanto jama ma : "ɲininkali ninnu kelen-kelen bee waleyalen file kene kan". Wa nin ka kan ka ke ladilikan ye bee ma.

- Min ye jaabiw sɔɔ, o ye ne terike ye.
- Min y'a fo a ye, o ye ne muso ye.
- Min y'a ka duloki mine ce la, o t'a woloden ye.
- Min yere y'a kisi, o ye cekɔɔba ye.

Nsiirin :

Muju

Nin kera donsokε dɔ ye.

Donsokε in muso jiginna denké la. O y'a sɔrɔ fosi tε donsokε ni Ala cε. Ni faantanya tε fila ye donsokε ta tun ye kelen ye.

Donsokε kɔnɔgannen sera jɔfeerela ma. A kɔ : <<Nteri ne muso bangerā denké la, fosi dun tε ne jigiya la, i tε jε n mā, ka jɔ dɔnɔn jurudon n na ?>>.

jɔfeerela y'a jaabi : <<E m'a fɔ foyi t'i bolo wa ? O tuma e bε se ka ne ka juru sara cogo juman ? N tε se, bɔ n da la !>>.

Donsokε jigitigelen ye senékela segerε. A y'i kant'o ma : <<Nteri, i tε jε n ma ka jɔ murenjε fila jurudon n na ? N muso ye denké sɔrɔ, nka se tε n ye, dabali tε n ye>>. Senékela ko donsokε ma : <<E faantan jεfaraje, ni ne y'o d'e ma, e b'o sara n'i jurumu ye wa ? A tε n bolo, a kumakan juman tε n da !>>.

Donsonkε jigi waarola tugun. A y'i sigi k'i miiri a ma minεcogo sɔrɔ nin ko la. A ye Ala minε ka taa so, k'a ka marifa ta ka don kungo kɔnɔ. A tilenna yaala la, ka si yaala la, a ma sogo ye kuma tε ka dɔ faga. A ma sɔn ka segin so, a y'a kε taa o taa ye.

Muso mεenna a m'a cε ye, a kɔnɔganna. Ala ni dusukasi, a wulila ka taa a faso la. A y'i dantigε a masaw ye ka don kuma na k'a fεrεfεrε. Fa dimina, ka dimi, ka dimi. A nan'a hakili fara jɔgɔn kan k'i kanto a denmuso ma : <<Nden, i janina fo

k' a fɔ k'i janina . Furu ma dabɔ nin kama. N'a tɛ se i kɔrɔ, an b'i di cɛ wɛrɛ ma.>>

Denmuso ko a fa ma : <<Ne nakun t'o ye, tije don furu ye jigi ye, a dabɔlɛn tɛ jani kama, nka, furumusɔ bɛɛ ka kan ka sɛgɛn kun, ka jani muju furu kɔnɔ. Ne nakun ye jɔko ye, ni ne y'o sɔrɔ o na dɔ bɔ ne ka jani na>>. Fa ye jɔ dɔ d'a ma k'a bilasira.

Tile fila o kɔ, tasuma donna dugu kɔnɔ ka tijɛni kɛ,o ye tijɛni dan ye.

Ja fana faral'o kan. Baloko nana gɛlɛya dugu kɔnɔ fo mɔgɔw y'a daminɛ ka dugu bila.

Nin bɛɛ la donsokɛ ma ye. Kalo kelen tɛmɛna, filanan tile wolonwulanan donsokɛ fatɔlama donna dugu kɔnɔ. Mɔgɔw y'a lajɛ u m'u dɔnyɔrɔ y'a la.U bolila. A muso de y'a dɔn, o bolila k'a kunbɛn. A y'i kant'o ma :<<jigiya bɛ n kɔ>>. Foliw bannen, muso donna dugu kɔrɛw la k'o fɔ a ye. Donsokɛ ko : "Nin tɛ baasi ye". A tilala k'a mɛɛnkun jɛfɔ a muso ye. A ko kɛlɛ donna ale ni sogo dɔ cɛ. Saba miniyan min ye jine ye, o bɔra ni sanuba ye k'o d'a ma. A n'o de jigina so.

O kelen a sera dugu mɔgɔkɔrɔbaw ma u ka wotorotigiw bila ka taa balo jini ka n'a di dugumɔgɔ bɛɛ ma. Donsokɛ y'a muso n'a denke kɛ baana ye.

Minnu tun ye juguya k'a la, a y'olu sara ni puman ye.

Nsiirin :

Juguya

Nin kera du do ye. Ce sara, a ma men muso folo fana sara k'a den naani to a sinamuso bolo : npogotiginin kelen ani ceman saba. Den fosi tun te sinamuso in bolo. A tun ka jugu, o ye juguya dan ye. A juguya kojugu, cemanninw korobayalen taara tunga fe k'u dogomusonin to yen.

Don do, muso ye filen ta k'a be taa jita. A selen ba la, a y'a ka filen fa. A ko a b'a jun, a desera. A ko : "Jon de be na ne dema ka n jun?". Bama bora ji kono k'i kanto : "Ne b'i jun n'i be son k'i dennin kelen di n ma." A ko ; "O te baasi ye, n b'a d'i ma. Ni su kora, bee dalen ko, i be na n ka so. I be dennin soro tigajiran na."

Dennin kelen ka bama nakan men, a bolila ka taa da gosi : "Ma, Ma, da yele, fen do be n ko!". Ba ma son. Dennin ye da gosi ka desera, ka kule ka segen, muso jugu in ma da yele fiyewu fo bama nana a soro yen k'a kunu ka t'i d'a no la ba kono.

O su bee, korokew bee la dogonin y'i to tunga fe ka sugo ko bama y'u dogonin kunu. Dugu jelen, a ye sugo in lakali a korokew ye. U bee jorola, u benn'a la k'u ka taa so. O yoro bee, u y'u laben ka sotaasira mine. U taara, ka taa, ka taa fo ka na se u ka dugu bada la, o y'a soro ba falenba don. U bee la dogonin ko : "Ne be n senkonin turu dugu la ka baji bee sama". Cemaneta ko" : "Ne be bama bo tow cela k'a kono fara k'an dogonin labo". Sabanan fana ko : "N'aw sera k'o ke, ne b'a ni segin a no la. Bee y'i ka fota ke : min k'a be ji sama, o ye ji sama, min k'a be bama bo tow cela k'a kono fara ka dennin labo, o y'o ke, min k'a be a ni segin a no la, o fana y'o ke.

O bee bannen ko, u y'u dogonin ko k'a je, k'a bila u je ka taa so. Sanni dennin korokew natuma ce, sinamuso jugu in ye u ka wulukaba kunci k'o su don so kofe walasa ni korokew nana a be se k'o jira olu la k'o ye u dogonin kaburu ye. Korokew y'u dogomuso dogo yoro do la ka taa so. Bamuso y'u bisimila. A k'u ma : "Aw dogomuso bana nin y'a tile saba ye, a kaburu file so kofe". O yoronin bee u ye daba ni pelu ta k'u be taa kaburu walaka k'u je da u dogomuso su kan. Muso ko : "O te ke".

U m'o lamɛn. A y'i kanto : "A dun ka kɛ aw fa ka wulukɛba ye dɛ !" U ko :"
An tɛ wulukokuma na. U ye kaburu walaka ka taa bɔ wulusu kan. U ye
wulusu segin a nɔ la. U taar'u dɔgɔnin nɔfɛ ka na. Muso jugu in jɛ su o kan, a
maloyara fo ka damatɛmɛ. A maloyakojugu fɛ, a yɛɛmana ka kɛ dimɔgɔba
ye ka fiɲɛ kɛ a yɛɛnso ye.

Poyiw

Poyi : Musow

Don tɛ wele don na.

Don bæ n'a dugujɛkan don.

Hun! Musow kan bɔra !

Jɔn de bæ kelenya sabati du kɔnɔ,

Ka bɛn sinsin jamana kɔnɔ?

Jɔn de bæ dusu don maa kolon na,

Ka mɔnɛ bɔ dɔkɛla la ?

Ka fanga bonya, k'a tanga?

Anw hɔrɔnmusow,

Anw danbetigiw.

Anw taafetigiw de bæ niɪ bæ kɛ.

Musow kan bɔra,

Anw ko kankelentigi,

Anw ko laadiriya,

Anw ko baaranumanke.

N badenw, Musow kan bɔra,

N'aw y'u lamine, aw tɛ malo.

Nin poyi sebenna Desanburukalo san 1990

Poyi : Cɛya

Nteri, cɛya ye koba ye,

Nteri, cɛ ye fɛn labatota ye.

Nteri, cɛya bɛ dɔw dakan na,

Nka dɔw bɛ cɛya karaba.

Mugu ni kise tɛ mɔgɔ kɛ cɛ ye,

Kala ni taman tɛ mɔgɔ kɛ cɛ ye,

Dadiya ni cɛya tɛ kelen ye,

Garisɛgɛdiya ni cɛya tɛ kelen ye,

Cɛya, cɛya, ko gɛlɛnba.

Bɛɛ tɛ se ka kɛ cɛ ye.

N'i jɔnna i yɛrɛ la,

N'i ma da i yɛrɛ la,

N'i mujunen tɛ,

N'i karilen tɛ,

Ni dusu t'i la,

N'i siranna i kɛlɛjɔgɔn jɛ,

N teri i tɛ cɛya sɔrɔ.

N teri i jija, i jija walasa i ka kɛ cɛ ye.

Poyi : kalansen kura

Ee ! kalansen kura, jɔn nana n'i ye ?

E kɔrɔ ye mun ye ?

Dɔw ko k'i ye balikukalan de ye.

E tɛ o ye.

<< Ne de bɛ to bamanankan na

Ka tubabukan lasɔrɔ.

N bɛ denmisɛnw hakili dayɛɛ.

N b' u dege ko caman na.

N bɛ nin kalan fila bɛɛ kɛ ɲɔgɔn fɛ

ka dɔnniya nɔgɔya,

ka ko waleyataw faamuyali nɔgɔya,

ka fasokan ni walikan kɛ baarakɛminɛnw ye.

N kuntilenna ye ka kalan kunfɔɔ nɔgɔya.>>

An n' an jija i la walasa i ka nɔ bɔ.

Poyi : yeelen dugabali (I)

Ne ma fen wεε fɔ kalan kɔ,

I y'an kalan n'an ka kanw ye,

Hɔrɔnya kenεba kan

kunnawolo kenεba kan.

N'u ko balikukalan,

Ne ko kalan ;

N'u ko morikalan,

Ne ko kalan :

Nansarakalan, kalanje.....

Kalan ma bɔ kalan na.

Fasoden cεmanw ni musomanw,

Denmisεnw ni maakɔrɔw,

kalanbaliya ye dibi ye,.....

Dibi min ka bon ni su dibi fin ye,

An bεε ka wuli k'an cεsiri kekekekeke,

Walasa kenεya ka sinsin,

Dunkafa ka sabati,

Sɔrɔ ka yiriwa.

Jamaba in ka diya ntaman-ntaman

kalan jansa file, wa aw bonya file.

Kayido Sadesi, Bananba

Poyi : Yeelen dugabali (II)

I fofu i ko miniyandonso, ka yɔrɔ bɛɛ minɛ.

I woyo i ko baji, ni barika ye.

O ka kɛ dannisanji ye.

Ji nafama,

Jigitugu ji, nɛɛma ji, hɔrɔnya ji.

Kalan, hakili masiri,

kalan, jɛtaa kalamɛɛ,

kalan, nɛkun garisɛɛ,

kalan, dɔnniya baju,

kalan, yɛɛdɔn jujɔn.

Kalan, miiri ni taasi sinti,

kalan, n bɔ dibi la.

Dibi min ka bon ni su dibi fin ye,

kunfinya dibi,

kalan, tile binbali,

kalan, kalo dabali

kalan, dolo dogobali,

kalan, yeelen dugabali,

N y'i kanu kɔrɔn fɛ,

k'i bato tilebin fε.

K'a jini k' i dɔn banin ni baba fε.

Fo k'i dɔnlasaa.

Kodɔn bɔra e de la ka kε hεrε ye,

Bawo i nasira ni taasira ka ca.

Kalan, kunnadiya kɔnɔba,

I kamanw fεnsε...

Kayido Sadesi, Bananba.

Poyi : Jamu :

I ni ce !

Nteri, i jamu fɔ n ye

Jamu duman ?

N ko Keyita !

I lawalisinbon !

N ko Jara !

I Kolobakari ! ani nsenmesusu !

N ko Kulubali !

Mansa Kuru ni Mansa Ganda !

N ko Tarawele !

Turamakan ni Kankɛjan !

N ko Fofana !

Fofana Kanijo !

N ko Jabate !

Jabate Sanusumajeli !

Halisa i jamu fɔ !

Jamuko tɛ ko lankolon ye !

Jamu bɛɛ n'a bɔyɔɔ !

Wuli k'i jo

ka ladamuni ke n'i jamu ye.

Waso n'i jamu ye!

Kana fili i yere ma!

Ba t'i ban konin na de!

Ji bee n'a bolisira don!

Ba ka bon, koji ka farin!

I ni ce!

Be n'i jamu!

YALA

JARA

Balikukalan Baarada, Bamako

Nin poyi in sebenna san 1996.

Poyi : Muju !

Muju ! Muju n teri !

Muju ! Muju n baden !

Muju ! Muju n kanujogon !

Bilanjogonfe man ji,

Tajurusara man ji ;

Dow ko : ni fali y'i tan,

N'i m'i ta sara

k'i ye fugari ye ;

I kan'o lamɛn

O ye mogolafilikuma ye.

Ni fali y'i tan,

N'i y'i ta sara,

I ker' a jogon ye.

Nteri,

N'a y'a sen jo i sen kan,

A ba a korɔ,

Nalonma don.

N'a y'i neni,

I makun,

Yerɛdɔnbali don.

N'a k'a bi gosi,

Boli ka bɔ yen,

Fatɔ don.

N'a m'i waleɲumandɔn,

A to yen,

A sɔnfɛn ye fini ye,

N'o farala

Fijɛ b'a kɔ fiyɛ.

Fajala   Kamisoko

Balikukalan baarada, Bamako.

Nin poyi in sɛbɛnna san 1988

Danɛlatulon

Danɛlatulon : 1

A'ye danɛ ninnu jini k'u faga :

Dalenw

1- sagajigiba	1 - surafana
2- basa -	2 - gari
3 - sawa	3- ami
4- tiga	4 - yateyɔɔ
5- bere	5 - Isa
6- faamuya	6- Bamaka
7- kɔɔri	7 - Awa
8- sɛ	8 - kisa
9- maratɔ	9 - sama
10- sɔɔɔ	10- baba
11- ɔɔɔbu	11- fana

s	a	g	a	j	i	g	i	b	a	s
u	b	a	s	a	z	n	s	a	w	a
r	w	r	k	t	i	g	a	m	a	m
a	b	i	b	e	r	e	o	a	k	a
f	a	a	m	u	y	a	w	k	i	p

a	b	a	k	ɔ	ɔ	r	i	ɔ	s	ɛ
n	a	m	a	r	a	t	ɔ	t	a	n
a	t	i	s	ɔ	r	ɔ	b	u	l	s

Kɔɔsili : Dajelatulon in be se ka ke cogoya caman na.

Misali : Katimu be ke walanba kan. Daje jinintaw be seben a kerefe. O dajew be jini katimu kɔɔ, ni kalanden ye min ye, a b'o jira ka tila k'o faga dajekulu sebenenw kɔɔ (jɔlenw ani dalenw).

Dajew te seben katimu kerefe fɔɔ. Kalanden mana daje min ye katimu kɔɔ, a b'o seben kerefe, fo ka dajekulu dafa.

Karamɔɔ mana kecogoya were sɔɔ, a be se k'o ke.

Danɗelatulon : 2

1) Jamana o jamana, n'i y'a bolen ye nɔgo la, i b'a soro fasokan de kera a ka baarakeminen ye.

Danɗe ninnu be kumaseɓen kɔnɔ wa ? dugu, jamana, nɔgo, yeremahɔronya, soro, baarakeminen, bolen, kalan.

Misali :

dugu

jamana

nɔgo

yeremahɔronya

soro

baarakeminen

bolen

kalan

2) A'ye soninw lafa ni tɔgɔw ye :

* dugutɔgɔ : misali

* mɔgɔtɔgɔ :

* jiiritɔgɔ :

* bagantɔgɔ :

* kɔnɔtɔgɔ :

Min ni min be taa, a y'olu bolo di jɔgɔn ma.

Dapɛlatulon : 3

1 - Seli bɛ k'a kɔnɔ

2 - A bɛ sɛnɛ fala kɔnɔ

3 - kun' bɛ di n'a ye

4 - bana don

5 - kibaruya bɛ mɛn a la

6 - sufɛ a bɛ bɔ sanfɛ

Baara bolodalenw

Baara bolodalen kuntaala surun : Safunε dilancogo

Kalanso : 3 nan

Kuntilenna : Kanlanden ka kan ka se safunε dilan na.

Nafaw :

- Ka denmisεnw dege bololabaara la.
- Ka dε bε musakaw la.
- Ka se jatemine ni sumani na.

Laadilikan :

- A' y'a farikolo fan bεε tanga katanin ma.
- A kana se aw kεnε, bawo a bε se ka mεgε faga.

Safunε dilancogo :

Minεnw : manatasa, palan, barama, litirikelenjifilen, bere, muru, mana, teme, dumunikekutu, muulu, kariton.

Dilannifenw :

- Tulu (situlu, tigatulu, ntentulu, ken, litiri 7)
- Ji litiri 7.
- Katanin kilo 1.
- gomi kutupe 2.
- Farinimugu kutupe 2.
- Kεgε cεmi 2.
- Barikatigi foroko 1.

- Latikolɔn tulumɔ.

Dilancogo :

- Tulu bɛ yeele k'a kasa tige (wusulan, lemuru) ka bila a ka suma.

- Katanin bɛ bila ji litiri 4 na k'a yeele.

Farinimugu ni gomi bɛ kɛ minɛn kɔnɔ k'a nɔɔni ni ji litiri saba ye, k'a
sɛnsɛn manatasaba kɔnɔ.

15 - Kataninji bɛ yɛlɛma o la k'a lamaga ni bere yɛ ka taa fankelen fɛ sanga
ɲɔɲɔn bolo man kan ka segin.

- O kɔ tulu bɛ kɛ a la dɔɔnin-dɔɔnin, k'a lamaga sanga 20 ɲɔɲɔn, ka
kɔɲɔ, barikatigi ani latikolɔntulumɔ dɔɔnin bɛ k'a la, k'a lamaga kɔsɛbɛ
f'u bɛɛ ka don ɲɔɲɔn na.

- Mana bɛ fɛnsɛ karitɔn kɔnɔ, ka safunɛji yɛlɛma a kɔnɔ, k'a bila suma
na, fiɲɛ k'a fili a ka simi.

- N'a kolo gɛlɛyara, a bɛ firi mana dɔ kan k'a tige-tige ni muru ye, k'a
kɛ safunɛkunw ye.

Baarakɛtaw

Kulu fɔɔ :

- Dɔrɔmɛ 300 fili. A' bɛ taa sugu la ka fɛn ninnu san : tulu litiri 7, gomi dɔrɔmɛ duuru, kɔgɔ dɔrɔmɛ 2, farinimugu kilo tilance, barikatigi foroko 1.
- A' bɛ n'u di kulu 2 nan ma.
- A' ka sugulamusakaw bɛnna joli ma ?
- A' seginna ni joli ye ?
- A' b'o jatesigiw kɛ, k'a ka sugulataa in kunnafoniw bɛɛ sɛbɛn, ka n'u jɛfɔ.

Kulu filanan :

- Aw bɛ tasuma mɛnɛ, ka barama sigi a kan, ka tulu bila a kɔnɔ, n'a bilenna, a' bɛ wusulan walima lemuru dɔ kɛ a la k'a kasa tige, ka sɔrɔ k'a jigin, k'a sigi a ka sumaya.
- A' bɛ ji litiri 4 suma k'o kɛ palan dɔ kɔnɔ, ka katanin bila o la a ka yeele.
- A' bɛ ji litiri 3 suma k'o kɛ palan wɛrɛ kɔnɔ ka farinimugu kutujɛ 2 ani gomi kutujɛ 2 k'o la, k'a nɔɔni, k'a sɛnsɛn manatasaba kɔnɔ.

Kulu sabanan :

- A' bɛ kataninji ani farinimugu ni gomiji minɛ kulu 2 nan fɛ.
- A' bɛ kataninji yɛlɛma farinimugu ni gomiji la manatasa kɔnɔ, k'a lamaga ni bere ye ka taa fankelen fɛ sanga 15 jɔgɔn, bolo man kan ka segin.
- A' bɛ tuluji k'a la dɔɔnin-dɔɔnin, k'a lamaga sanga 20 jɔgɔn, ka cɔmi 2 ani barikatigi foroko 1 k'a la k'a lamaga kɔsɛbɛ, f'u bɛɛ ka don jɔgɔn na.

Kulu naaninan :

- A' bɛ mana fɛnsɛ karitɔn kɔnɔ, k'a bila suma na fiɛ k'a fili a ka simi.
- N'a kolo gɛlɛyara, aw b'a ta k'a firi mana dɔ kan.
- A' bɛ muru ta k'a tige-tige, k'a kɛ safunɛkunw ye.

Baara babolodalen kuntaala jan :

Kalanyɔɔ nako

I Baara kun fɔɔ :

Baarakeminɛnw ni magɔɔɛɛnw

Dabaw, pikiw, peluw, buruyɛtiw, arosuwariw, yagurilanw, palanw, pensiw, Kɛɛ lankolon (60 X 50), fɛɛɛnamafagalan kilo 15. nɔgɔ, komiteri.

Fɛɛ minnu wajibiyalen don : Kɔ, kolɔn wɔɔɔɔɔɔ

Kuntilenna jɔɔjɔnw

- Kɔɔɔɔ fɔɔaw ni kɔɔɔɔ ɛɛɛɛɛɛaw
- Kalanɛ waleyata.
- Jate.
- Fiziki.
- Senɛkalan

Baaraw tilali kalandenw ni jɔɔɔɔ ɛɛ, kuluw sigili : U bɛ sogin, faamuyali sira fɛ.

Nako nafaw :

- Ka balokɔɔuman sabati.
- Ka kalanyɔɔ warikɛsu jidi.
- Ka kalansenw kɔɔkɔw waleya.
- Ka se ka kuntilenna jɔɔɔɔnw tiimɛ.

Baaraw waleyawaatiw :

K'a ta ɔkutɔburukalo tile 15 k'a bil'a tile 30 la : nako sinsanni ani tɛɛɛnw labɛnni.

K'a ta desanburukalo tile fɔɔ k'a bil'a tile 15 la ; o ye siyɛɛlamɔɔɔɔɔɔw ladonni ye.

K'a ta desanburukalo tile 16 k'a bila marisikalo tile fɔɔ la, o ye turuli, ladonni ani senɛɛnw bɔli n'u feereli ye.

Dajɛsɛbɛn

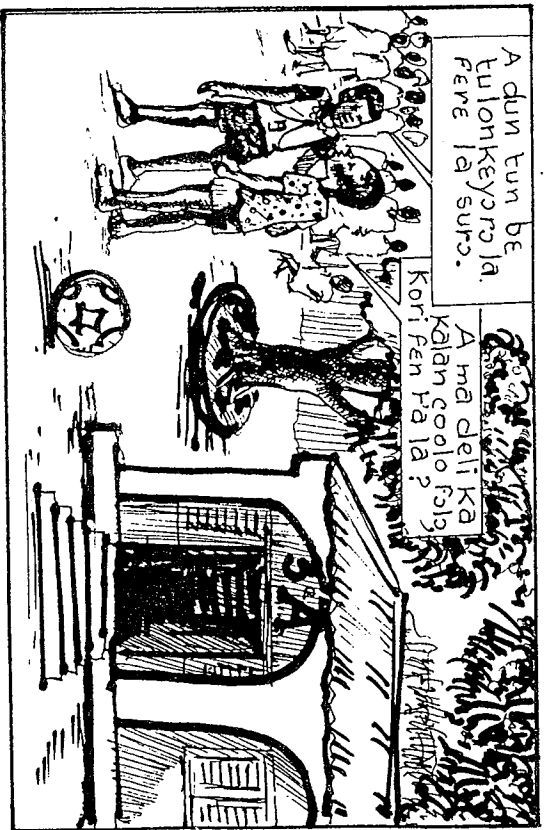
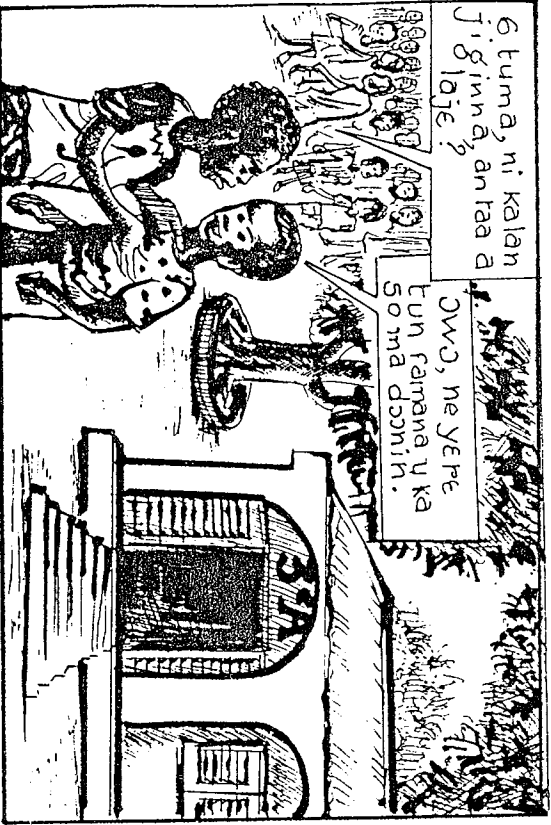
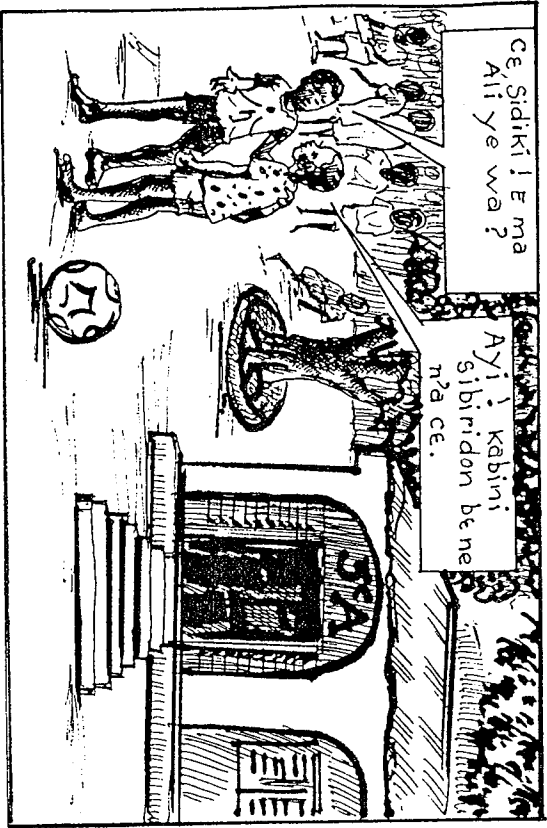
Lecture.....	Kalanjɛ
Leture découverte.....	Kunnafonijinikalanjɛ
Lecture rapide	Kalanjɛ teliman
Compréhension à l'audition.....	Kɔrɔfɔ mɛnta
Dialogue.....	Kumajɔgɔnya
Bande dessinée parlante.....	Ja kumama
Texte documentaire.....	Dɔnniyamasalabolo
Fait divers.....	Lakalitaw
Jeu de mots.....	dajɛlatulon
Discours écrit	Kɔrɔfɔ sɛbɛnta
Discours oral.....	Kɔrɔfɔ fɔta
Exercice.....	degeli
Exercice écrit	degeli sɛbɛnta
Exercice oral	degeli fɔta
Calcul.....	Jate
Solution.....	jɛfli
Opération.....	Jatesigi
Résultat.....	Sɔrɔlen
Réponse.....	jaabi
Problème.....	Jatepini

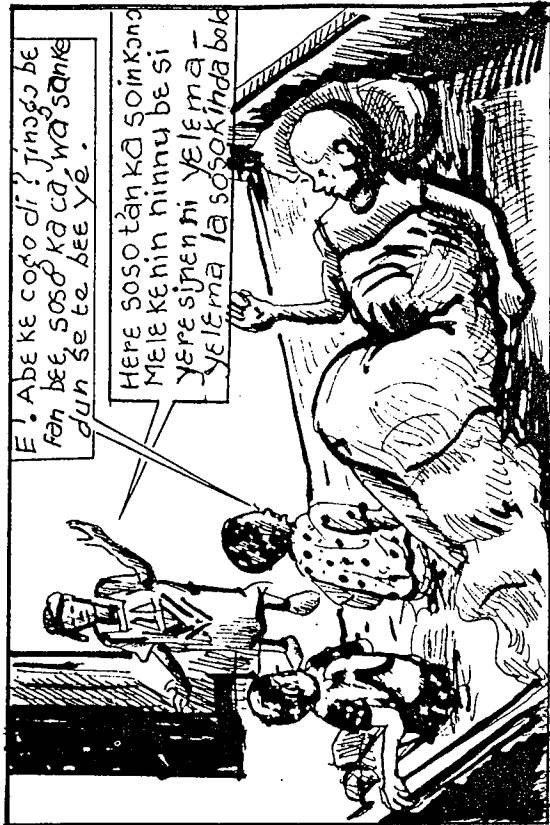
Discipline.....	kalan suguya
Leçon.....	kalansen
Arithmétique.....	Jatekalan
Géometrie.....	Kenesumankalan, cikalan
Physique.....	Fiziki
Agriculture.....	Senε
Dessin	Nataliye
Systeme métrique.....	Sumanimaben
Histoire.....	Tariku
Géographie.....	Jamanakalan
Conte.....	nsiirin
Science narurelle.....	kolsilikalan
Morale.....	ladamuni
Rythmique.....	farikololadamu
Instruction civique.....	jamanadenyakalan
Grammaire.....	sariyasun
Exercices sensoriels.....	fenw lasaali
Projet.....	baara bolodalen
Grand projet.....	baara bolodalen kuntaala jan
Petit projet	baara bolodalen kuntaala surun

Liste des élèves	kalandenw tɔgɔw
Tableau des objectifs.....	kuntilennaw katimu
Boîte à image	jabaranin
Fichier thématique.....	kumaskunmarayɔɔ
Fichier lexical.....	daɲɛmarayɔɔ
Coin bibliothèque.....	gafemarayɔɔ
Coin bricolage.....	minɛnmarayɔɔ
Boîte aux lettres.....	batakibara
Préparation de la leçon.....	kalansenseben labenni
Durée.....	kuntaala
Objectif.....	kuntilenna
Objectif spécifique.....	kuntilenna jɔɲjɔɲ
Thème.....	walanda
Evaluation.....	kiimɛni
Préévaluation.....	ɲɛbilakiimɛni
Strategie.....	fɛɛɛw
Déroulement(démarche pédagogique)	
de la leçon.....	kalan taasira
Pédagogiaue Convergente.....	Kalansen kura

Ja kumamaw ni kumantanw

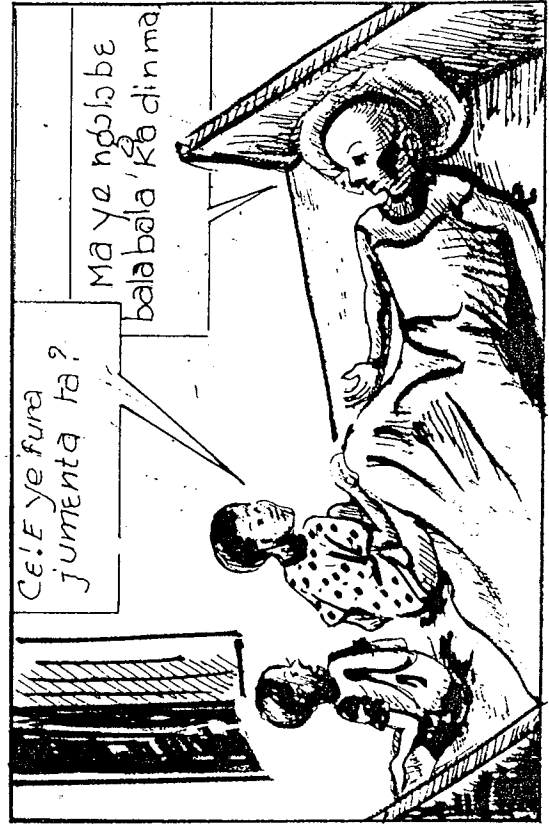
Sumaya

E! Abe ke cofo di? Jiraga be fen bee soso ka ca, wa sanke dun se te bee ye.

Here soso tanka soinkona Mele kehin ninny be si yere sinen ni ye lema - ye lema la sosokinda babo

Ce! E ye fura jumentu ta?

Ma ye ngolobe balabala ka dinma.

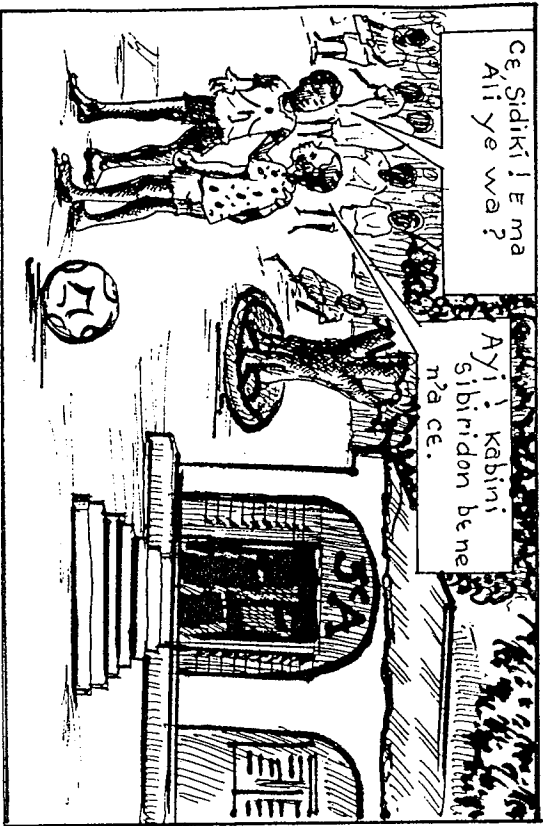
Ee Ali! Ebunbunnen be filigon in na, Munbilla?

An farala jiragan na daron neng kamila ne na ahi kunkolodimi ge fen, wa shafanaga

Karamaga dun ya fsan ye ko soso de be sumaya bila magbala Alitahin te fosi ye ni sumaya te.

Sumaya

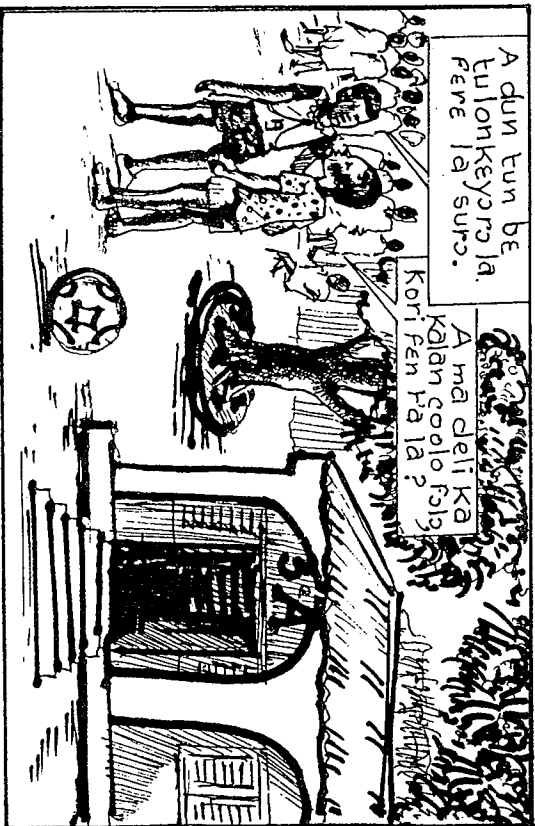
Ce Sidiki ! E ma
Ali ye wa ?

Ayi ! Kabini
sibiridon be ne
na ce.

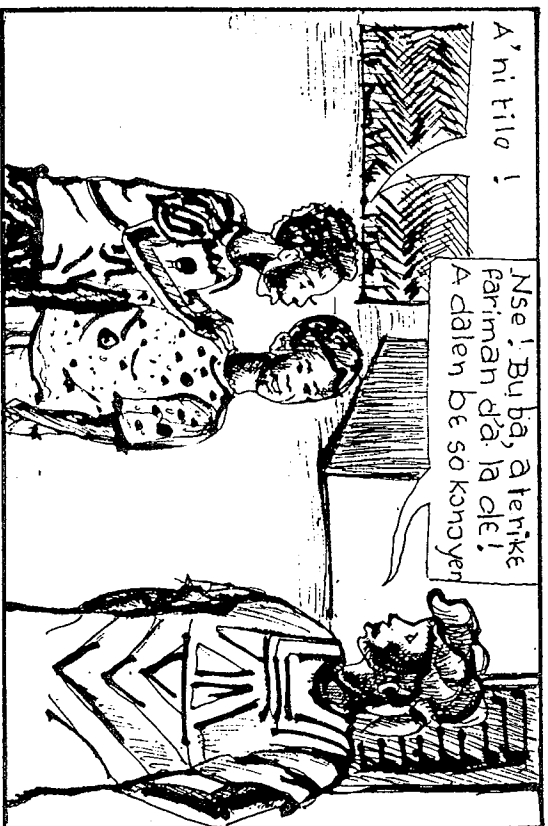
6 tuma, ni kalan
jiginna, antaa a
lajfe ?

Owa, ne yere
tun farmana u ka
so ma dsohin.

A dun tun be
tulonkeyar ja
fere la suru.

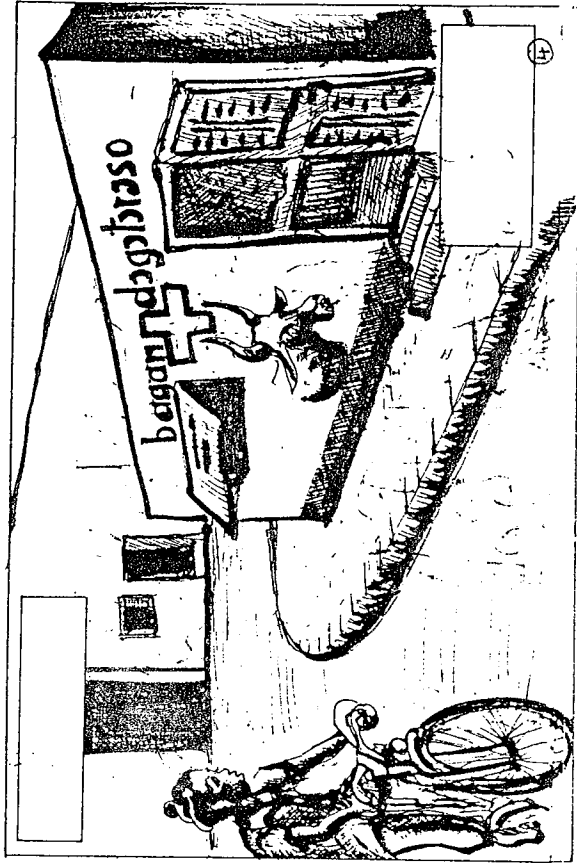
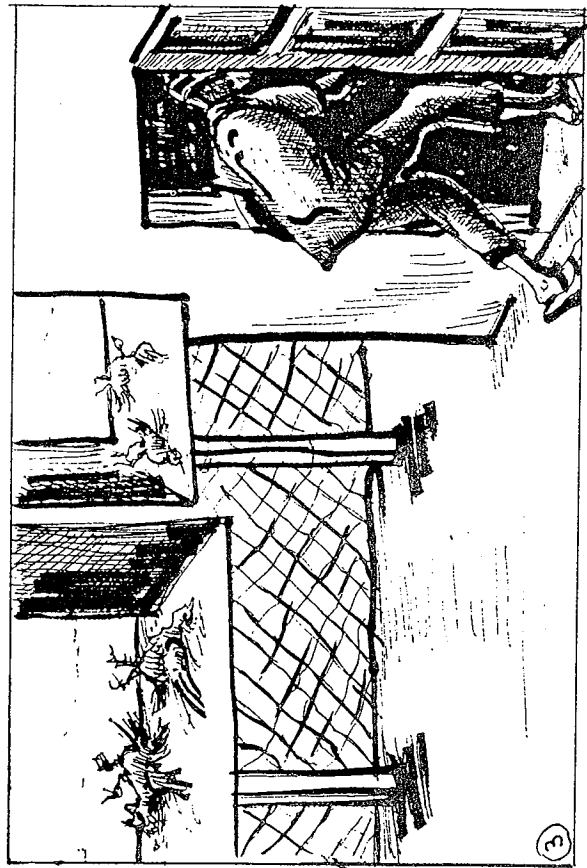
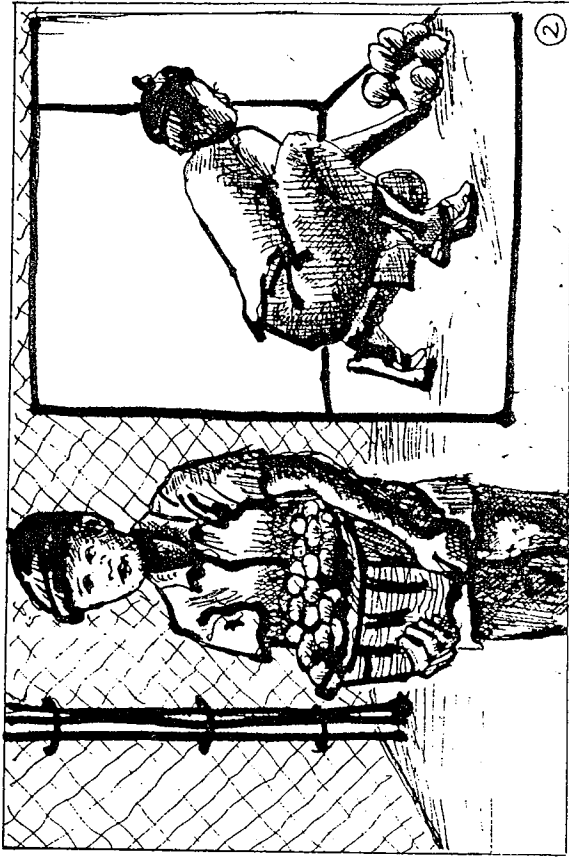
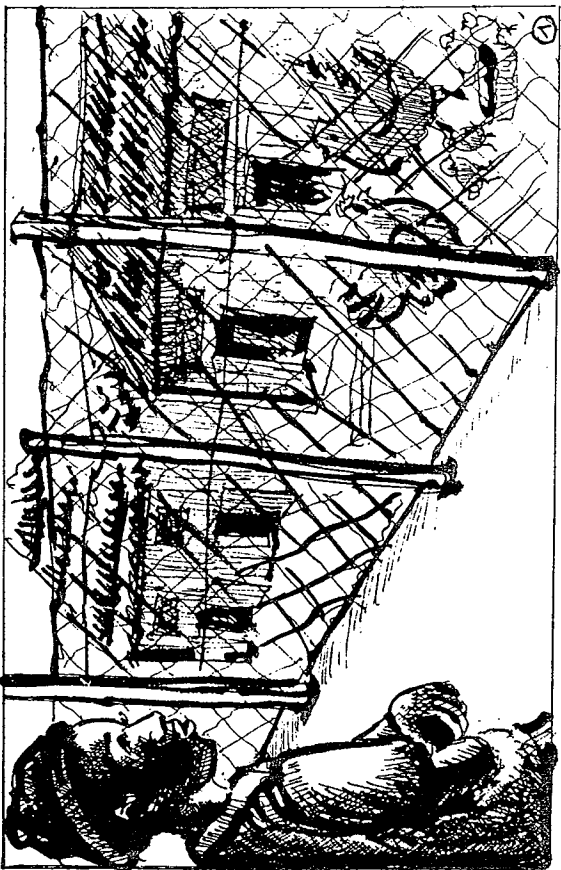
A ma deli ka
kalan goolo faly
Kori fen ya la ?

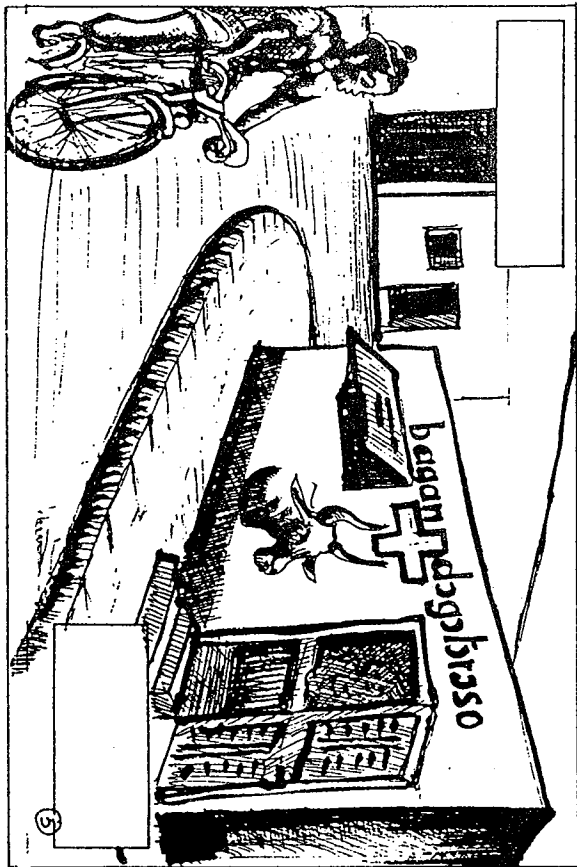
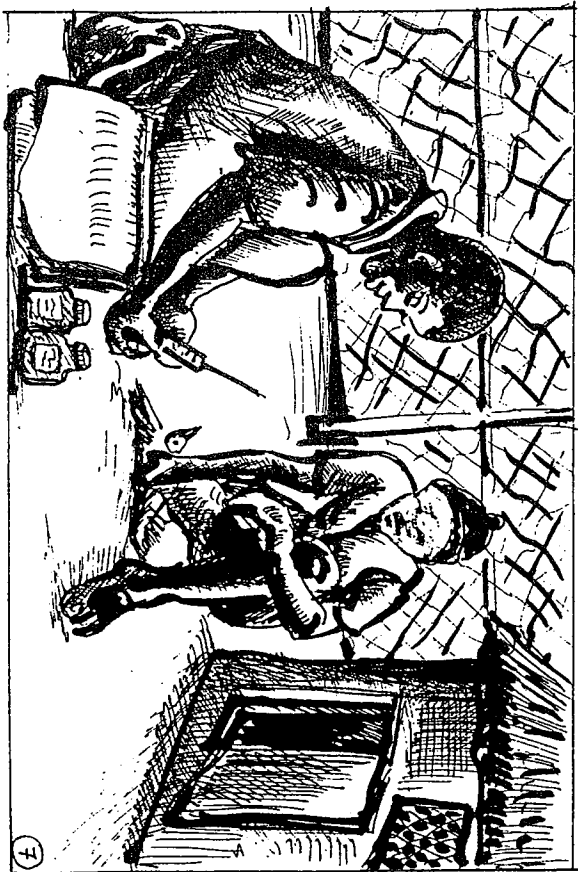
A'ni tilo !

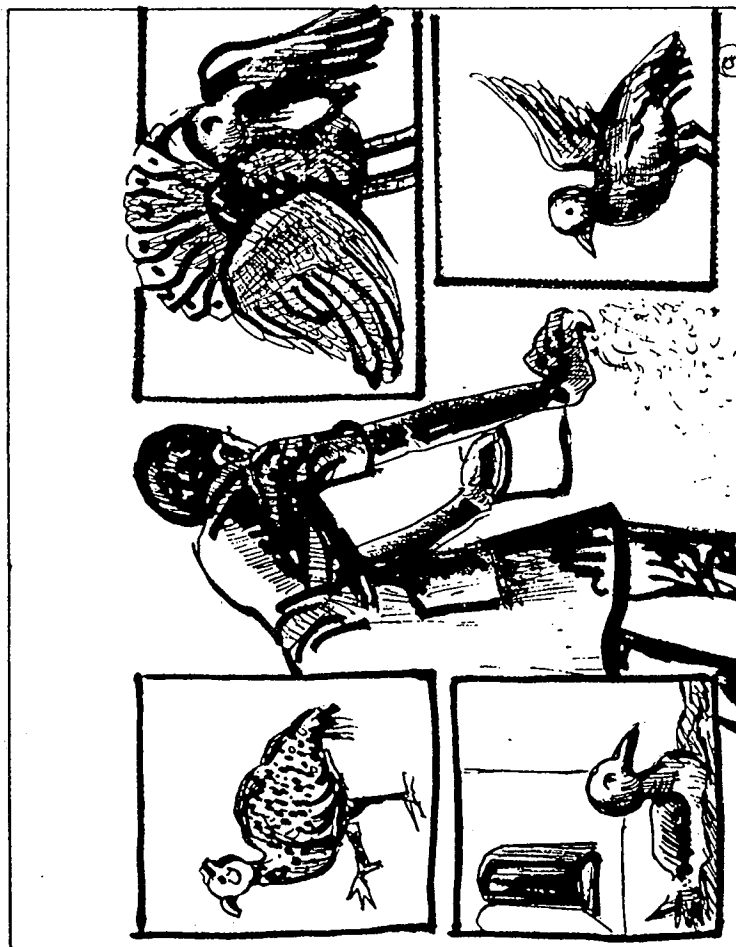
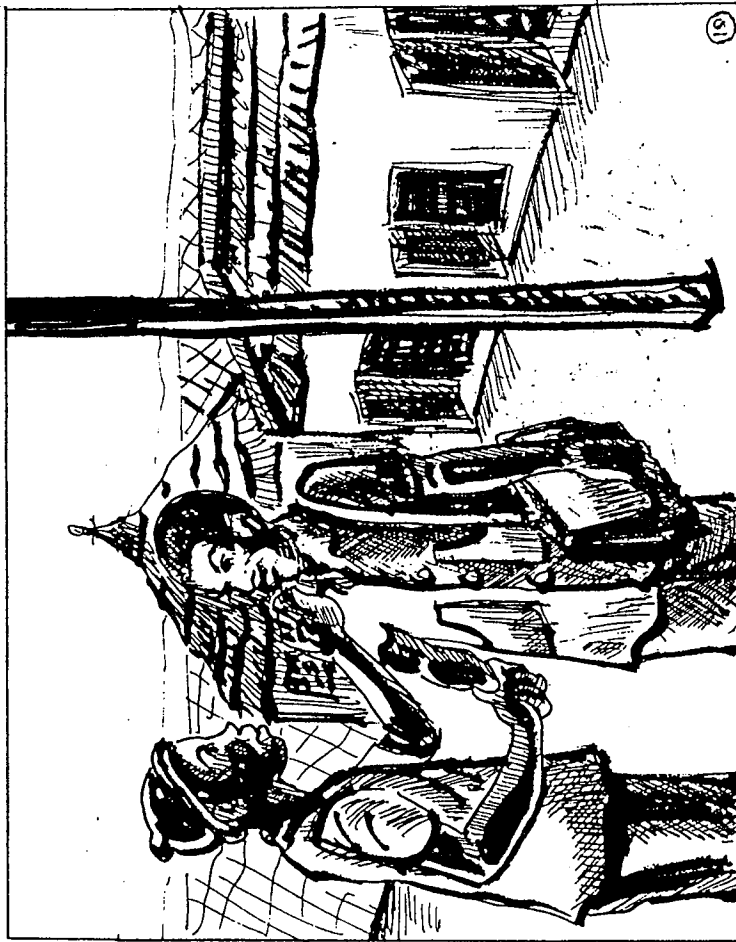
Nse ! Bu ba, a tenike
fariman da: ja de!
A dalen be so koyayen

Konkladon

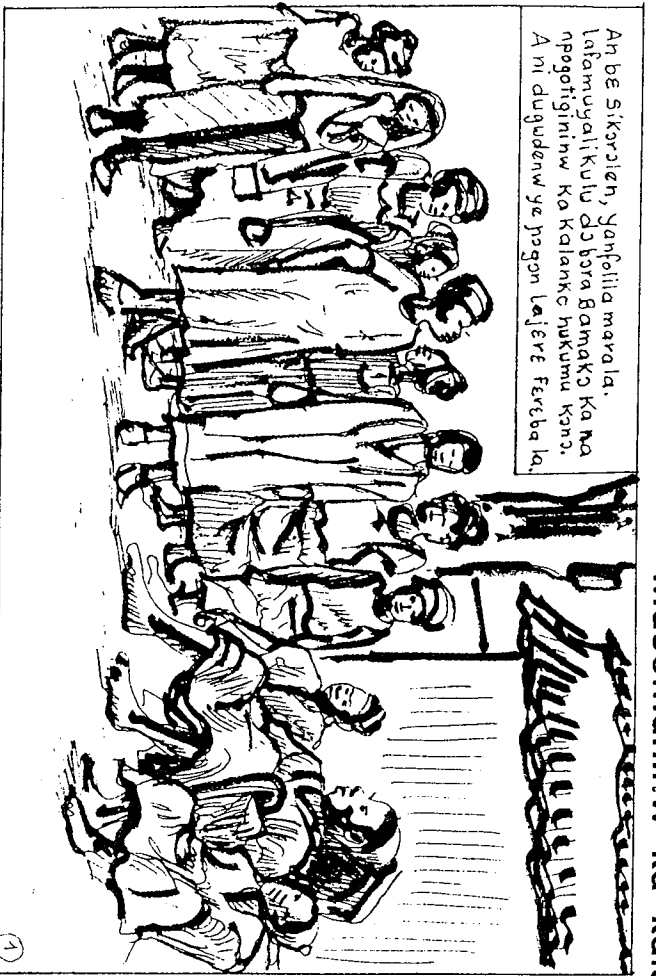

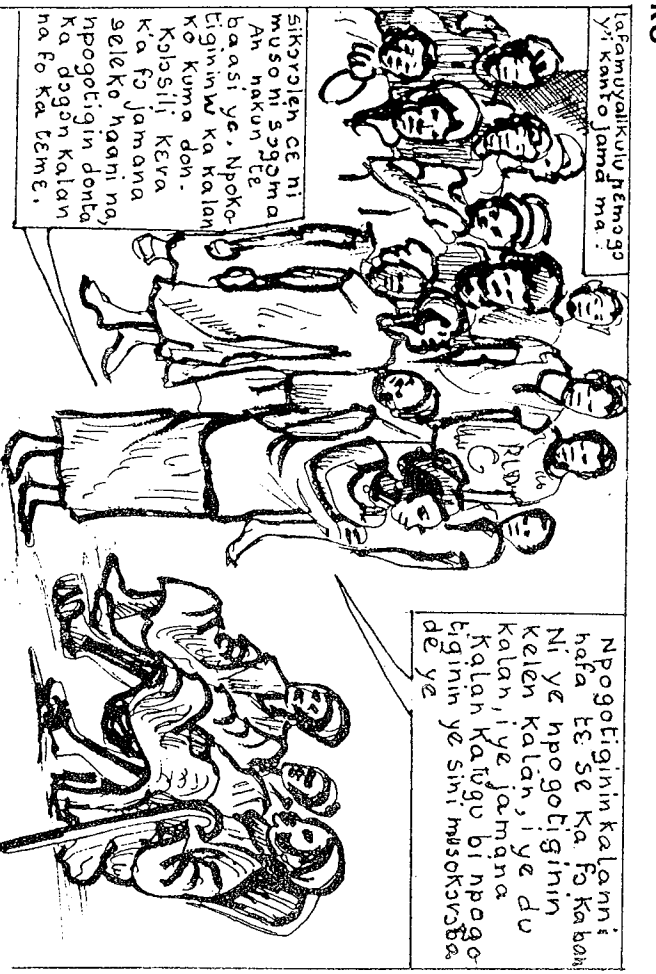

Musomaninw ka kalanko

An be sikoyelen, yanfollia marala.
Lafamuyai Kulu da bora Gamaka, ka na
npogotiginw ka kalanko hukuma kanso.
Ani dugudamw ye hagon lejere fertoa la.

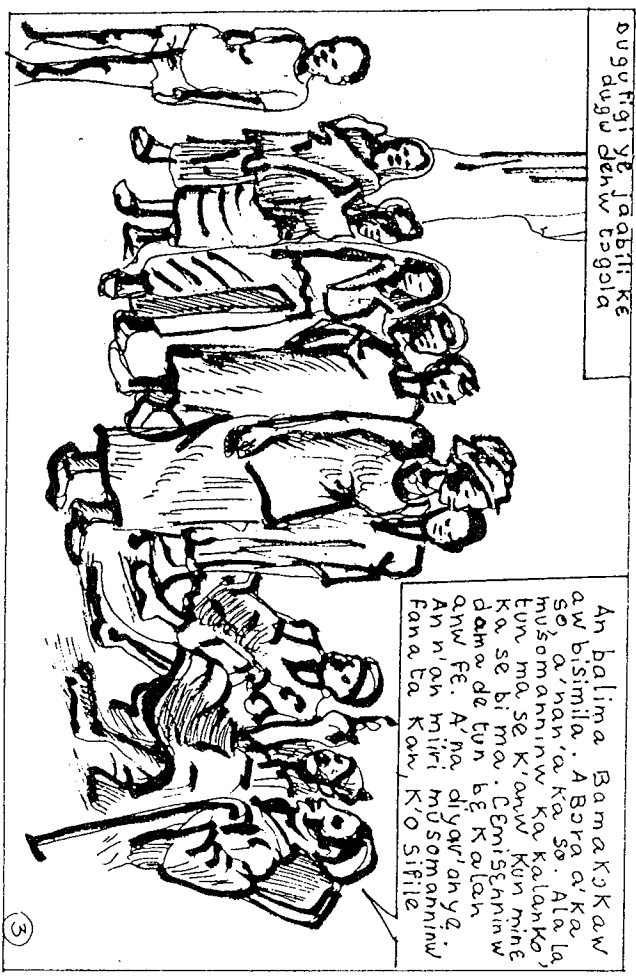
1

Lafamuyai Kulu fetoaga
yi: Kant'o jama ma:

sikoyelen ce ni muso ni saggama
An hakin te
basai ye. Npoko-
tiginw ka kalanko
ko kuma don.
Kajasili keva
ka fa jamana
sele ko haani na,
npogotiginw donka
ka dagon kalanko
na fo ka teme.

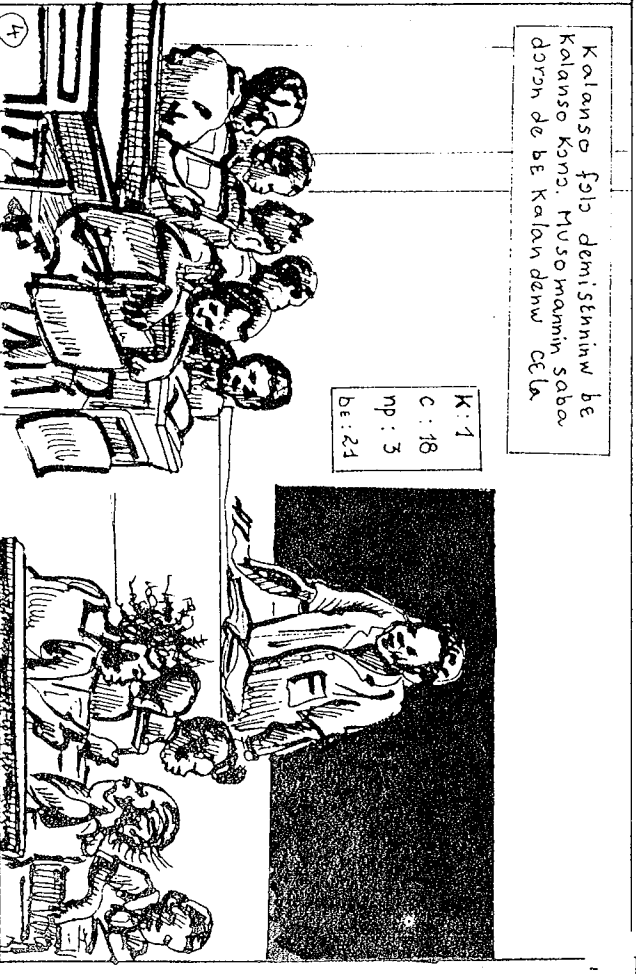
Npogotiginw kalanki
hafa te se ka fa kabon
ni ye npogotiginw
kelan kalanki ye du
kalan, iye jamana
kalan katigu bi npogotiginw
ye sini musokoyaba
de ye

Dugu figi ye jaabiti ke
dugu denw cagala

An balima. Bama ko kaw
aw bisimila. A bora a kaw
se a'han'a ka so. Ala la
musomaninw ka kalanko,
fun ma se k'ranw kun mine
ka se bi ma. Demisthinw
damw de fun be k'alan
anw fe. A'na, diyar'anw,
An n'ah mifri musomaninw
fana la kan ko sifile

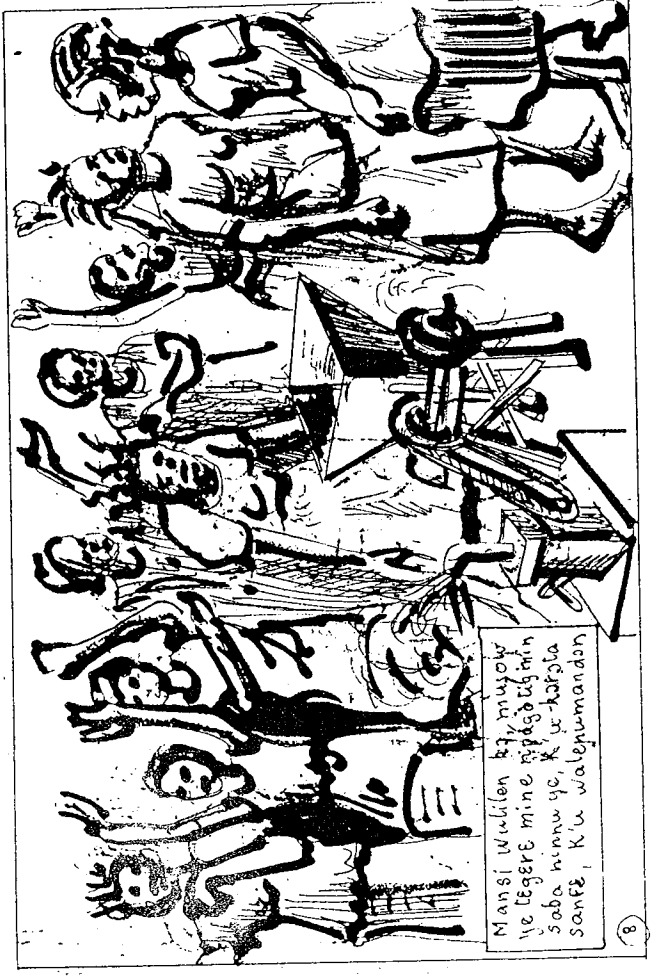
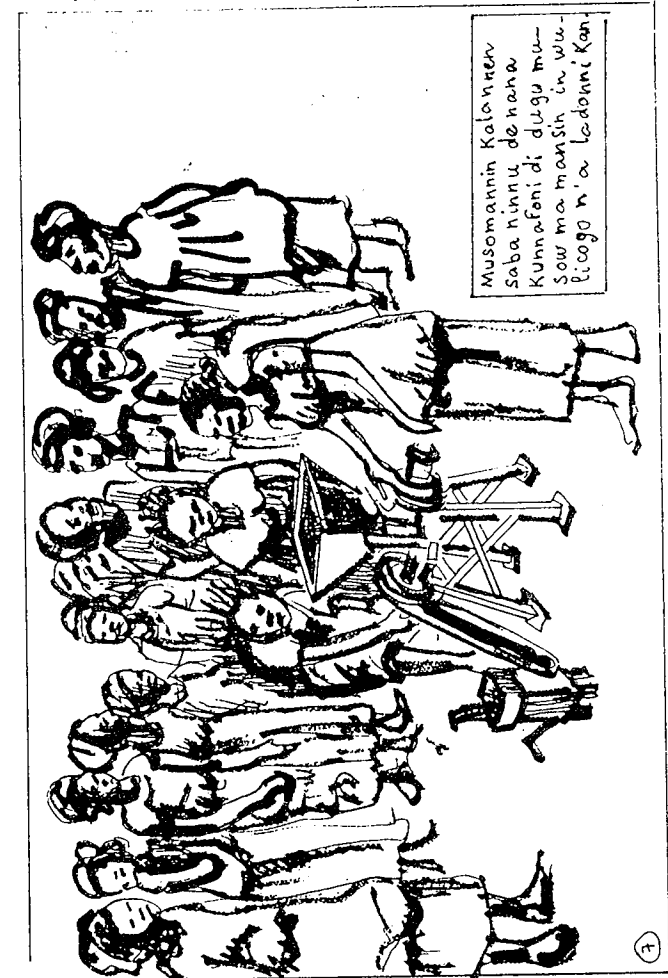
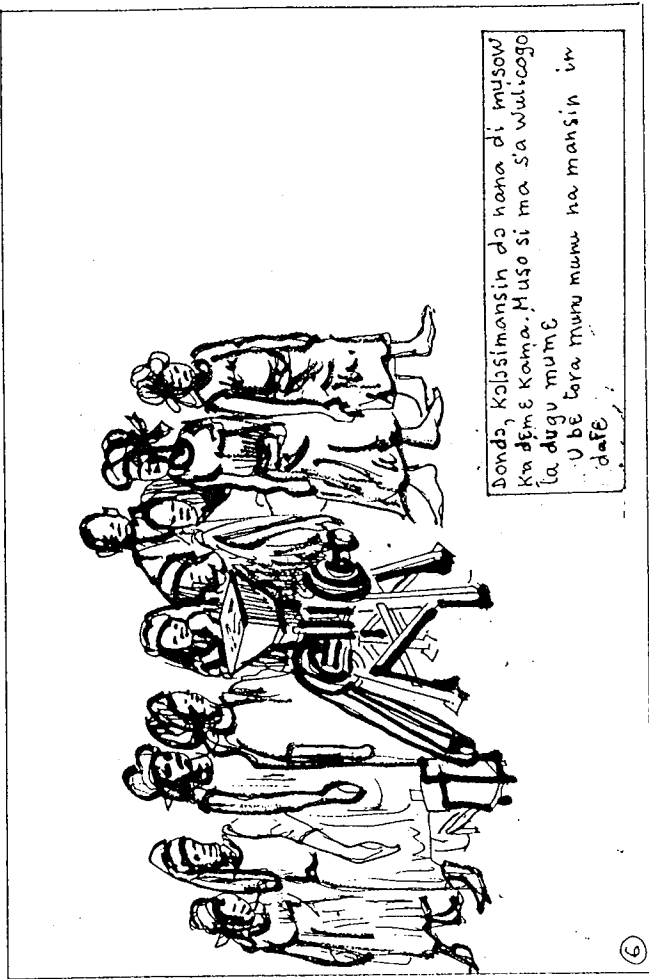
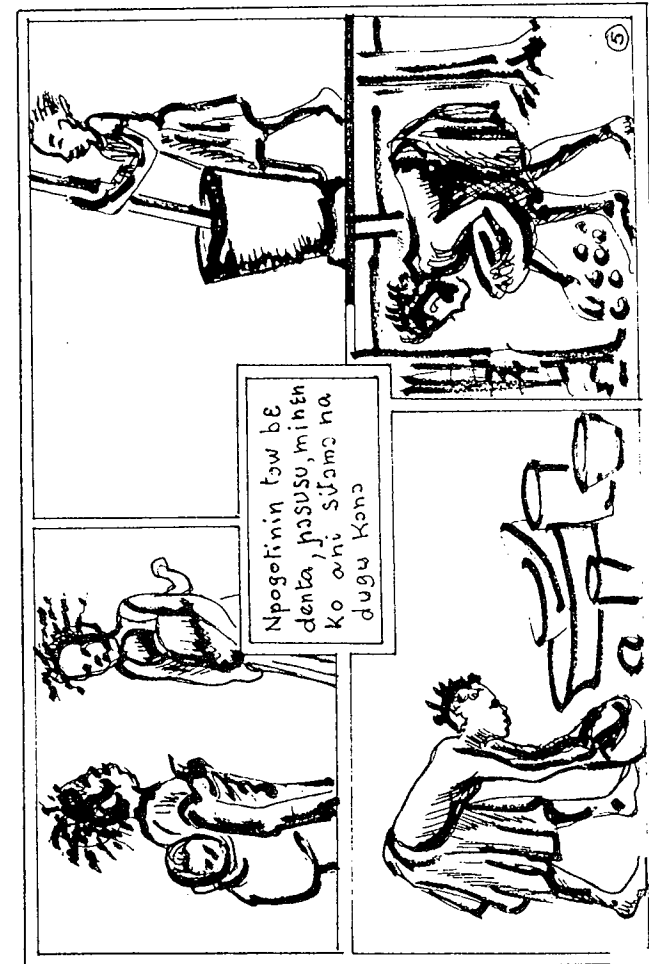
3

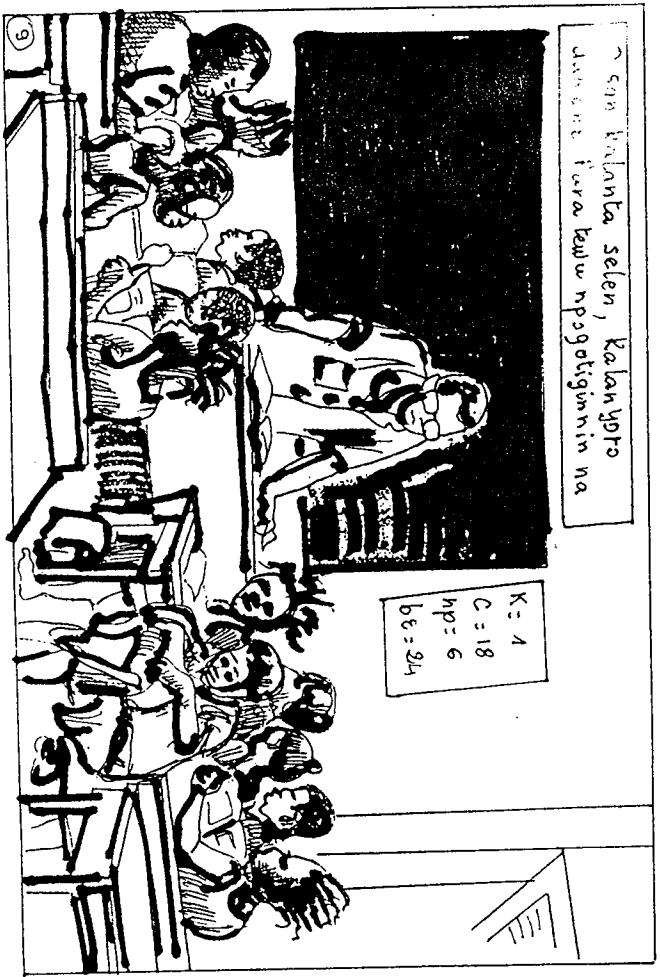

Kalanso fajo demisthinw be
kalanso kanso. Musomaninw saba
doyan de be kalanki denw ce la

K: 1
C: 18
np: 3
be: 24

4

san kalamba selen, kalahyfo
 duncere fura kajuw mpogotigimnin na

$$K = 1$$

$$C = 18$$

$$mp = 6$$

$$be = 24$$

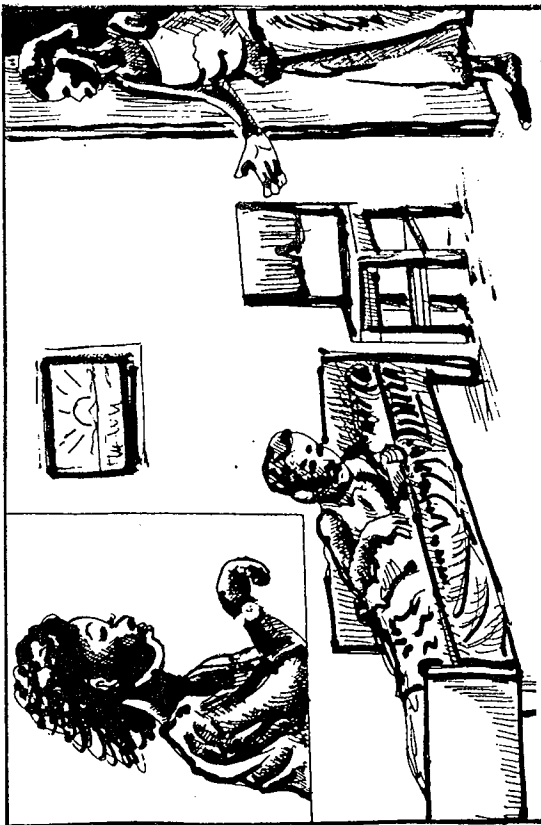
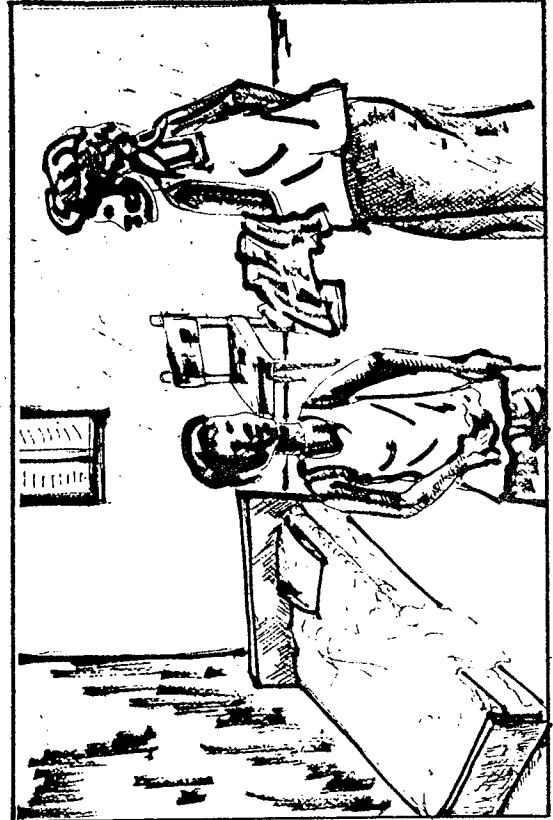
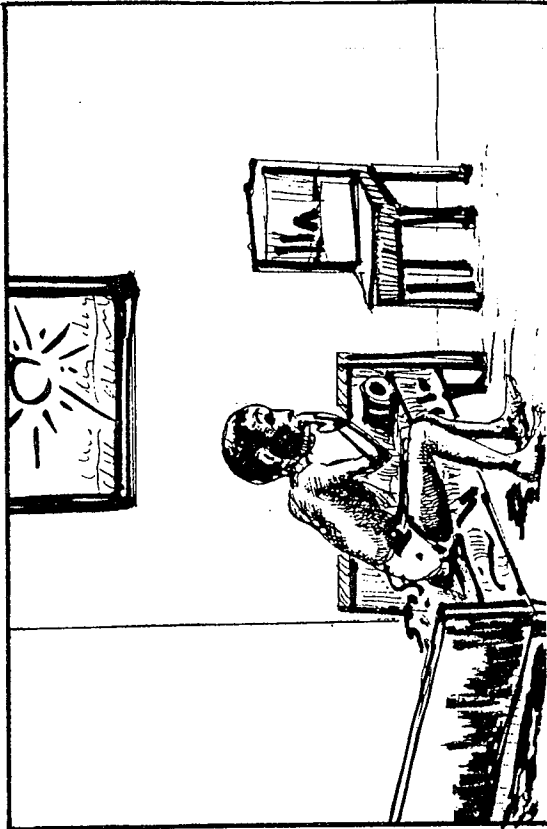

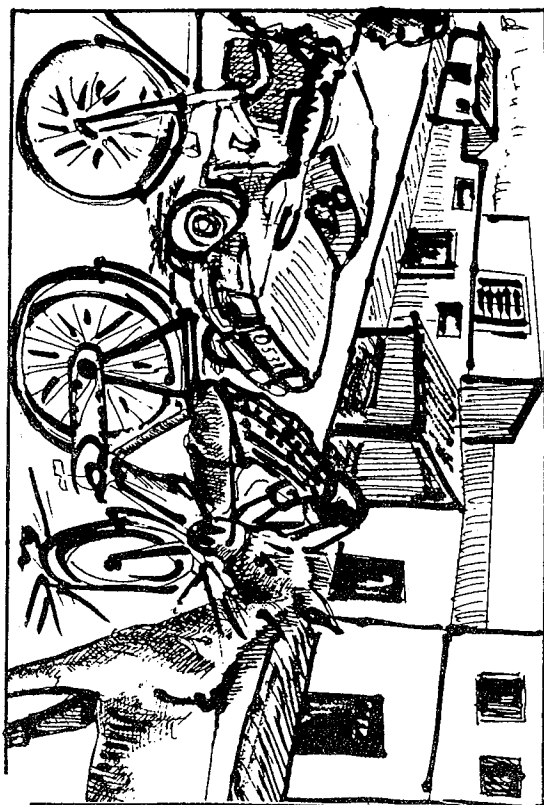
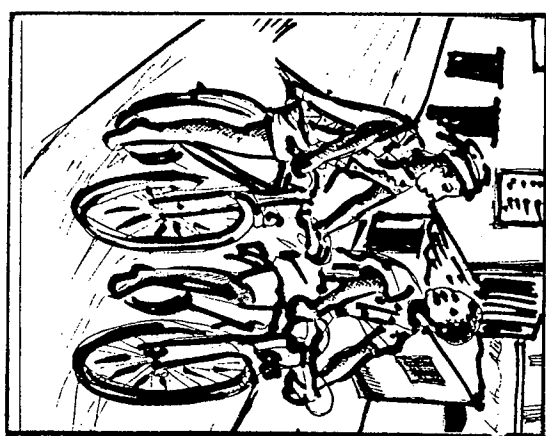
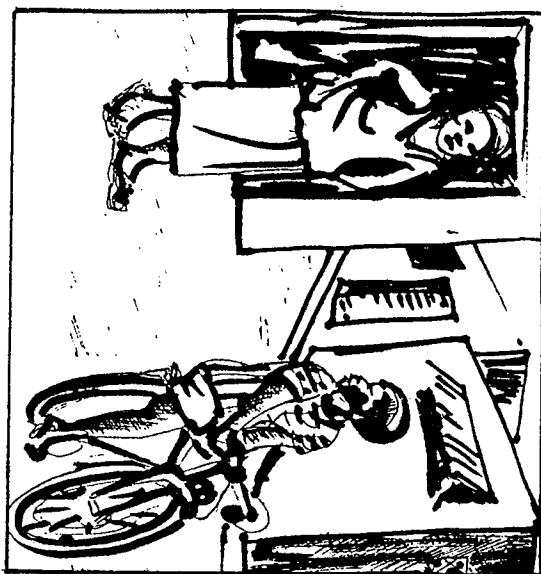
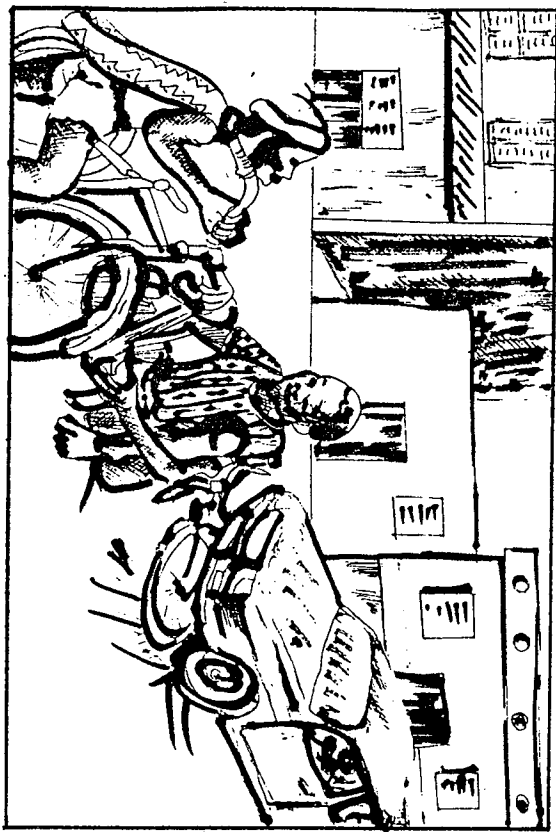
Kalanyrkunfigi ya bolo kasa
 ka denpaul po senfa do ye kama kai

A ni ce o ka hakijum e
 nya la

an tur ma Faamu
 kuhun, an y'ede Faamu bi

Sirabakankasara

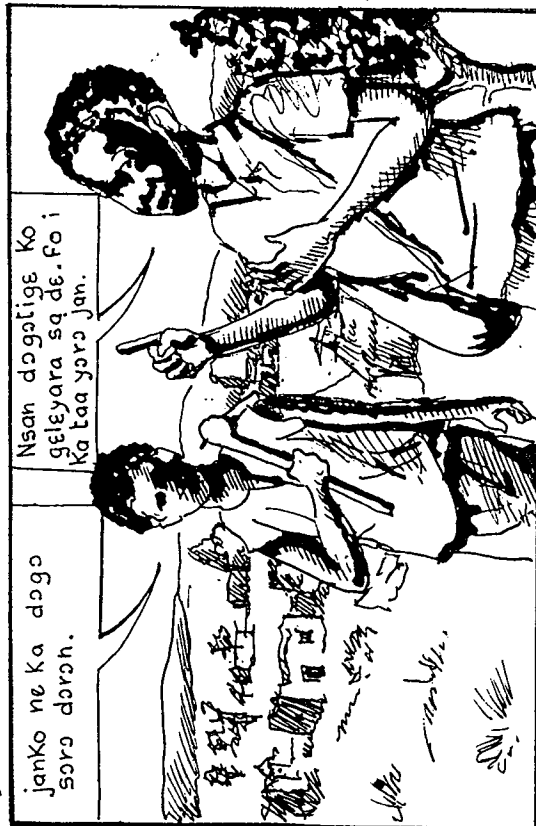
Jiritige

Nisan ka baara ye dogo-tige ye. A ka musakaw bee be'bo de la. Nin don in, a ye jale ni'npalan la. Ka kungo sira mine.

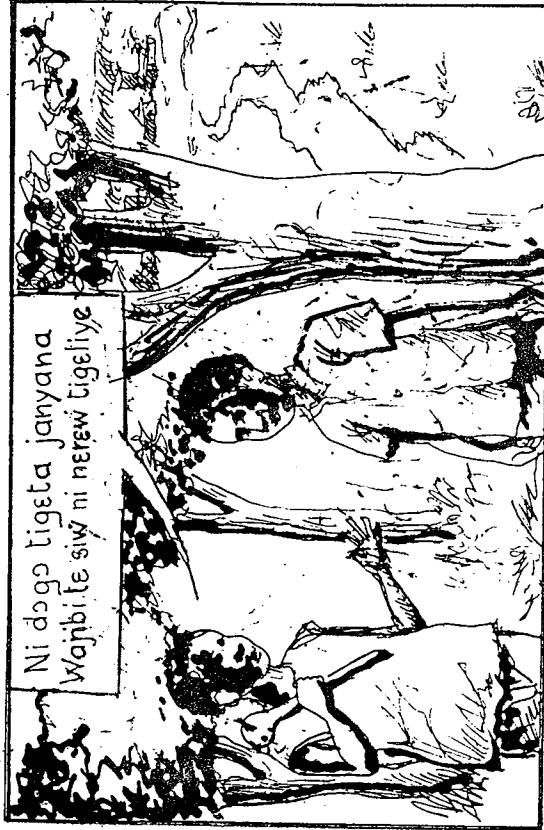

Sira filqben ha'nsan ni gundu'fiyela Kalifa be'na. O fana taato tun don kungo kano. U-ye sira ke Kelenye.

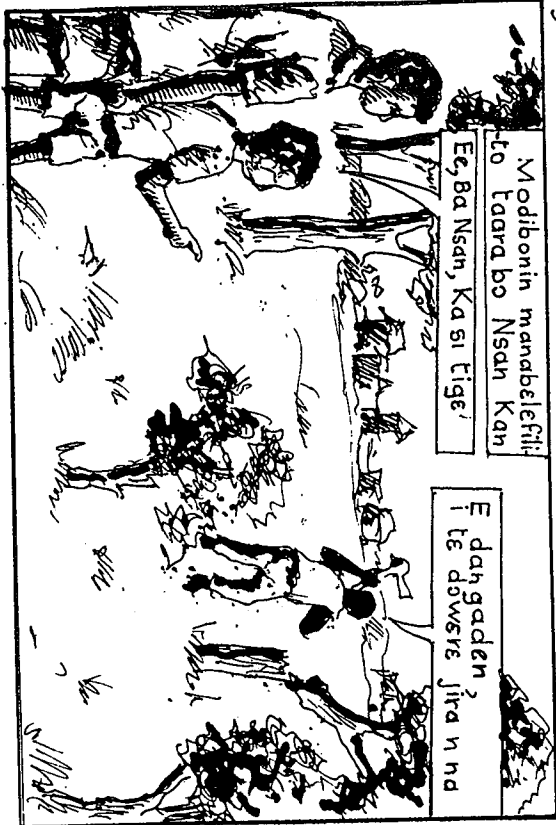
Janko ne ka dogo soro davan.

Nsan dogotige ko geleyara sa de. fo i ka taa yoro jan.

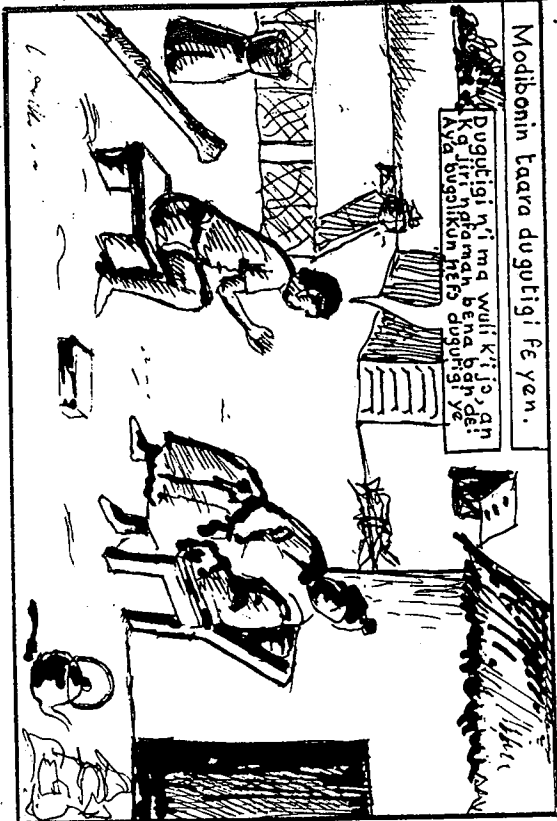
Ni dogo tigeta janyana wajibi te siw ni nersw tigeliye.

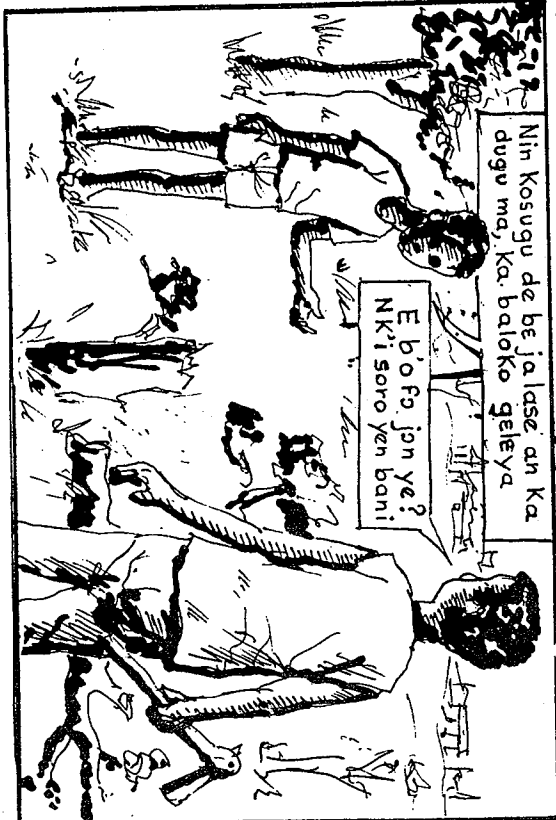

Modibonin manabelefito taara ba Nsan Kan
E, Ba Nsan, Ka si tige'

E dah gaden?
i te dawre jira n nd

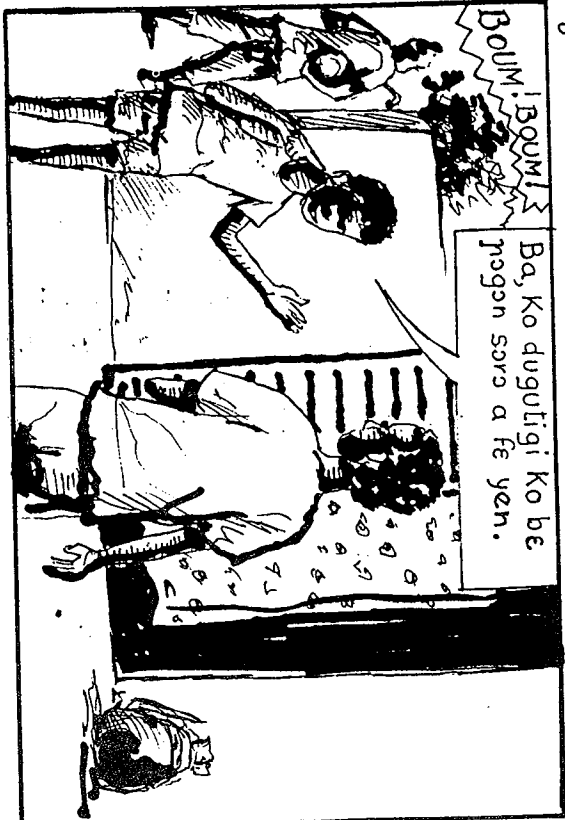

Modibonin taara dugutigi fe yen.
Dugutigi ni ma wuli K'i ja, an
ka jiri harama, sara ba jiri ye
Aya dugutigin fe ba dawre jira n nd

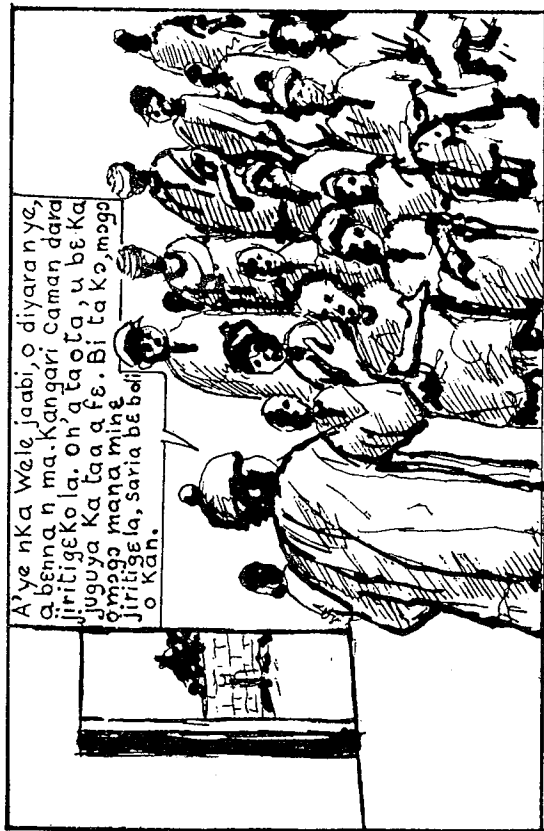
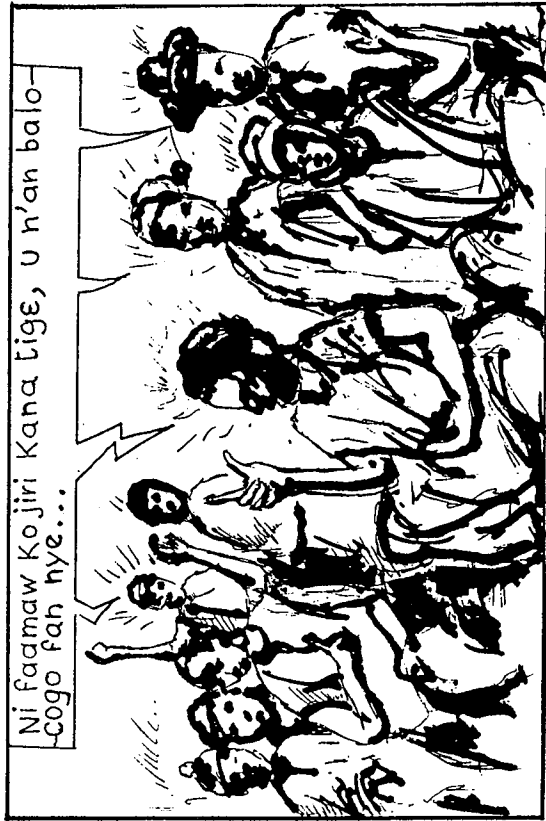

Nin kosugu de be jalase an Ka
dugu ma, Ka baloko gele ya

E bo fo, jiri ye?
NK'i soro yen bani

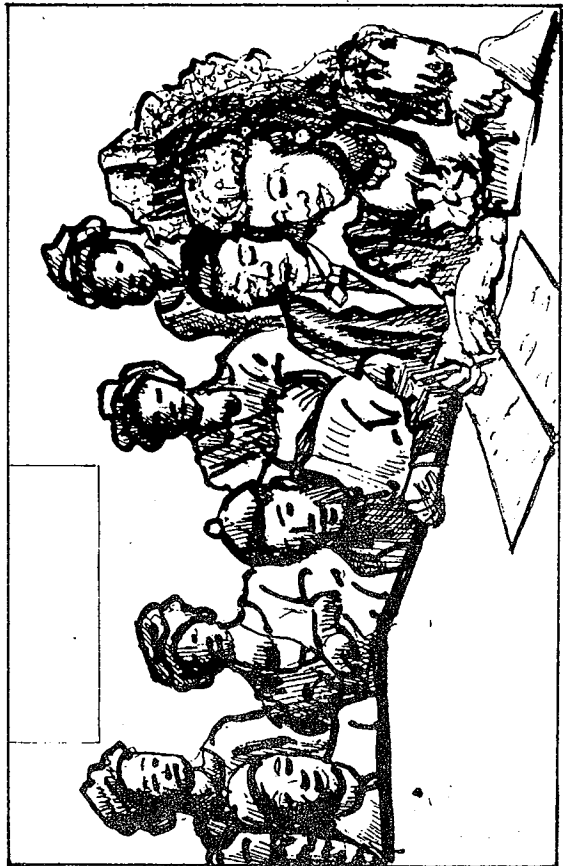
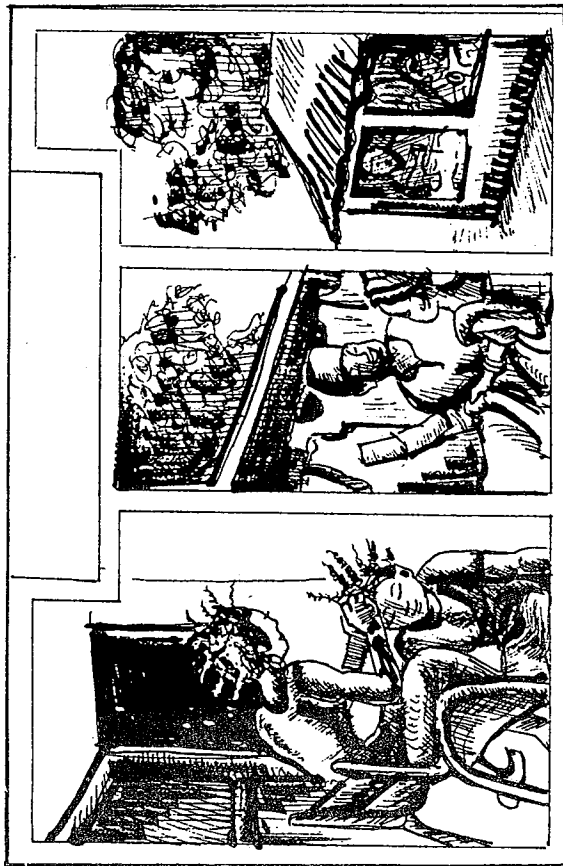
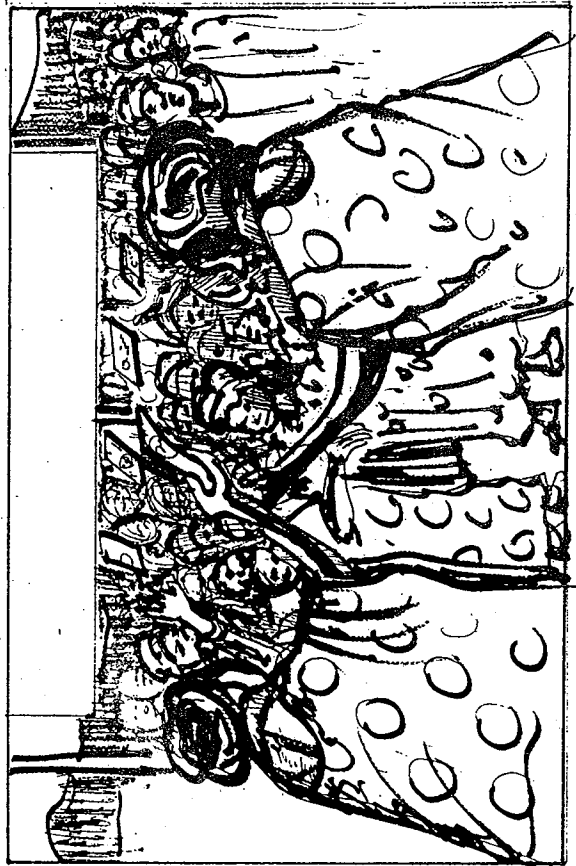

BOUM! BOUM!
Ba, Ko dugutigi ko be
jogan sara fe yen.

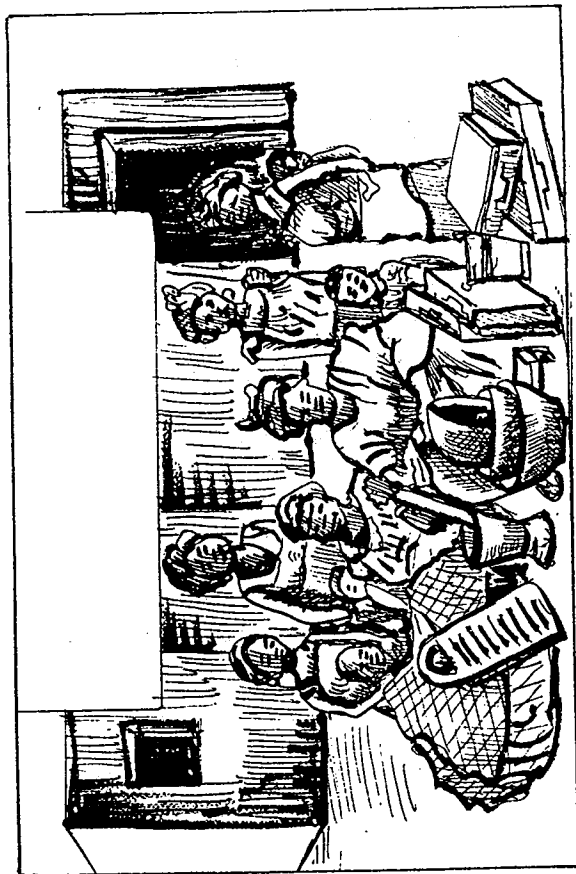
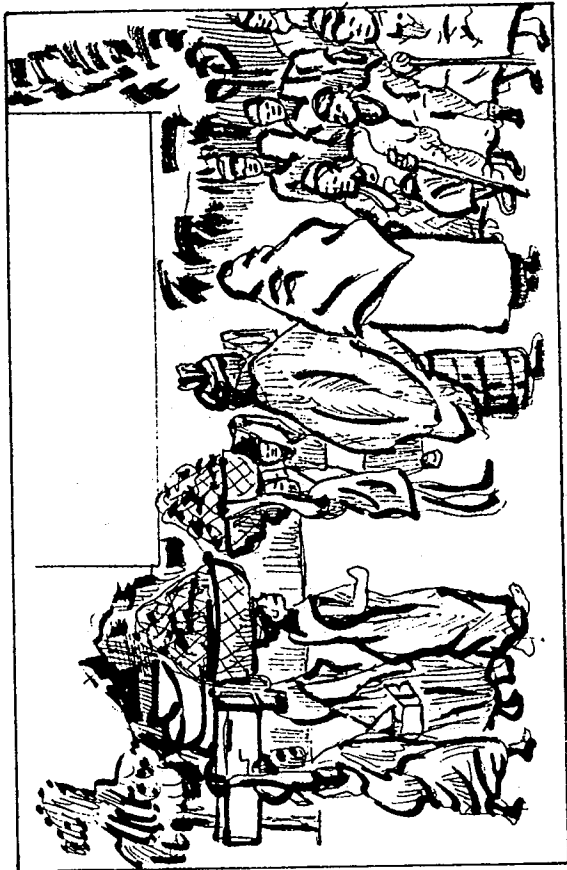

Safi ka kɔɔ

Gafe Kɔnɔkɔw

nɛ

nɛbila	3
nɛfɔli	4
Gafe sɛbɛnɓagaw	5
Kumajɔgɔnyaw	6
Tɛrɛnnataama (kun fɔlɔ).....	7 - 9
Tɛrɛnnataama (kun 2 nan)	10 -12
Sogobɔ (kun fɔlɔ)	13 -16
Sogobɔ (kun 2 nan)	17 -19
Bagangɛnna (kun fɔlɔ)	20 -23
Bagangɛnna (kun 2 nan).....	24 -27
Sanufagala (kun fɔlɔ).....	28 -30
Sanufagala (kun 2 nan).....	31 -33
Jɔnkolonnin kɛɛ (kun fɔlɔ)	34 -36
Jɔnkolonnin kɛɛ (kun 2 nan)	37 -39
Basiketi (kun fɔlɔ)	40 -43
Basiketi (kun 2 nan).....	44 -46
Kalanjɛ Teliman	47
ɓinɓɔnyɔɔ	48 -49
Wuluba numan	50 -51
Sugujɔmuso Fatu	52 -53
Faamakunben.....	54 -55
Tɛnɛn ka jɛgɛbaara	56 -57
Karamɔgɔ dɔ n'a ka kalandenw.....	58 -59
Samori ka wale numan.....	60 -61
Kalanbaliya man ni.....	62 -63
Ntɔnw nali	64 -65
Tumɛ tɔnko	66 -67
Mɔbilibin	68 -69
Den tijɛnen	70 -71
Abudu ka saya	72 -73
Tulogeren saba	74 -75
Laadilikan	76 -77
Badenjuguaya	78 -79
Fiyentɔkɛ, Kunatɔkɛ ani Nabarakɛ ka musoko ...	80 -81
Segu boliba naani.....	82 -83
Janfa man ni.....	84 -85
Mali Jamana	86 -87

notige.....	144
Ben sinsinbere.....	145 - 146
Mali ni Tinisi ka ntolanci.....	147 - 148
Sabali.....	149
Nsiirinw.....	150
Sonsannin ni Sama.....	151 - 152
Nkalontigela Ngoloba.....	153 - 154
Malali.....	155 - 157
Nin kera masake do ye.....	158 - 159
Muru.....	160 - 161
Juguya.....	162 - 163
Poyiw.....	164
Musow.....	165
Cɛya.....	166
Kalensen kura.....	167
Yeelen dugabali (1).....	168
Yeelen dugabali (2).....	169 - 170
Jamu	171 - 172
Muru.....	173 - 174
Danlatulon.....	175
Danlatulon 1	176 - 177
Danlatulon 2.....	178
Danlatulon 3.....	179
Baara bolodalenw.....	180
Baara bolodalen kuntaala surun : Safune dilancogo	181 - 183
Baara bolodalen kuntaala jan : Kalanyoro nako.....	184
Danɛɛɛɛɛɛ.....	185 - 187
Ja kumamaw ni Kumantanw.....	188
Sumaya.....	190 - 191
Kɔnɔladon.....	192 - 194
Musomaninw ka kalanko.....	195 - 197
Sirabakankasara.....	198 - 199
Jiritige.....	200 - 202
Safi ka kɔnɔ.....	203 - 206
Gafe kɔnɔkow.....	207

